

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΟΙ

ΚΕΙΜΕΝΟ ΜΕ ΠΑΡΑΛΛΗΛΕΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

Α΄ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Η συγγραφή και η επιμέλεια του βιβλίου πραγματοποιήθηκε υπό την αιγίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΟΙ

ΚΕΙΜΕΝΟ ΜΕ ΠΑΡΑΛΛΗΛΕΣ
ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

Α΄ τάξη ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗΣ

Η επανέκδοση του παρόντος βιβλίου πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών & Εκδόσεων «Διόφαντος» μέσω ψηφιακής μακέτας, η οποία δημιουργήθηκε με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ / ΕΠ «Εκπαίδευση & Διά Βίου Μάθηση» / Πράξη «ΣΤΗΡΙΖΩ».

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
ΠΡΟΚΑΤΑΒΛΗΤΗ ΣΤΕΓΗ ΕΣΩΦΟΡΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Οι αλλαγές που ενσωματώθηκαν στην παρούσα επανέκδοση έγιναν με βάση τις διορθώσεις του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

Μετάφραση Ρ. Ρούφου

[1.16] Στο μεταξύ οι Αθηναίοι, έχοντας τη Σάμο για ορμητήριο, λεηλατούσαν τα εδάφη του Βασιλέως, έκαναν επιδρομές στη Χίο και στην Έφεσο κι ετοιμάζονταν για ναυμαχία· εκλέξαν και καινούργιους στρατηγούς – κοντά σ' αυτούς που είχαν κιόλας– τον Μένανδρο, τον Τυδέα και τον Κηφισόδοτο. [1.17] Ο Λύσανδρος έκανε πανιά από τη Ρόδο, παραπλέοντας την Ιωνία, προς τον Ελλήσποντο· στόχος του ήταν το πέρασμα των εμπορικών πλοίων κι οι πόλεις που είχαν αποστατήσει από τους Λακεδαιμόνιους. Ξεκίνησαν κι οι Αθηναίοι περνώντας από τ' ανοικτά της Χίου, επειδή οι ασιατικές ακτές ήταν στα χέρια του εχθρού. [1.18] Από την Άβυδο ο Λύσανδρος έβαλε πλώρη, ακολουθώντας την παραλία, για τη Λάμψακο, που ήταν σύμμαχος των Αθηναίων· οι Αβυδηνοί κι οι άλλοι σύμμαχοι ακολουθούσαν από τη στεριά, μ' αρχηγό τον Θώρακα τον Λακεδαιμόνιο. [1.19] Έκαναν επίθεση στην πόλη, την κατέλαβαν μ' έφοδο και καθώς ήταν πλούσια – γεμάτη τροφές, κρασί κι άλλες προμήθειες– οι στρατιώτες τη λεηλάτησαν· τους πολίτες ωστόσο τους άφησε ο Λύσανδρος όλους ελεύθερους. [1.20] Οι Αθηναίοι, που τους ακολουθούσαν από κοντά, αγκυροβόλησαν στην Ελαιούντα της Χερσο-

Αρχαίο Κείμενο

[1.16] Οί δ' Ἀθηναῖοι ἐκ τῆς Σάμου ὀρμώμενοι τὴν βασιλέως κακῶς ἐποίουν, καὶ ἐπὶ τὴν Χίον καὶ τὴν Ἔφεσον ἐπέπλεον, καὶ παρεσκευάζοντο πρὸς ναυμαχίαν, καὶ στρατηγούς πρὸς τοῖς ὑπάρχουσι προσείλοντο Μένανδρον, Τυδέα, Κηφισόδοτον. [1.17] Λύσανδρος δ' ἐκ τῆς Ῥόδου παρὰ τὴν Ἰωνίαν ἐκπλεῖ πρὸς τὸν Ἐλλήσποντον πρὸς τε τῶν πλοίων τὸν ἔκπλουν καὶ ἐπὶ τὰς ἀφεστηκυίας αὐτῶν πόλεις. Ἀνήγοντο δὲ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐκ τῆς Χίου πελάγιοι· ἡ γὰρ Ἀσία πολεμία αὐτοῖς ἦν. [1.18] Λύσανδρος δ' ἐξ Ἀβύδου παρέπλει εἰς Λάμψακον σύμμαχον οὖσαν Ἀθηναίων· καὶ οἱ Ἀβυδηνοὶ καὶ οἱ ἄλλοι παρήσαν πεζῆ. ἡγεῖτο δὲ Θώραξ Λακεδαιμόνιος. [1.19] Προσβαλόντες δὲ τῇ πόλει αἰροῦσι κατὰ κράτος, καὶ διήρπασαν οἱ στρατιῶται οὖσαν πλουσίαν καὶ οἴνου καὶ σίτου καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτηδείων πλήρη· τὰ δὲ ἐλεύθερα σώματα πάντα ἀφήκε Λύσανδρος. [1.20] Οἱ δ' Ἀθηναῖοι κατὰ πόδας πλέοντες ὠρμίσαντο τῆς Χερρονήσου ἐν Ἐλαιούντι ναυσὶν ὀγδοήκοντα καὶ ἑκατόν.

Μετάφραση συντακτικής ομάδας

[1.16] Οι Αθηναίοι έχοντας ως ορμητήριο την Σάμο λεηλατούσαν την γη του βασιλέα και έπλεαν εναντίον της Χίου και της Εφέσου και προετοιμάζονταν για να ναυμαχήσουν· και εξέλεξαν στρατηγούς, επιπλέον αυτών που ήδη είχαν, τον Μένανδρο, τον Τυδέα και τον Κηφισόδοτο. [1.17] Ο Λύσανδρος απέπλευσε από την Ρόδο και παραπλέοντας τα ιωνικά παράλια και κατευθύνθηκε προς τον Ελλήσποντο, απ' όπου έφευγαν τα εμπορικά αθηναϊκά πλοία, και προς τις συμμαχικές τους πόλεις που είχαν αποστατήσει. Συγχρόνως και οι Αθηναίοι απέπλευσαν από την Χίο, αλλά βγήκαν ανοικτά στο πέλαγος, γιατί η ασιατική ακτή ήταν εχθρική σ' αυτούς. [1.18] Ενώ ο Λύσανδρος από την Άβυδο πλέοντας κοντά στην ακτή έφτασε στην Λάμψακο που ήταν σύμμαχος των Αθηναίων, και οι Αβυδηνοί και οι υπόλοιποι σύμμαχοι έφθασαν διά ξηράς, με αρχηγό τους τον Θώρακα τον Λακεδαιμόνιο. [1.19] Επιτέθηκαν και κατέλαβαν με έφοδο την πόλη που ήταν πλούσια σε κρασί και σιτηρά και γεμάτη με όλα τα εφόδια που χρειαζόνταν και οι στρατιώτες την λεηλάτησαν, αλλά τους ελεύθερους πολίτες δεν τους πείραξε ο Λύσανδρος. [1.20] Οι Αθηναίοι ακολουθώντας τον κατά πόδας με το στόλο τους αγκυροβόλησαν στον Ελαιούντα της Χερσονήσου με εκατόν ογδόντα πλοία. Εκεί λοι-

νήσου μ' εκατόν ογδόντα πλοία. Την ώρα που έτρωγαν εκεί για μεσημέρι έμαθαν τα νέα για τη Λάμψακο· αμέσως ξεκίνησαν για τη Σηστό, [1.21] όπου εφοδιάστηκαν με τροφές, κι από κει πήγαν στους Αιγός Ποταμούς, αντίκρυ στη Λάμψακο – εκεί που ο Ελλήσποντος έχει πλάτος κάπου δεκαπέντε στάδια.

[1.22] Τ' άλλο πρωί με τα χαράματα ο Λύσανδρος έδωσε παράγγελμα στα πληρώματα να φάνε και να επιβιβαστούν· αφού έκαναν όμως όλες τις προετοιμασίες για ναυμαχία και σήκωσαν τις λινάτσες στα πλευρά των πλοίων, πρόσταξε να μην κουνηθεί κανένα από τη θέση του μήτε ν' ανοικτεί. [1.23] Με την ανατολή του ήλιου οι Αθηναίοι παρατάχτηκαν κατά μέτωπο έξω από το λιμάνι, έτοιμοι για ναυμαχία· όταν ωστόσο πέρασε η μέρα δίχως ο Λύσανδρος να βγει να τους απαντήσει, επέστρεψαν στους Αιγός Ποταμούς. [1.24] Τότε ο Λύσανδρος πρόσταξε τα γοργότερα καράβια του ν' ακολουθήσουν τους Αθηναίους, να παρατηρήσουν τι θα κάνουν μετά την αποβίβασή τους και να γυρίσουν να του αναφέρουν. Στο μεταξύ, ώσπου να επιστρέψουν αυτά, δεν έβγαλε τα πληρώματα από τα πλοία. Τέσσερις μέρες ακολούθησε αυτή την τακτική, και κάθε φορά οι Αθηναίοι έβγαζαν τον στόλο τους στο πέλαγο.

[1.25] Ο Αλκιβιάδης ωστόσο έβλεπε από τον πύργο του τους Αθηναίους αραγμένους σ' ανοικτή ακρογιαλιά, μακριά από πόλη, κι αναγκασμένους ν' ανεφοδιάζονται από τη Σηστό που απείχε δεκαπέντε στάδια – ενώ ο εχθρός

Ένταυθα δὴ ἀριστοποιούμενοι αὐτοῖς ἀγγέλλεται τὰ περὶ Λάμψακον, καὶ εὐθὺς ἀνήχθησαν εἰς Σηστόν. [1.21] Ἐκεῖθεν δ' εὐθὺς ἐπισιτισάμενοι ἔπλευσαν εἰς Αἰγὸς ποταμοὺς ἀντίον τῆς Λαμψάκου· διεῖχε δ' ὁ Ἐλλήσποντος ταύτην σταδίους ὡς πεντεκαίδεκα.

Ένταυθα δὴ ἐδειπνοποιοῦντο.

[1.22] Λύσανδρος δὲ τῇ ἐπιούσῃ νυκτί, ἐπεὶ ὄρθρος ἦν, ἐσήμηνεν εἰς τὰς ναῦς ἀριστοποιησαμένους εἰσβαίνειν, πάντα δὲ παρασκευασάμενος ὡς εἰς ναυμαχίαν καὶ τὰ παραβλήματα παραβάλλων, προεῖπεν ὡς μηδεὶς κινήσοιτο ἐκ τῆς τάξεως μηδὲ ἀνάξοιτο. [1.23] Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἅμα τῷ ἡλίῳ ἀνίσχοντι ἐπὶ τῷ λιμένι παρετάξαντο ἐν μετώπῳ ὡς εἰς ναυμαχίαν. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἀντανήγαγε Λύσανδρος, καὶ τῆς ἡμέρας ὀψὲ ἦν, ἀπέπλευσαν

πάλιν εἰς τοὺς Αἰγὸς ποταμούς. [1.24] Λύσανδρος δὲ τὰς ταχίστας τῶν νεῶν ἐκέλευσεν ἔπεσθαι τοῖς Ἀθηναίοις, ἐπειδὴν δὲ ἐκβῶσι, κατιδόντας ὅ τι ποιοῦσιν ἀποπλεῖν καὶ αὐτῷ ἐξαγγεῖλαι. Καὶ οὐ πρότερον ἐξεβίβασεν ἐκ τῶν νεῶν πρὶν αὐτὰ ἤκον. Ταῦτα δ' ἐποίει τέτταρας ἡμέρας· καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐπανήγοντο.

[1.25] Ἀλκιβιάδης δὲ κατιδὼν ἐκ τῶν τειχῶν τοὺς μὲν Ἀθηναίους ἐν αἰγιαλῷ ὀρμοῦντας καὶ πρὸς οὐδεμιᾷ πόλει, τὰ δ' ἐπιτήδεια ἐκ Σηστοῦ μετιόντας πεντεκαίδεκα σταδίους ἀπὸ τῶν νεῶν, τοὺς δὲ

πόν, ἐνὼ προγευμάτιζαν, ἔφτασε σ' αὐτοὺς ἡ εἶδηση γιὰ ὅσα ἐγίναν στὴν Λάμψακο, καὶ ἀμέσως ἀνοίχτηκαν καὶ ἄραξαν στὴν Σηστό. [1.21] Ἀπὸ ἐκεῖ, μόλις εσπευσμένα εφοδιάστηκαν με τροφίμα, ἐπλευσαν στους Αἰγὸς ποταμούς, ἀπέναντι ἀπὸ τὴν Λάμψακο, ὅπου ὁ Ελλήσποντος ἔχει πλάτος περίπου δεκαπέντε στάδια. Ἐκεῖ καὶ δειπνοῦσαν.

[1.22] Ὁ Λύσανδρος τὴν ἐπόμενη νύκτα, πρὸς τὰ ξημερώματα ἔδωσε σήμα νὰ ἐπιβιβαστοῦν οἱ ναῦτες στὰ πλοία, ἀφοῦ προγευματίσουν· καὶ ἀφοῦ ἔκανε ὅλες τὶς προετοιμασίες σαν γιὰ νὰ εἶναι ἔτοιμος γιὰ ναυμαχία καὶ κρέμασε τὰ παραπετάσματα στὰ πλάγια τῶν πλοίων, ἔδωσε ἐντολή κανεὶς νὰ μὴν κινηθεῖ ἀπὸ τὴν παράταξη οὔτε νὰ ἀνοικτεῖ στὸ πέλαγος. [1.23] Οἱ Αθηναῖοι, μόλις βγήκε ὁ ἥλιος, παρατάχτηκαν μπροστὰ ἀπὸ τὸ λιμάνι κατὰ μέτωπο με τὴν πρόθεση νὰ ναυμαχήσουν. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Λύσανδρος δὲν ἀνοίχτηκε γιὰ νὰ τοὺς ἀντιμετωπίσει καὶ ἦταν πλέον βραδάκι, γύρισαν πίσω τὰ πλοία στους Αἰγὸς ποταμούς. [1.24] Ὁ Λύσανδρος ἐν τῷ μεταξύ ἔδωσε διαταγή στὰ πιο γρήγορα ἀπὸ τὰ πλοία του νὰ παρακολουθήσουν τοὺς Αθηναίους καὶ ἀφοῦ παρατηρήσουν τί κάνουν, ὅταν ἀποβιβαστοῦν, νὰ φύγουν καὶ νὰ τοὺς δώσουν ἀναφορά. Καὶ δὲν ἀποβίβασε τοὺς στρατιώτες τοῦ προτοῦ γυρίσουν αὐτὰ. Καὶ τὸ ἴδιο ἐπαναλάμβανε γιὰ τέσσερις μέρες, ἐνῶ οἱ Αθηναῖοι ἐξακολουθοῦσαν νὰ ἀνοίγονται ἐναντίον του.

[1.25] Ὁ Αλκιβιάδης παρατηρώντας ψηλά ἀπὸ τὰ τεῖχη του ὅτι οἱ Αθηναῖοι ἦταν ἀγκυροβολημένοι σὲ ἀκτὴ χωρὶς λιμάνι καὶ μακριὰ ἀπὸ κάποια πόλη καὶ ὅτι προμηθεύονταν τὰ τροφίμα τους ἀπὸ τὴν Σηστό που ἀπείχε δέκα

ναυλοκούσε σε λιμάνι, κοντά σε πόλη, και δεν του 'λειπε τίποτα. Είπε λοιπόν στους Αθηναίους ότι δεν είχαν αγκυροβολήσει σε κατάλληλο μέρος και τους συμβούλεψε να μεταφερθούν στη Σηστό, όπου θα 'χαν λιμάνι και πόλη: «Από κει», τους είπε, «μπορείτε να ναυμαχήσετε όποτε θελήσετε». [1.26] Οι στρατηγοί όμως – και ιδίως ο Τυδεύς κι ο Μένανδρος– τον έδιωξαν λέγοντας ότι τη διοίκηση είχαν τώρα αυτοί κι όχι εκείνος. Κι ο Αλκιβιάδης έφυγε.

[1.27] Την πέμπτη μέρα που παρουσιάστηκαν οι Αθηναίοι, ο Λύσανδρος έδωσε διαταγές σ' εκείνους που έστειλε ξοπίσω τους: μόλις τους έβλεπαν ν' αποβιβάζονται και να σκορπίζουν στη Χερσόνησο (πράγμα που οι Αθηναίοι έκαναν κάθε μέρα κυρίως επειδή αναγκάζονταν ν' αγοράζουν τροφές από μακριά, αλλά κι επειδή περιφρονούσαν τον Λύσανδρο που δεν έβγαινε να τους αντιμετωπίσει), να γυρίσουν πίσω και στα μισά της διαδρομής να σηκώσουν ψηλά μian ασπίδα. Οι διαταγές του εκτελέστηκαν.

[1.28] Τότε ο Λύσανδρος έδωσε αμέσως παράγγελμα να ξεκινήσει ο στόλος με τη μεγαλύτερη δυνατή ταχύτητα: ο Θώραξ ακολουθούσε κι αυτός, με το πεζικό. Όταν ο Κόνων είδε τον εχθρό να πλησιάζει, παρήγγειλε να τρέξουν αμέσως όλοι στα καράβια. Καθώς όμως είχαν σκορπίσει τα πληρώματα, άλλα πλοία βρέθηκαν με δυο σειρές κωπηλάτες μονάχα, άλλα με μία κι άλλα αδειανά. Το πλοίο του Κόνωνος κι άλλα επτά κοντινά του, που βρέθηκαν επανδρωμένα, βγήκαν όλα μαζί στ' ανοικτά

πολεμίου εν λιμένι καὶ πρὸς πόλει ἔχοντας πάντα, οὐκ ἐν καλῷ ἔφη αὐτοὺς ὀρμεῖν, ἀλλὰ μεθορμίσαι εἰς Σηστόν παρήνει πρὸς τε λιμένα καὶ πρὸς πόλιν· οὗ ὄντες ναυμαχήσετε, ἔφη, ὅταν βούλησθε. [1.26] Οἱ δὲ στρατηγοί, μάλιστα δὲ Τυδεὺς καὶ Μένανδρος, ἀπιέναι αὐτὸν ἐκέλευσαν· αὐτοὶ γὰρ νῦν στρατηγεῖν, οὐκ ἐκείνον. Καὶ ὁ μὲν ὄχρητο.

[1.27] Λύσανδρος δ', ἐπεὶ ἦν ἡμέρα πέμπτη ἐπιπλέουσι τοῖς Ἀθηναίοις, εἶπε τοῖς παρ' αὐτοῦ ἐπομένοις, ἐπὰν κατίδωσιν αὐτοὺς ἐκβεβηκότας καὶ ἐσκεδασμένους κατὰ τὴν Χερρόνησον, ὅπερ ἐποιοῦν πολὺ μᾶλλον καθ' ἐκάστην ἡμέραν, τὰ τε σιτία πόρρωθεν ὠνούμενοι καὶ καταφρονοῦντες δὴ τοῦ Λυσάνδρου, ὅτι οὐκ ἀντανῆγεν, ἀποπλέοντας τοῦμπαλιν παρ' αὐτὸν ἄραι ἀσπίδα κατὰ μέσον τὸν πλοῦν. Οἱ δὲ ταῦτα ἐποίησαν ὡς ἐκέλευσε.

[1.28] Λύσανδρος δ' εὐθὺς ἐσήμηνε τὴν ταχίστην πλεῖν· συμπαρήει δὲ καὶ Θώραξ τὸ πεζὸν ἔχων. Κόνων δὲ ἰδὼν τὸν ἐπίπλου, ἐσήμηνεν εἰς τὰς ναῦς βοηθεῖν κατὰ κράτος. Διεσκεδασμένων δὲ τῶν ἀνθρώπων, αἱ μὲν τῶν νεῶν δίκροτοι ἦσαν, αἱ δὲ μονόκροτοι, αἱ δὲ παντελῶς κεναί· ἡ δὲ Κόνωνος καὶ ἄλλαι περὶ αὐτὸν ἑπτὰ πλήρεις ἀνήχθησαν ἀθρόαι καὶ ἡ Πάραλος, τὰς δ' ἄλλας πάσας Λύσανδρος ἔλαβε πρὸς τῇ γῆ. Τοὺς δὲ πλείστους ἄνδρας

πέντε στάδια ἀπὸ τα πλοία, ἐνῶ οἱ ἀντίπαλοί τους ἦταν μέσα σε λιμάνι και κοντά σε πόλη και έτσι είχαν ὅ,τι χρειάζονταν, τους εἶπε ὅτι δεν είναι αραγμένοι σε καλὸ μέρος και τους συμβούλευε να μετασταθμεύσουν στην Σηστό ὅπου θα ἦταν μέσα σε λιμάνι και κοντά σε πόλη· ἐκεῖ σταθμεύοντας, εἶπε, θα ναυμαχήσετε, ὅταν εσεῖς ἐπιλέξετε. [1.26] Οἱ στρατηγοὶ ὁμως, και κυρίως ο Τυδέας και ο Μένανδρος, τον διέταξαν να φύγει· γιατί τώρα αυτοὶ εἶναι στρατηγοὶ και ὄχι ἐκείνος. Και ο Αλκιβιάδης ἀποχώρησε αμέσως.

[1.27] Ο Λύσανδρος, την πέμπτη πια μέρα που οι Αθηναίοι ἐπλεαν ἐναντίον του, ἔδωσε ἐντολή σ' αὐτοὺς που κατὰ διαταγή του τους παρακολουθούσαν, ὅταν τους δουν να ἔχουν ἀποβιβαστεί και διασκορπιστεί σε ὅλη την Χερσόνησο (πράγμα που ἔκαναν κάθε μέρα και περισσότερο, γιατί και τα τρώφίμά τους ἀγόραζαν ἀπὸ μακριά και υποτιμοῦσαν τον Λύσανδρο, επειδὴ δεν ἐβγαινε ἀπὸ το λιμάνι να τους ἀντιμετωπίσει) να πλεύσουν αμέσως πίσω πρὸς αὐτὸν και στη μέση της διαδρομής να υψώσουν ἀσπίδα. Και αυτοὶ ἐκτέλεσαν τις ἐντολές του.

[1.28] Ο Λύσανδρος, στη συνέχεια, ἔκανε σῆμα να πλεύσει ο στόλος ολοταχώς, ἐνῶ ταυτόχρονα ακολουθούσε ἀπὸ την παραλία ο Θώρακας με το πεζικό. Ο Κόνωνας βλέποντας την ἐπίθεση του ἐχθρικού στόλου σῆμανε να τρέξουν οι ἄνδρες τάχιστα στα πλοία. Καθὼς ὁμως οι ἄνδρες ἦταν διασκορπισμένοι, ἄλλα ἀπὸ τα πλοία βρέθηκαν με δυο σειρές κωπηλάτες, ἄλλα με μία και ἄλλα ἐντελῶς ἀδεια. Μόνο το πλοίο του Κόνωνα και ἄλλα ἐπτά που ἦταν γύρω του πλήρως ἐπανδρωμένα και η Πάραλος ἀνοίχτηκαν ὄλα μαζί στο πέλαγος. Ὅλα τα ἄλλα ο Λύσανδρος τα κατέλαβε κοντά

με την «Πάραλο»· όλα τ' άλλα έμειναν στον γιαλό κι έπεσαν στα χέρια του Λυσάνδρου. Το μεγαλύτερο μέρος του στρατού αιχμαλωτίστηκε στη στεριά, αν και μερικοί βρήκαν καταφύγιο στα οχυρώματα. [1.29] Καθώς έφευγε με τα εννιά πλοία του, ο Κόνων κατάλαβε πως η Αθήνα ήταν χαμένη. Αποβιβάστηκε λοιπόν στην Αβαρνίδα, το ακρωτήριο της Λαμψάκου, και πήρε τα μεγάλα πανιά των πλοίων του Λυσάνδρου που βρίσκονταν εκεί· ύστερα ο ίδιος με οκτώ πλοία έβαλε πλώρη για την Κύπρο, στον βασιλιά Ευαγόρα, κι η «Πάραλος» για την Αθήνα, ν' αναγγείλει τα γεγονότα.

[1.30] Στο μεταξύ ο Λύσανδρος οδήγησε τα πλοία, τους αιχμαλώτους (ανάμεσα σ' αυτούς ήταν ο Φιλοκλής, ο Αδείμαντος κι άλλοι στρατηγοί) και τ' άλλα λάφυρα στη Λάμψακο. Την ίδια μέρα της νίκης του εξάλλου έστειλε τον Θεόπομπο τον Μιλήσιο, τον κουρσάρο, ν' αναγγείλει τα γεγονότα στη Λακεδαίμονα· αυτός έφτασε εκεί τη μεθεπόμενη μέρα κι έδωσε αναφορά. [1.31] Έπειτα ο Λύσανδρος συγκέντρωσε τους συμμάχους και τους είπε να συσκεφθούν για την τύχη των αιχμαλώτων. Τότε κατηγορήθηκαν για πολλά οι Αθηναίοι: για εγκλήματα που είχαν κάνει και γι' άλλα που είχε ψηφίσει η Συνέλευσή τους να κάνουν αν κέρδιζαν τη ναυμαχία – να κόψουν το δεξί χέρι σ' όλους τους αιχμαλώτους. Τους κατηγορήσαν κι ότι είχαν ρίξει στη θάλασσα ολόκληρο το πλήρωμα των πολεμικών που 'χαν πέσει στα χέρια τους, ενός ανδριώτικου κι ενός κορινθιακού· ο Φιλοκλής ήταν ο Αθηναίος στρα-

έν τη γῆ συνέλεξεν· οἱ δὲ καὶ ἔφυγον εἰς τὰ τειχύδρια. [1.29] Κόνων δὲ ταῖς ἐννέα ναυσὶ φεύγων, ἐπεὶ ἔγνω τῶν Ἀθηναίων τὰ πράγματα διεφθαρμένα, κατασχὼν ἐπὶ τὴν Ἀβαρνίδα τὴν Λαμψάκου ἄκραν ἔλαβεν αὐτόθεν τὰ μεγάλα τῶν Λυσάνδρου νεῶν ἰστία, καὶ αὐτὸς μὲν ὀκτῶ ναυσὶν ἀπέπλευσε παρ' Εὐαγόραν εἰς Κύπρον, ἡ δὲ Πάραλος εἰς τὰς Ἀθήνας ἀπαγγελοῦσα τὰ γεγονότα.

[1.30] Λύσανδρος δὲ τὰς τε ναῦς καὶ τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τᾶλλα πάντα εἰς Λάμψακον ἀπήγαγεν, ἔλαβε δὲ καὶ τῶν στρατηγῶν ἄλλους τε καὶ Φιλοκλέα καὶ Ἀδείμαντον. Ἦν δ' ἡμέρα ταῦτα κατειργάσατο, ἔπεμψε Θεόπομπον τὸν Μιλήσιον ληστήν εἰς Λακεδαίμονα ἀπαγγελοῦντα τὰ γεγονότα, ὃς ἀφικόμενος τριταῖος ἀπήγγειλε. [1.31] Μετὰ δὲ ταῦτα Λύσανδρος ἀθροίσας τοὺς συμμάχους ἐκέλευσε βουλευέσθαι περὶ τῶν αἰχμαλώτων. Ἐνταῦθα δὴ κατηγοραὶ ἐγίνοντο πολλαὶ τῶν Ἀθηναίων, ἃ τε ἤδη παρενενομήκεσαν καὶ ἃ ἐψηφισμένοι ἦσαν ποιεῖν, εἰ κρητήθειαν τῇ ναυμαχίᾳ, τὴν δεξιὰν χεῖρα ἀποκόπτειν τῶν ζωγρηθέντων πάντων, καὶ ὅτι λαβόντες δύο τριήρεις, Κορινθίαν καὶ Ἀνδριαν, τοὺς ἄνδρας ἐξ αὐτῶν πάντας κατακρημνίσειαν· Φιλοκλῆς δ' ἦν στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων, ὃς τούτους διέφθειρεν.

στην ακτή. Ενώ τους περισσότερους άντρες τους μάζεψε από τη στεριά, και κάποιοι μόνον ξέφυγαν στο χαμηλό τείχος. [1.29] Ο Κόνωνας φεύγοντας με τα εννέα πλοία, επειδή κατάλαβε ότι η υπόθεση είχε καθεί για τους Αθηναίους, πιάνοντας με τα πλοία στην Αβαρνίδα, το ακρωτήριο της Λαμψάκου, πήρε τα μεγάλα ιστία των σπαρτιατικών πλοίων που τα είχε αφήσει εκεί ο Λύσανδρος και ο ίδιος με τα οκτώ πλοία κατευθύνθηκε προς τον Ευαγόρα στην Κύπρο, ενώ η Πάραλος προς την Αθήνα για να αναγγείλει τα γεγονότα.

[1.30] Ο Λύσανδρος μετέφερε τα πλοία και τους αιχμαλώτους και όλα τα άλλα στην Λάμψακο, είχε συλλάβει μάλιστα και άλλους από τους στρατηγούς και μεταξύ αυτών και τον Φιλοκλή και τον Αδείμαντο. Και την ίδια μέρα της επιτυχίας του έστειλε στην Λακεδαίμονα τον Θεόπομπο τον Μιλήσιο πειρατή για να αναγγείλει τα γεγονότα, ο οποίος έφτασε σε τρεις ημέρες και έφερε την είδηση. [1.31] Μετά από αυτές τις ενέργειες συγκάλεσε συνέλευση των συμμάχων και τους έθεσε ως θέμα να αποφασίσουν για την τύχη των αιχμαλώτων. Στην συγκέντρωση ακούστηκαν πολλές κατηγορίες εναντίον των Αθηναίων και για όσες παραβιάσεις του πολεμικού δικαίου είχαν ήδη διαπράξει και για όσα είχαν με ψηφοφορία αποφασίσει να κάνουν, αν νικήσουν στη ναυμαχία, να κόψουν δηλαδή το δεξί χέρι όλων όσοι θα αιχμαλωτιζονταν, και επειδή, όταν κατέλαβαν δύο τριήρεις, μια Κορινθιακή και μια Ανδριώτικη, πέταξαν όλο το πλήρωμά τους στη θάλασσα.

τηγός που τους εξόντωσε. [1.32] Ειπώθηκαν κι άλλα πολλά, κι αποφασίστηκε να εκτελέσουν όσους αιχμαλώτους ήταν Αθηναίοι εκτός από τον Αδείμαντο (αυτός μονάχος, στη Συνέλευση, είχε εναντιωθεί στο κόψιμο των χεριών – μερικοί μάλιστα τον κατηγόρησαν ότι προδίδει τον στόλο). Ο Λύσανδρος ρώτησε πρώτο τον Φιλοκλή ποια τιμωρία του άξιζε –αυτού, που πρώτος παραβίασε τους νόμους του πολέμου ανάμεσα στους Έλληνες– και κατόπιν τον έσφαξε.

[1.32] Ἐλέγετο δὲ καὶ ἄλλα πολλά, καὶ ἔδοξεν ἀποκτεῖναι τῶν αἰχμαλώτων ὅσοι ἦσαν Ἀθηναῖοι πλὴν Ἀδειμάντου, ὅτι μόνος ἐπελάβετο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ περὶ τῆς ἀποτομῆς τῶν χειρῶν ψηφίσματος· ἠτιάθη μέντοι ὑπὸ τινων προδοῦναι τὰς ναῦς. Λύσανδρος δὲ Φιλοκλέα πρῶτον ἐρωτήσας, ὅς τοὺς Ἀνδρίους καὶ Κορινθίους κατεκρήμνισε, τί εἶη ἄξιος παθεῖν ἀρξάμενος εἰς Ἑλληνας παρανομεῖν, ἀπέσφαξεν.

Και ήταν ο Φιλοκλής ο στρατηγός των Αθηναίων που διέταξε την εκτέλεσή τους. [1.32] Διατυπώθηκαν και άλλες πολλές κατηγορίες εναντίον τους και τέλος αποφασίστηκε να σκοτώσουν από τους αιχμαλώτους όσους ήταν Αθηναίοι εκτός από τον Αδείμαντο, γιατί ήταν ο μόνος στη συνέλευση που εναντιώθηκε στο ψήφισμα για το κόψιμο των χεριών των αιχμαλώτων· όμως κατηγορήθηκε από κάποιους, αργότερα, ότι πρόδωσε τον στόλο. Και ο Λύσανδρος αφού πρώτα ρώτησε τον Φιλοκλή, [ο οποίος έριξε στη θάλασσα τους Ανδρίους και τους Κορινθίους] τί αξίζει να πάθει αφού ήταν αυτός που ξεκίνησε τα εγκλήματα πολέμου εις βάρος Ελλήνων, τον κατέσφαξε.

Μετάφραση Ρ. Ρούφου

[2.1] Μετά την τακτοποίηση των υποθέσεων του στη Λάμψακο, ο Λύσανδρος έβαλε πλήρη για το Βυζάντιο και την Καλχηδόνα, όπου οι κάτοικοι τον δέχτηκαν, αφού συμφώνησαν με τις αθηναϊκές φρουρές να τις αφήσουν να φύγουν ανενόχλητες· εκείνοι πάλι που είχαν προδώσει το Βυζάντιο στον Αλκιβιάδη κατέφυγαν πρώτα στον Πόντο κι αργότερα στην Αθήνα, όπου έγιναν Αθηναίοι πολίτες. [2.2] Στην Αθήνα έστειλε κι ο Λύσανδρος τις αθηναϊκές φρουρές, καθώς κι όσους άλλους Αθηναίους έβρισκε – δεν εγγυόταν ασφάλεια παρά μόνο σ' αυτούς που ταξίδευαν για κει, κι όχι γι' αλλού, με τη σκέψη ότι όσο περισσότεροι μαζεύονταν στην πόλη και στον Πειραιά, τόσο γρηγορότερα θα τους τέλειωναν τα τρόφιμα. Τέλος άφησε αρμοστή στην Καλχηδόνα τον Λάκωνα Σθενέλαο και γύρισε στη Λάμψακο να επισκευάσει τα πλοία του.

[2.3] Νύχτα έφερε η «Πάραλος» την είδηση της συμφοράς στην Αθήνα, και θρήνος σύρθηκε από τον Πειραιά στα Μακρά Τείχη και στην πόλη καθώς το μήνυμα περνούσε από στόμα σε στόμα, έτσι που κανένας δεν κοιμήθηκε εκείνη τη νύχτα – δεν έκλαιγαν μονάχα τους νεκρούς τους αλλά πιο πολύ τη δική τους μοίρα, πιστεύοντας ότι θα πάθαιναν τα

Αρχαίο Κείμενο

[2.1] Ἐπει δὲ τὰ ἐν τῇ Λαμψάκῳ κατεστήσατο, ἔπλει ἐπὶ τὸ Βυζάντιον καὶ Καλχηδόνα. Οἱ δ' αὐτὸν ὑπεδέχοντο, τοὺς τῶν Ἀθηναίων φρουροὺς ὑποσπόνδους ἀφέντες. οἱ δὲ προδόντες Ἀλκιβιάδῃ τὸ Βυζάντιον τότε μὲν ἔφυγον εἰς τὸν Πόντον, ὕστερον δ' εἰς Ἀθήνας καὶ ἐγένοντο Ἀθηναῖοι. [2.2] Λύσανδρος δὲ τοὺς τε φρουροὺς τῶν Ἀθηναίων καὶ εἴ τινα που ἄλλον ἴδοι Ἀθηναῖον, ἀπέπεμπεν εἰς τὰς Ἀθήνας, διδοὺς ἐκεῖσε μόνον πλέουσιν ἀσφάλειαν, ἄλλοθι δ' οὐ, εἰδὼς ὅτι ὅσῳ ἂν πλείους συλλεγῶσιν εἰς τὸ ἄστυ καὶ τὸν Πειραιᾶ, θᾶπτον τῶν ἐπιτηδείων ἔνδειαν ἔσσεσθαι. Καταλιπὼν δὲ Βυζαντίου καὶ Καλχηδόνας Σθενέλαον ἀρμοστήν Λάκωνα, αὐτὸς ἀποπλεύσας εἰς Λάμψακον τὰς ναῦς ἐπεσκεύαζεν.

[2.3] Ἐν δὲ ταῖς Ἀθήναις τῆς Παράλου ἀφικομένης νυκτὸς ἐλέγετο ἡ συμφορά, καὶ οἰμωγὴ ἐκ τοῦ Πειραιῶς διὰ τῶν μακρῶν τειχῶν εἰς ἄστυ διῆκεν, ὁ ἕτερος τῷ ἑτέρῳ παραγγέλλων· ὥστ' ἐκείνης τῆς νυκτὸς οὐδεὶς ἐκοιμήθη, οὐ μόνον τοὺς ἀπολωλότας πενθοῦντες, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ἔτι αὐτοὶ

Μετάφραση συντακτικής ομάδας

[2.1] Αφού ο Λύσανδρος ρύθμισε την κατάσταση στην Λάμψακο, τοποθετώντας δικούς του ανθρώπους, έπλευσε εναντίον του Βυζαντίου και της Χαλκηδόνας. Οι κάτοικοί τους επέτρεψαν την είσοδό του στην πόλη, αφού διασφάλισαν την έξοδο των Αθηναίων φρουρών κατόπιν επίσημης συμφωνίας. Όσοι, επίσης, πρόδωσαν το Βυζάντιο στον Αλκιβιάδη αρχικά κατέφυγαν στον Πόντο και στη συνέχεια στην Αθήνα όπου και τους δόθηκε το δικαίωμα του Αθηναίου πολίτη. [2.2] Ο Λύσανδρος και τους Αθηναίους φρουρούς και όποιον άλλο Αθηναίο πολίτη έβλεπε οπουδήποτε, τους έστειλε στην Αθήνα, παρέχοντας ασφάλεια μόνο σε όσους έφευγαν με πλοία για εκεί, όχι όμως για άλλο μέρος, επειδή ήξερε καλά ότι όσοι περισσότεροι μαζευτούν στο άστυ και στον Πειραιά, τόσο γρηγορότερα θα παρουσιαστεί εκεί έλλειψη τροφίμων. Και αφού άφησε τον Σπαρτιάτη Σθενέλαο ως αρμοστή του Βυζαντίου και της Χαλκηδόνας, ο ίδιος κατευθύνθηκε στην Λάμψακο με τον στόλο και επισκεύαζε τα πλοία. [2.3] Στην Αθήνα η Πάραλος έφτασε νύχτα και μαθεύτηκε η συμφορά· και σηκώθηκε θρήνος που από τον Πειραιά μέσα απ' τα μακρά τείχη έφτασε στο άστυ, καθώς ο ένας έλεγε στον άλλον τις κακές ειδήσεις, και κανένας εκείνη τη νύχτα δεν έκλεισε μάτι, καθώς θρηνούσαν όχι μόνο αυτούς που

ίδια που είχαν κάνει κι αυτοί στους Μηλίους (τους αποίκους των Λακεδαιμονίων που είχαν νικήσει κι υποτάξει), στους Ιστιαίεις, στους Σκιωναίους, στους Τρωναίους, στους Αιγινήτες και σε πολλούς άλλους Έλληνες. [2.4] Την άλλη μέρα ωστόσο συγκάλεσαν τη Συνέλευση, κι εκεί αποφάσισαν να φράξουν τα λιμάνια τους εκτός από ένα, να επισκευάσουν τα τείχη, να εγκαταστήσουν σκοπιές και γενικά να ετοιμάσουν την πόλη για πολιορκία.

ἐαυτούς, πείσεσθαι νομίζοντες οἷα ἐποίησαν Μηλίους τε Λακεδαιμονίων ἀποίκους ὄντας, κρατήσαντες πολιορκία, καὶ Ἰστιαίας καὶ Σκιωναίους καὶ Τρωναίους καὶ Αἰγινήτας καὶ ἄλλους πολλοὺς τῶν Ἑλλήνων. [2.4] Τῇ δ' ὑστεραία ἐκκλησίαν ἐποίησαν, ἐν ἧ ἔδοξε τοὺς τε λιμένας ἀποχῶσαι πλὴν ἑνὸς καὶ τὰ τείχη εὐτρεπίζειν καὶ φυλακὰς ἐφιστάναι καὶ τᾶλλα πάντα ὡς εἰς πολιορκίαν παρασκευάζειν τὴν πόλιν.

χάθηκαν αλλά ακόμη πιο πολύ τον ίδιο τους τον εαυτό, γιατί περίμεναν ότι θα πάθουν ό,τι έκαναν στους Μηλίους, που ήταν άποικοι των Λακεδαιμονίων, και τους Σκιωναίους και τους Τρωναίους και τους Αιγινήτες και πολλούς άλλους Έλληνες. [2.4] Την επόμενη όμως ημέρα συγκάλεσαν συνέλευση του δήμου στην οποία αποφασίσθηκε να φράξουν με χώμα τα λιμάνια, να επιδιορθώσουν τα τείχη, να τοποθετήσουν φρουρές και να πάρουν γενικά όλα τα μέτρα για την πόλη με το σκεπτικό ότι πρόκειται να πολιορκηθεί.

Μετάφραση Ρ. Ρούφου

[2.16] Εκεί βρίσκονταν τα πράγματα, όταν ο Θηραμένης είπε στη Συνέλευση ότι αν θελήσουν να τον στείλουν στον Λύσανδρο θα ξέρει, γυρίζοντας, για ποιον λόγο είν' ανένδοτοι οι Λακεδαιμόνιοι στο ζήτημα των Τειχών – αν το κάνουν με σκοπό να υποδουλώσουν την πόλη ή για να 'χουν κάποια εγγύηση. Όταν τον έστειλαν, έμεινε κοντά στον Λύσανδρο περισσότερο από τρεις μήνες, παραφυλάγοντας την ώρα που οι τροφές θα σώνονταν ολωσδιόλου κι οι Αθηναίοι θα 'ταν πρόθυμοι να δεχτούν ό,τι τους έλεγαν. [2.17] Γύρισε λοιπόν τον τέταρτο μήνα κι ανέφερε στη Συνέλευση ότι τάχα ο Λύσανδρος δεν τον άφηνε ως τότε να φύγει, και τώρα του λείει να πάει στη Λακεδαίμονα επειδή δεν έχει ο ίδιος εξουσία ν' απαντήσει στις ερωτήσεις του, παρά μόνο οι έφοροι. Τότε οι Αθηναίοι τον εκλέξαν να πάει στη Λακεδαίμονα πρέσβης με γενική πληρεξουσιότητα, μαζί μ' άλλους εννιά.

[2.18] Στο μεταξύ ο Λύσανδρος ειδοποίησε τους εφόρους, στέλνοντάς τους τον Αθηναίο εξόριστο Αριστοτέλη και άλλους, Λακεδαιμονίους, ότι είπε του Θηραμένη πως αυτοί μονάχα είχαν εξουσία ν' αποφασίζουν για πόλεμο και για ειρήνη. [2.19] Σαν έφτασε ο Θηραμένης με τους υπόλοιπους πρέσβεις στη Σελλασία και τους ρώτησαν τι έρχονται να κάνουν, αποκρίθηκαν ότι έρχονται πληρεξούσιοι

Αρχαίο Κείμενο

[2.16] Τοιούτων δὲ ὄντων Θηραμένης εἶπεν ἐν ἐκκλησίᾳ ὅτι εἰ βούλονται αὐτὸν πέμψαι παρὰ Λύσανδρον, εἰδὼς ἤξει Λακεδαιμονίους πότερον ἐξανδραποδίσασθαι τὴν πόλιν βουλόμενοι ἀντέχουσι περὶ τῶν τειχῶν ἢ πίστεως ἔνεκα. Πεμφθεις δὲ διέτριβε παρὰ Λυσάνδρῳ τρεῖς μῆνας καὶ πλείω, ἐπιτηρῶν ὁπότε Ἀθηναῖοι ἔμελλον διὰ τὸ ἐπιλελοιπέναι τὸν σῆτον ἅπαντα ὃ τι τις λέγοι ὁμολογήσειν. [2.17] Ἐπεὶ δὲ ἤκε τετάρτῳ μηνί, ἀπήγγειλεν ἐν ἐκκλησίᾳ ὅτι αὐτὸν Λύσανδρος τέως μὲν κατέχοι, εἶτα κελεύοι εἰς Λακεδαίμονα ἰέναι· οὐ γὰρ εἶναι κύριος ὧν ἐρωτῶτο ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ τοὺς ἐφόρους. Μετὰ ταῦτα ἠρέθη πρεσβευτῆς εἰς Λακεδαίμονα αὐτοκράτωρ δέκατος αὐτός.

[2.18] Λύσανδρος δὲ τοῖς ἐφόροις ἔπεμψεν ἀγγελοῦντα μετ' ἄλλων Λακεδαιμονίων Ἀριστοτέλην, φυγάδα Ἀθηναίων ὄντα, ὅτι ἀποκρίναιτο Θηραμένει ἐκείνους κυρίους εἶναι εἰρήνης καὶ πολέμου. [2.19] Θηραμένης δὲ καὶ οἱ ἄλλοι πρέ-

Μετάφραση συντακτικής ομάδας

[2.16] Ενώ τα πράγματα βρίσκονταν σ' αυτό το σημείο, ο Θηραμένης υποστήριξε στη συνέλευση του λαού ότι, αν θελήσουν να στείλουν τον ίδιο στο Λύσανδρο, θα επιστρέψει γνωρίζοντας τι από τα δύο συμβαίνει, αν δηλαδή οι Λακεδαιμόνιοι επιμένουν στο ζήτημα της κατεδάφισης των τειχών, επειδή θέλουν να εξανδραποδίσουν την πόλη ή για να έχουν κάποια εγγύηση καλής πίστης. Όταν όμως οι Αθηναίοι τον έστειλαν, έμεινε κοντά στο Λύσανδρο καθυστερώντας για περισσότερο από τρεις μήνες, περιμένοντας πότε αυτοί, εξαιτίας της παντελούς έλλειψης τροφίμων, θα αποδέχονταν οποιοδήποτε όρο τους πρότεινε κάποιος. [2.17] Αφού, λοιπόν, επέστρεψε τέσσερις μήνες μετά, ανέφερε στη συνέλευση του λαού ότι τάχα τον κρατούσε αρχικά ο Λύσανδρος, και στη συνέχεια τον διέταξε να πάει στη Λακεδαίμονα, γιατί δεν ήταν ο ίδιος αρμόδιος να δώσει απαντήσεις στα ζητήματα για τα οποία τον ρωτούσε, αλλά οι έφοροι. Μετά από αυτά εκλέχτηκε για να σταλεί μαζί με άλλους εννέα ως πρεσβευτής στη Λακεδαίμονα με απόλυτη πληρεξουσιότητα.

[2.18] Ο Λύσανδρος έστειλε στους εφόρους, μαζί με άλλους Λακεδαιμονίους, τον Αριστοτέλη, ο οποίος ήταν Αθηναίος εξόριστος, για να τους ενημερώσει ότι απάντησε στο Θηραμένη πως αυτοί είχαν την δικαιοδοσία να αποφασίζουν για πόλεμο και ειρήνη. [2.19] Όταν, λοιπόν, ο Θηραμένης και οι άλλοι πρέσβεις έφτασαν στη Σελλασία και (οι έφο-

να διαπραγματευτούν ειρήνη. Τότε οι έφοροι πρόσταξαν να τους φωνάξουν, κι όταν ήρθαν συγκάλεσαν Συνέλευση. Εκεί διαμαρτυρήθηκαν πολλοί άλλοι Έλληνες, και ιδίως οι Κορίνθιοι κι οι Θηβαίοι, λέγοντας ότι δεν πρέπει να κάνουν συνθήκη με τους Αθηναίους, αλλά να τους αφανίσουν.

[2.20] Οι Λακεδαιμόνιοι όμως δήλωσαν ότι αρνούνται να υποδουλώσουν πόλη ελληνική που τόσες υπηρεσίες είχε προσφέρει τον καιρό του μεγαλύτερου κινδύνου που είχε απειλήσει ποτέ την Ελλάδα· δέχτηκαν λοιπόν να γίνει ειρήνη με τον όρο ότι οι Αθηναίοι θα γκρεμίσουν τα Μακρά Τείχη και τα τείχη του Πειραιά, θα παραδώσουν όλα τους τα πλοία εκτός από δώδεκα, θα φέρουν πίσω τους εξόριστους, θα 'χουν τους ίδιους εχθρούς και φίλους με τους Λακεδαιμόνιους και θα εκστρατεύουν μαζί τους στη στεριά και στη θάλασσα, όπου τους οδηγούν αυτοί. [2.21] Μ' αυτό το μήνυμα επέστρεψαν ο Θηραμένης κι οι άλλοι πρέσβεις στην Αθήνα. Καθώς έμπαιναν στην πόλη, τους περικύκλωσε πλήθος κόσμου, τρέμοντας μην τυχόν γύριζαν άπρακτοι· δεν άντεχαν άλλη αναβολή, τόσο πολλοί ήταν οι θάνατοι από την πείνα. [2.22] Την άλλη μέρα οι πρέσβεις ανέφεραν τους όρους που έβαζαν οι Λακεδαιμόνιοι για ειρήνη· σ' όνομα ολωνών μίλησε ο Θηραμένης, λέγοντας ότι έπρεπε να εισακούσουν τους Λακεδαιμόνιους και να γκρεμίσουν

σβεις έπει ήσαν έν Σελλασία, έρωτώμενοι δέ έπί τίνι λόγω ήκοιεν είπον ότι αυτόκράτορες περι ειρήνης, μετά ταυτα οί έφοροι καλειν έκέλευον αυτους. Έπει δ' ήκον, εκκλησίαν έποίησαν, έν ή άντέλεγον Κορίνθιοι και Θηβαίοι μάλιστα, πολλοί δέ και άλλοι τών Έλλήνων, μη σπένδεσθαι Άθηναίους, άλλ' έξαιρειν.

[2.20] Λακεδαιμόνιοι δέ ούκ έφασαν πόλιν Έλληνίδα άνδραποδιειν μέγα αγαθόν ειργασμένην έν τοίς μεγίστοις κινδύνοις γενομένοις τη Έλλάδι, άλλ' έποιοϋντο ειρήνην έφ' ή τά τε μακρά τείχη και τόν Πειραιά καθελόντας και τας ναϋς πλην δώδεκα παραδόντας και τούς φυγάδας καθέντας τόν αυτον έχθρον και φίλον νομιζοντας Λακεδαιμονίους έπεσθαι και κατά γήν και κατά θάλατταν όποι άν ήγώνται. [2.21] Θηραμένης δέ και οί σϋν αυτώ πρέσβεις επανέφερον ταυτα εις τας Αθήνας.

Εισιόντας δ' αυτους όχλος περιεχείτο πολϋς, φοβούμενοι μη άπρακτοι ήκοιεν· οϋ γάρ έτι ενεχώρει μέλλειν δια τὸ πληθος τών απολλυμένων τῷ λιμῷ. [2.22] Τή δέ ύστεραία απήγγελλον οί πρέσβεις έφ' οίς οί Λακεδαιμόνιοι ποιοίντο τήν ειρήνην· προηγόρει δέ αυτών Θηραμένης, λέγων ως χρη πείθεσθαι Λακεδαιμονί-

ροι) τους ρώτησαν με ποιες προτάσεις είχαν έρθει, αυτοί απάντησαν ότι είχαν έρθει με απόλυτη πληρεξουσιότητα να διαπραγματευτούν την ειρήνη. Τότε οι έφοροι διάταξαν να τους καλέσουν στη Σπάρτη. Όταν έφτασαν εκεί συγκάλεσαν συνέλευση, στην οποία και άλλοι πολλοί από τους Έλληνες, προπάντων όμως οι Κορίνθιοι και οι Θηβαίοι, αντιπρότειναν να μην συνθηκολογήσουν με τους Αθηναίους, αλλά να τους καταστρέψουν ολοσχερώς.

[2.20] Οι Λακεδαιμόνιοι, όμως, αρνήθηκαν να εξανδραποδίσουν πόλη ελληνική, η οποία είχε προσφέρει πολύ μεγάλες υπηρεσίες στην Ελλάδα όταν διέτρεχε τον έσχατο κίνδυνο, αλλά ήταν διατεθειμένοι να συνάψουν ειρήνη υπό τον όρο οι Αθηναίοι, αφού γκρεμίσουν τα Μακρά τείχη και τα τείχη του Πειραιά και παραδώσουν όλα τα πλοία τους, εκτός από δώδεκα και φέρουν πίσω τους εξόριστους, έχοντας τους ίδιους εχθρούς και φίλους με τους Λακεδαιμόνιους να ακολουθούν αυτούς και στη στεριά και στη θάλασσα, σε οποιαδήποτε επιχείρηση. [2.21] Ο Θηραμένης και οι πρέσβεις που ήταν μαζί του επέστρεψαν με αυτούς τους όρους ως προτεινόμενους στους Αθηναίους. Με την είσοδό τους στην πόλη τους περικύκλωσε λαός πολϋς, επειδή φοβόταν μήπως είχαν επιστρέψει άπρακτοι· γιατί δεν χωρούσε πια άλλη αναβολή, καθώς ήταν πολλοί αυτοί που πέθαιναν από την πείνα.

[2.22] Την επόμενη μέρα οι πρέσβεις ανακοίνωσαν με ποιους όρους οι Λακεδαιμόνιοι

τα Τείχη. Μερικοί αντιμίλησαν, η μεγάλη πλειοψηφία όμως τον επιδοκίμασε κι αποφάσισαν να δεχτούν την ειρήνη. [2.23] Μετά απ' αυτά ο Λύσανδρος αγκυροβόλησε στον Πειραιά, οι εξόριστοι γύρισαν, και βάλθηκαν με πολλή όρεξη να γκρεμίζουν τα Τείχη, στους ήχους αυλού που έπαιζαν κορίτσια – νομίζοντας ότι από κείνη τη μέρα ελευθερωνόταν η Ελλάδα.

οις καὶ τὰ τείχη περαιορεῖν. Ἄντειπόντων δέ τινων αὐτῶ, πολὺ δὲ πλειόνων συνεπαινεσάντων, ἔδοξε δέχεσθαι τὴν εἰρήνην. [2.23]
 Μετὰ δὲ ταῦτα Λύσανδρός τε κατέπλει εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ οἱ φυγάδες κατήσαν καὶ τὰ τείχη κατέσκαπτον ὑπ' αὐλητρίδων πολλῆ προθυμίας, νομίζοντες ἐκείνην τὴν ἡμέραν τῇ Ἑλλάδι ἄρχειν τῆς ἐλευθερίας.

θα έκαναν την ειρήνη· και εξ ονόματός τους μίλησε ο Θηραμένης που υποστήριζε ότι πρέπει να αποδεχθούν τους όρους των Λακεδαιμονίων και να γκρεμίσουν τα τείχη. Μερικοί διαφώνησαν μαζί του, οι περισσότεροι όμως επιδοκίμασαν τις προτάσεις του και αποφασίστηκε να δεχτούν την ειρήνη. [2.23] Μετά από αυτά ο Λύσανδρος κατέπλευσε στον Πειραιά και οι εξόριστοι επέστρεψαν στην Αθήνα και πανηγυρίζοντας υπό τον ήχο των αυλών, άρχισαν με μεγάλη προθυμία να γκρεμίζουν τα τείχη, γιατί θεωρούσαν ότι εκείνη η ημέρα ήταν η πρώτη της ελευθερίας στην Ελλάδα.

Μετάφραση Ρ. Ρούφου

[3.50] Σαν τελείωσε μ' αυτά τα λόγια την αγόρευσή του η Βουλή τον επιδοκίμασε φανερά, κι ο Κριτίας κατάλαβε ότι αν άφηνε τη Βουλή ν' αποφασίσει την τύχη του με την ψήφο της ο Θηραμένης θα γλίτωνε. Τέτοιο πράγμα όμως θα το θεωρούσε αβάσταχτο· σίμωσε λοιπόν τους Τριάντα, μίλησε λίγο μαζί τους και βγαίνοντας πρόσταξε τους μαχαιροφόρους να πάνε να σταθούν κοντά στο ξύλινο κιγκλίδωμα που χωρίζει το ακροατήριο από τους βουλευτές, έτσι που τούτοι να τους βλέπουν καθαρά.

[3.51] Έπειτα μπήκε ξανά μέσα κι είπε: «Πιστεύω, βουλευτές, ότι όταν ένας σωστός ηγέτης βλέπει να ξεγελάνε τους φίλους του έχει χρέος να το εμποδίσει. Αυτό θα κάνω λοιπόν κι εγώ. Άλλωστε αυτοί που στέκονται εκεί πέρα δηλώνουν ότι δεν θα μας επιτρέψουν ν' αφήσουμε ελεύθερο έναν άνθρωπο που βλάπτει ολοφάνερα την ολιγαρχία. Τώρα, σύμφωνα με την καινούργια νομοθεσία κανένας από τους Τρεις Χιλιάδες δεν μπορεί να θανατωθεί χωρίς τη δική σας ψήφο, ενώ οι Τριάντα έχουν δικαίωμα να θανατώνουν όσους δεν είναι γραμμένοι στον κατάλογο. Εγώ, λοιπόν», είπε, «διαγράφω αυτόν εδώ τον Θηραμένη από τον κατάλογο, με τη σύμφωνη γνώμη όλων μας. Και τον καταδικάζουμε εμείς» – πρόσθεσε – «σε θάνατο».

[3.52] Μόλις τ' άκουσε αυτά ο Θηραμένης, μ' ένα

Αρχαίο Κείμενο

[3.50] Ὡς δ' εἰπὼν ταῦτα ἐπαύσατο, καὶ ἡ βουλὴ δῆλη ἐγένετο εὐμενῶς ἐπιθορυβήσασα, γνοὺς ὁ Κριτίας ὅτι εἰ ἐπιτρέψοι τῇ βουλῇ διαψηφίζεσθαι περὶ αὐτοῦ, ἀναφεύξοιτο, καὶ τοῦτο οὐ βιωτὸν ἠγησάμενος, προσελθὼν καὶ διαλεχθεὶς τι τοῖς τριάκοντα ἐξῆλθε, καὶ ἐπιστῆναι ἐκέλευσε τοὺς τὰ ἐγχειρίδια ἔχοντας φανερώς τῇ βουλῇ ἐπὶ τοῖς δρυφάκτοις.

[3.51] Πάλιν δὲ εἰσελθὼν εἶπεν· «Ἐγὼ, ὦ βουλὴ, νομίζω προστατοῦ ἔργον εἶναι οἴου δεῖ, ὅς ἂν ὀρῶν τοὺς φίλους ἐξαπατωμένους μὴ ἐπιτρέπη. Καὶ ἐγὼ οὖν τοῦτο ποιήσω. Καὶ γὰρ οἶδε οἱ ἐφεστηκότες οὐ φασιν ἡμῖν ἐπιτρέψειν, εἰ ἀνήσομεν ἄνδρα τὸν φανερώς τὴν ὀλιγαρχίαν λυμαινόμενον.» Ἔστι δὲ ἐν τοῖς καινοῖς νόμοις τῶν μὲν ἐν τοῖς τρισχιλίοις ὄντων μηδένα ἀποθνήσκειν ἄνευ τῆς ὑμετέρας ψήφου, τῶν δ' ἔξω τοῦ καταλόγου κυρίους εἶναι τοὺς τριάκοντα θανατοῦν. Ἐγὼ οὖν, ἔφη, Θηραμένην τουτονὶ ἐξαλείφω ἐκ τοῦ καταλόγου, συνδοκοῦν ἅπασιν ἡμῖν. Καὶ τοῦτον, ἔφη, ἡμεῖς θανατοῦμεν».

[3.52] Ἀκούσας ταῦτα ὁ Θηραμένης ἀνεπήδησεν ἐπὶ τὴν

Μετάφραση συντακτικής ομάδας

[3.50] Ο Θηραμένης τελείωσε με αυτά τον λόγο του και η Βουλή με τις επιδοκίμασιές της έδειξε ότι διατίθεται ευνοϊκά απέναντί του. Επειδή ο Κριτίας αντιλήφθηκε ότι, αν επιτρέψει στη Βουλή να αποφασίσει με ψηφοφορία γι' αυτόν, θα γλυτώσει ο Θηραμένης, και θεώρησε κάτι τέτοιο ανυπόφορο, πλησίασε και, αφού αντάλλαξε λίγα λόγια με τους Τριάκοντα, βγήκε και διέταξε τους άνδρες που ήταν οπλισμένοι με τα εγχειρίδια να σταθούν φανερά μπροστά στη Βουλή, κοντά στο ξύλινο κιγκλίδωμα.

[3.51] Στη συνέχεια, μπήκε ξανά στη Βουλή και είπε: «Εγώ, κύριοι βουλευτές, νομίζω ότι καθήκον κάθε αρχηγού που είναι άξιος του αξιώματός του είναι, αν δει ότι οι φίλοι του εξαπατώνται, να μην το επιτρέψει. Αυτό λοιπόν θα κάνω και εγώ. Και μάλιστα, αφού αυτοί εδώ που στέκονται πάνω στο κιγκλίδωμα λένε ότι, αν αφήσουμε ελεύθερο άνδρα ο οποίος φανερά καταστρέφει την Ολιγαρχία, δεν θα μας το επιτρέψουν. Αναγράφεται, επίσης, στους νέους νόμους ότι από όσους περιλαμβάνονται στον κατάλογο των τριών χιλιάδων κανένας δεν επιτρέπεται να καταδικασθεί σε θάνατο χωρίς να το αποφασίσετε εσείς με την ψήφο σας, αλλά για όσους δεν περιλαμβάνονται σ' αυτόν οι Τριάκοντα έχουν το δικαίωμα να θανατώνουν όποιον θέλουν. Λοιπόν, εγώ, είπε, διαγράφω από τον κατάλογο αυτόν εδώ τον Θηραμένη, με τη συγκατάθεση όλων μας. Και αυτόν, πρόσθεσε, εμείς καταδικάζουμε σε θάνατο.

[3.52] Μόλις άκουσε αυτά ο Θηραμένης πήδη-

πήδημα βρέθηκε κοντά στον βωμό και είπε: «Κι εγώ, άνδρες, ικετεύω στ' όνομα της ίδιας της δικαιοσύνης να μη δοθεί στον Κριτία το δικαίωμα να διαγράψει ούτε εμένα, ούτε όποιον από σας θέλει, παρά να δικαζόμαστε κι εσείς κι εγώ σύμφωνα με τον νόμο που τούτοι έφτιαξαν για όσους είναι στον κατάλογο.

[3.53] Το ξέρω βέβαια, μα τους θεούς», είπε, «ότι σε τίποτα δεν θα με βοηθήσει αυτός ο βωμός, θέλω όμως να δείξω ακόμα ότι τούτοι δω δεν είναι μονάχα φριχτά άδικοι με τους ανθρώπους, αλλά και ασεβέστατοι προς τους θεούς. Απορώ όμως», πρόσθεσε, «που εσείς, ευυπόληπτοι άνθρωποι, δεν σκέφτεστε να υπερασπίσετε τους εαυτούς σας – κι ας ξέρετε ότι τ' όνομα του καθενός σας μπορεί να σβηστεί εξίσου εύκολα με το δικό μου!»

[3.54] Τότε ο κήρυκας των Τριάντα πρόσταξε τους Έντεκα να πιάσουν τον Θηραμένη. Εκείνοι μπήκαν με τους βοηθούς τους κι επικεφαλής τον Σάτυρο, τον πιο θρασύ κι αδιάντροπο απ' όλους. Ο Κριτίας είπε: «Σας παραδίνουμε τούτον δω τον Θηραμένη, που καταδικάστηκε σύμφωνα με τον νόμο. [3.55] Πιάστε τον, πάρτε τον εκεί που πρέπει και κάνετε τα υπόλοιπα».

Ύστερα απ' αυτά τα λόγια ο Σάτυρος βάλθηκε να τραβάει τον Θηραμένη από τον βωμό, κι οι βοηθοί τραβούσαν κι εκείνοι. Ο Θηραμένης πάλι, όπως ήταν φυσικό, φώναζε θεούς κι

έστιαν και είπεν· «Εγώ δ', ἔφη, ὦ ἄνδρες, ἰκετεύω τὰ πάντων ἐνομώτατα, μὴ ἐπὶ Κριτία εἶναι ἐξαλείφειν μήτε ἐμὲ μήτε ὑμῶν ὄν ἂν βούληται, ἀλλ' ὄνπερ νόμον οὗτοι ἔγραψαν περὶ τῶν ἐν τῷ καταλόγῳ, κατὰ τοῦτον καὶ ὑμῖν καὶ ἐμοὶ τὴν κρίσιν εἶναι.

[3.53] Καὶ τοῦτο μὲν, ἔφη, μὰ τοὺς θεοὺς οὐκ ἄγνοῶ, ὅτι οὐδέν μοι ἀρκέσει ὄδε ὁ βωμός, ἀλλὰ βούλομαι καὶ τοῦτο ἐπιδείξει, ὅτι οὗτοι οὐ μόνον εἰσὶ περὶ ἀνθρώπους ἀδικώτατοι, ἀλλὰ καὶ περὶ θεοὺς ἀσεβέστατοι. Ὑμῶν μέντοι, ἔφη, ὦ ἄνδρες καλοὶ κάγαθοί, θαυμάζω, εἰ μὴ βοηθήσετε ὑμῖν αὐτοῖς, καὶ ταῦτα γινώσκοντες ὅτι οὐδὲν τὸ ἐμὸν ὄνομα εὐεξαλειπτότερον ἢ τὸ ὑμῶν ἐκάστου».

[3.54] Ἐκ δὲ τούτου ἐκέλευσε μὲν ὁ τῶν τριάκοντα κήρυξ τοὺς ἔνδεκα ἐπὶ τὸν Θηραμένην· ἐκεῖνοι δὲ εἰσελθόντες σὺν τοῖς ὑπηρέταις, ἡγουμένου αὐτῶν Σατύρου τοῦ θραυστάτου τε καὶ ἀναιδεστάτου, εἶπε μὲν ὁ Κριτίας· «Παραδίδομεν ὑμῖν, ἔφη, Θηραμένην τουτονὶ κατακεκριμένον κατὰ τὸν νόμον. [3.55] Ὑμεῖς δὲ λαβόντες καὶ ἀπαγαγόντες [οἱ ἔνδεκα] οὐ δεῖ τὰ ἐκ τούτων πράττετε».

Ὡς δὲ ταῦτα εἶπεν, εἶλκε μὲν ἀπὸ τοῦ βωμοῦ ὁ Σάτυρος, εἶλκον δὲ οἱ ὑπηρέται. Ὁ δὲ Θηραμένης ὥσπερ εἰκὸς καὶ θεοὺς ἐπεκαλεῖτο

ξε πάνω στο βωμό της Εστίας και είπε: «Εγώ, άνδρες, στο όνομα της ίδιας της Δικαιοσύνης ικετεύω να μην επιτρέψετε στον Κριτία να διαγράψει ούτε εμένα ούτε όποιον άλλον από σας θελήσει, αλλά σύμφωνα με τον νόμο, τον οποίο αυτοί νομοθέτησαν για όσους περιλαμβάνονται στον κατάλογο, σύμφωνα μ' αυτόν να κριθώ και εγώ και εσείς.

[3.53] Και βέβαια το γνωρίζω, μα τους θεούς, πολύ καλά ότι δεν θα με σώσει αυτός ο βωμός, αλλά θέλω να αποδείξω και το εξής, ότι αυτοί όχι μόνο εις βάρος των ανθρώπων διαπράττουν τις πιο κατάφωρες αδικίες, αλλά και απέναντι στους θεούς δείχνουν την πιο μεγάλη ασεβεία. Εκπλήσσομαι όμως με σας, άνδρες καλοί και αγαθοί, αν δεν προσπαθήσετε να βοηθήσετε τον ίδιο σας τον εαυτό, ενώ πολύ καλά γνωρίζετε ότι καθόλου πιο εύκολο δεν είναι να διαγραφεί το δικό μου όνομα από τον κατάλογο απ' ό,τι το όνομα καθενός από εσάς».

[3.54] Μετά από αυτό ο κήρυκας των Τριάκοντα κάλεσε τους Έντεκα να συλλάβουν τον Θηραμένη· όταν εκείνοι μπήκαν με τους βοηθούς τους, έχοντας επικεφαλής τον θρασύτατο και αναιδέστατο Σάτυρο, είπε ο Κριτίας: «Σας παραδίδουμε αυτόν εδώ τον Θηραμένη καταδικασμένο σύμφωνα με τον νόμο. [3.55] Εσείς [οι Έντεκα] συλλάβετε και οδηγήστε αυτόν όπου πρέπει, και εκτελέστε τα περαιτέρω».

Μόλις είπε αυτά, τον έσερναν από το βωμό ο Σάτυρος και οι υπηρέτες. Ο Θηραμένης, όπως ήταν φυσικό, επικαλούνταν θεούς και ανθρώπους να δουν όσα γινόταν. Αλλά οι βουλευτές,

ανθρώπους μάρτυρες των όσων γίνονταν. Οι βουλευτές ωστόσο δεν κουνήθηκαν, βλέποντας ότι αυτοί που στέκονταν στο κιγκλίδωμα ήταν του ίδιου ποιού με τον Σάτυρο και ξέροντας ότι ήταν οπλισμένοι μ' εγχειρίδια· άλλωστε ο χώρος μπροστά στο βουλευτήριο ήταν γεμάτος φρουρούς. [3.56] Τράβηξαν λοιπόν μαζί τους τον Θηραμένη οι Έντεκα μέσα από την Αγορά, ενώ αυτός διαμαρτυρόταν με πολύ δυνατή φωνή για όσα του έκαναν.

Διηγούνται και τούτη την κουβέντα του Θηραμένη: όταν του είπε ο Σάτυρος ότι θα μετανιώσει αν δεν σιωπήσει, ρώτησε: «Ωστε αν σωπάσω δεν θα μετανιώσω;» Λένε ακόμα πως αφού τον ανάγκασαν να πει το κώνειο για να τον θανατώσουν, έχυσε τις τελευταίες σταγόνες -όπως στον "κότταβο"-, λέγοντας: «Στην υγεία του αγαπητού μου Κριτία!» Το ξέρω ότι τέτοιες κουβέντες δεν αξίζει ν' αναφέρονται· ωστόσο βρίσκω αξιοθαύμαστο σ' αυτόν τον άνθρωπο ότι ακόμα και μπροστά στον θάνατο δεν έχασε μήτε την αυτοκυριαρχία, μήτε το χιούμορ του.

καὶ ἀνθρώπους καθορᾶν τὰ γιγνόμενα. Ἡ δὲ βουλή ἡσυχίαν εἶχεν, ὁρῶσα καὶ τοὺς ἐπὶ τοῖς δρυφάκτοις ὁμοίους Σατύρω καὶ τὸ ἔμπροσθεν τοῦ βουλευτηρίου πλήρες τῶν φρουρῶν, καὶ οὐκ ἀγνοοῦντες ὅτι ἐγχειρίδια ἔχοντες παρήσαν. [3.56] Οἱ δ' ἀπήγαγον τὸν ἄνδρα διὰ τῆς ἀγορᾶς μάλα μεγάλη τῇ φωνῇ δηλοῦντα οἶα ἔπασχε. Λέγεται δ' ἐν ῥῆμα καὶ τοῦτο αὐτοῦ. Ὡς εἶπεν ὁ Σάτυρος ὅτι οἰμῶξοιτο, εἰ μὴ σιωπήσειεν, ἐπήρετο· «Ἄν δὲ σιωπῶ, οὐκ ἄρ', ἔφη, οἰμῶξομαι;» καὶ ἐπεὶ γε ἀποθνήσκειν ἀναγκαζόμενος τὸ κώνειον ἔπιε, τὸ λειπόμενον ἔφασαν ἀποκοτταβίσαντα εἰπεῖν αὐτόν· «Κριτία τοῦτ' ἔστω τῷ καλῷ». Καὶ τοῦτο μὲν οὐκ ἀγνοῶ, ὅτι ταῦτα ἀποφθέγματα οὐκ ἀξιόλογα, ἐκεῖνο δὲ κρίνω τοῦ ἀνδρὸς ἀγαστόν, τὸ τοῦ θανάτου παρεστηκότος μήτε τὸ φρόνιμον μήτε τὸ παιγνιώδες ἀπολιπεῖν ἐκ τῆς ψυχῆς.

βλέποντας και αυτούς που στέκονταν δίπλα στα κιγκλιδώματα, που ήταν όμοιοι με τον Σάτυρο, και τον χώρο μπροστά από το βουλευτήριο γεμάτο φρουρούς, και γνωρίζοντας καλά ότι ήταν εκεί οπλισμένοι με εγχειρίδια, δεν κινήθηκαν. [3.56] Οι Έντεκα έσυραν τον άνδρα μέσα από την αγορά, ενώ αυτός φώναζε δυνατά, λέγοντας σ' όλους τα παθήματά του. Λέγεται μάλιστα και ένας λόγος κι αυτός δικός του: όταν του είπε ο Σάτυρος ότι, αν δεν «σωπάσει», θα κλάψει πικρά, απάντησε: «κι αν σωπάσω, άραγε, δε θα κλάψω πικρά»; Και στην εκτέλεσή του, όταν εξαναγκαζόμενος έπινε το κώνειο, λένε ότι αναφώνησε παίζοντας τον κότταβο με το υπόλειμμα του ποτηριού: «αυτό για τον ωραίο Κριτία». Και δεν αγνοώ, βέβαια, ότι αυτά δεν είναι αποφθέγματα αξιόλογα, εντούτοις θεωρώ αξιοθαύμαστο το εξής χαρακτηριστικό του ανδρός, ότι και τη στιγμή που ο θάνατος ήταν δίπλα του δεν έχασε ούτε την αυτοκυριαρχία ούτε το χιούμορ του.

Μετάφραση Ρ. Ρούφου

[4.18] Αφού τέλειωσε, γύρισε προς το μέρος των εχθρών και περίμενε, επειδή ο μάντης συμβούλευε να μην επιτεθούν προτού σκοτωθεί ή πληγωθεί κάποιος δικός τους. «Έπειτα», είπε ο μάντης, «θα τραβήξουμε εμείς μπροστά και σεις, που θα 'ρθετε ξοπίσω μας, θα νικήσετε – εγώ όμως νομίζω πως θα σκοτωθώ». [4.19] Και δεν βγήκε ψεύτης: όταν άδραξαν τ' άρματα, εκείνος μ' ένα πήδημα βρέθηκε πρώτος ανάμεσα στους εχθρούς –λες και τον οδηγούσε κάποιο ριζικό– και σκοτώθηκε. (Είναι θαμμένος στο πέρασμα του Κηφισού.) Οι άλλοι ωστόσο νίκησαν και καταδίωξαν τον εχθρό ως το ίσιωμα. Εκεί σκοτώθηκαν από τους Τριάντα ο Κριτίας κι ο Ιππόμαχος, από τους δέκα άρχοντες του Πειραιά ο Χαρμίδης του Γλαύκωνος κι από τους υπόλοιπους άνδρες τους κάπου εβδομήντα. Οι επαναστάτες πήραν τα όπλα των σκοτωμένων, κανενός πολίτη όμως δεν πείραξαν τα ρούχα. Μετά απ' αυτά, καθώς έγινε εκκευρία για την παραλαβή των νεκρών, πολλοί από τις δύο παρατάξεις σίμωσαν ο ένας τον άλλο κι έπιασαν κουβέντα.

[4.20] Τότε ο Κλεόκριτος, ο κήρυκας των Μυστηρίων που είχε πολύ καλή φωνή, έκανε τους άλλους να σωπάσουν κι είπε: «Πολίτες, γιατί μας εξορίζε-

Αρχαίο Κείμενο

[4.18] Ταῦτα δ' εἰπὼν καὶ μεταστραφεὶς πρὸς τοὺς ἐναντίους, ἡσυχίαν εἶχε· καὶ γὰρ ὁ μάντις παρήγγελλεν αὐτοῖς μὴ πρότερον ἐπιτίθεσθαι, πρὶν [ἂν] τῶν σφετέρων ἢ πέσοι τις ἢ τρωθείη· «ἐπειδὴν μέντοι τοῦτο γένηται, ἡγησόμεθα μὲν», ἔφη, «ἡμεῖς, νίκη δ' ὑμῖν ἔσται ἐπομένοις, ἐμοὶ μέντοι θάνατος, ὡς γέ μοι δοκεῖ». [4.19] Καὶ οὐκ ἐψεύσατο, ἀλλ' ἐπεὶ ἀνέλαβον τὰ ὄπλα, αὐτὸς μὲν ὥσπερ ὑπὸ μοίρας τινὸς ἀγόμενος ἐκηδήσας πρῶτος ἐμπεσὼν τοῖς πολεμίοις ἀποθνήσκει, καὶ τέθαπται ἐν τῇ διαβάσει τοῦ Κηφισοῦ· οἱ δ' ἄλλοι ἐνίκων καὶ κατεδίωξαν μέχρι τοῦ ὄμαλοῦ. Ἀπέθανον δ' ἐνταῦθα τῶν μὲν τριάκοντα Κριτίας τε καὶ Ἰππόμαχος, τῶν δὲ ἐν Πειραιεῖ δέκα ἀρχόντων Χαρμίδης ὁ Γλαύκωνος, τῶν δ' ἄλλων περὶ ἑβδομήκοντα. Καὶ τὰ μὲν ὄπλα ἔλαβον, τοὺς δὲ χιτῶνας οὐδενὸς τῶν πολιτῶν ἐσκύλευσαν. Ἐπεὶ δὲ τοῦτο ἐγένετο καὶ τοὺς νεκροὺς ὑποσπόνδους ἀπεδίδοσαν, προσιόντες ἀλλήλοις πολλοὶ διελέγοντο.

[4.20] Κλεόκριτος δὲ ὁ τῶν μυστῶν κήρυξ, μάλ' εὐφωνος ὢν, κατασιωπησάμενος ἔλεξεν· «Ἄνδρες πολῖται, τί ἡμᾶς

Μετάφραση συντακτικής ομάδας

[4.18] Αφού είπε αυτά και στράφηκε πάλι προς τους εχθρούς, περίμενε· γιατί ο μάντης τους συμβούλευε να μην επιτεθούν προτού ή σκοτωθεί ή τραυματιστεί κάποιος από τους δικούς τους· «όταν γίνει αυτό», είπε, «από τη μια θα προηγηθώ εγώ, εσεῖς από την άλλη ακολουθώντας με θα νικήσετε, όμως εγώ, όπως προαισθάνομαι, θα θανατωθώ». [4.19] Και δεν διαψεύστηκε, αλλά, μόλις πήραν τα όπλα, αυτός, σαν να οδηγούνταν από κάποια μοίρα, εξόρμησε πρώτος, ρίχτηκε μέσα στους εχθρούς και σκοτώθηκε· είναι θαμμένος στη διάβαση του Κηφισού· και οι άλλοι νίκησαν και κατεδίωξαν τους εχθρούς μέχρι την πεδιάδα. Εκεί φονεύτηκαν από τους Τριάκοντα ο Κριτίας και ο Ιππόμαχος, από τους δέκα άρχοντες του Πειραιά ο Χαρμίδης, ο γιος του Γλαύκωνα, και περίπου εβδομήντα από τους άλλους. Και πήραν τα όπλα (των σκοτωμένων), αλλά δεν αφαίρεσαν τα ενδύματα κανενός από τους πολίτες. Αφού έγινε αυτό και απέδωσαν τιμές στους νεκρούς, πολλοί (από τους αντιπάλους) πλησιάζοντας ο ένας τον άλλον συνομιλούσαν μεταξύ τους. [4.20] Ο Κλεόκριτος, ο κήρυκας των μυημένων (στα Ελευσίνα μυστήρια), ο οποίος είχε στεντόρεια φωνή, αφού επέβαλε σιωπή, μίλησε: «Συμπολίτες μου, γιατί μας εκδιώκετε; Γιατί θέλετε να μας σκοτώσετε; Γιατί εμείς αφενός ποτέ ως τώρα δεν σας

τε; Γιατί θέλετε να μας σκοτώσετε; Εμείς ποτέ δεν σας πειράξαμε σε τίποτα. Ίσα ίσα, μαζί σας έχουμε πάρει μέρος στα ιερότερα μυστήρια, σε θυσίες, στις λαμπρότερες τελετές· μαζί έχουμε χορέψει και σπουδάσει και πολεμήσει· μαζί έχουμε κινδυνέψει πολλές φορές, και στη στεριά και στη θάλασσα, για τη σωτηρία και την ελευθερία όλων μας. [4.21] Στ' όνομα των προγονικών μας θεών, στ' όνομα των δεσμών που μας ενώνουν –γιατί πολλοί από μας έχουν αναμεταξύ τους συγγένεια, συμπεθερίο ή φιλία– ντραπέιτε θεούς κι ανθρώπους, πάψτε να κάνετε κακό στην πατρίδα! Μην ακούτε τους Τριάντα! Δεν έχουν ιερό και όσιο αυτοί, που για το δικό τους κέρδος κοντεύουν να 'χουν σκοτώσει μέσα σ' οκτώ μήνες πιο πολλούς Αθηναίους απ' όσους σκότωσαν όλοι οι Πελοποννήσιοι μαζί σε δέκα χρόνια πολέμου!

[4.22] Εκεί που μπορούσαμε να ζούμε ειρηνικά σαν συμπολίτες, αυτοί μας έριξαν στον πιο απαίσιο, τον πιο ανυπόφορο, τον πιο ανόσιο απ' όλους τους πολέμους – σ' εμφύλιο σπαραγμό! Κι όμως να το ξέρετε καλά, ότι ανάμεσα σ' αυτούς που τώρα δα σκοτώσαμε είναι μερικοί που τους κλαίμε κι εμείς το ίδιο πικρά όσο και σεις!».

Έτσι μίλησε ο Κλεόκριτος· καθώς ακούγονταν κι αυτά πάνω σ' όσα άλλα είχαν συμβεί, οι υπόλοιποι ηγέτες των ολιγαρχικών πήραν τους άν-

ἐξελαύνετε; τί ἀποκτεῖναι βούλεσθε; Ἡμεῖς γὰρ ὑμᾶς κακὸν μὲν οὐδὲν πώποτε ἐποιήσαμεν, μετεσχῆκαμεν δὲ ὑμῖν καὶ ἱερῶν τῶν σεμνοτάτων καὶ θυσιῶν καὶ ἑορτῶν τῶν καλλίστων, καὶ συγχορευταὶ καὶ συμφοιτηταὶ γεγενήμεθα καὶ συστρατιῶται, καὶ πολλὰ μεθ' ὑμῶν κекινδυνεύκαμεν καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἀμφοτέρων ἡμῶν σωτηρίας τε καὶ ἐλευθερίας.

[4.21] Πρὸς θεῶν πατρῶων καὶ μητρῶων καὶ συγγενείας καὶ κηδεστίας καὶ ἐταιρίας, πάντων γὰρ τούτων πολλοὶ κοινωνοῦμεν ἀλλήλοις, αἰδοῦμενοι καὶ θεοὺς καὶ ἀνθρώπους παύσασθε ἄμαρτάνοντες εἰς τὴν πατρίδα, καὶ μὴ πείθεσθε τοῖς ἀνοσιωτάτοις τριάκοντα, οἱ ἰδίων κερδέων ἕνεκα ὀλίγου δεῖν πλείους ἀπεκτόνασιν Ἀθηναίων ἐν ὀκτῶ μηνσὶν ἢ πάντες Πελοποννήσιοι δέκα ἔτη πολεμοῦντες.

[4.22] Ἐξὸν δ' ἡμῖν ἐν εἰρήνῃ πολιτεύεσθαι, οὗτοι τὸν πάντων αἴσχιστόν τε καὶ χαλεπώτατον καὶ ἀνοσιώτατον καὶ ἔχθιστον καὶ θεοῖς καὶ ἀνθρώποις πόλεμον ἡμῖν πρὸς ἀλλήλους παρέχουσιν. Ἄλλ' εὖ γε μέντοι ἐπίστασθε ὅτι καὶ τῶν νῦν ὑφ' ἡμῶν ἀποθανόντων οὐ μόνον ὑμεῖς ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς ἔστιν οὓς πολλὰ κατεδακρύσαμεν».

Ὁ μὲν τοιαῦτα ἔλεγεν· οἱ δὲ λοιποὶ ἄρχοντες καὶ διὰ τὸ τοιαῦτα

προξενήσαμε κανένα κακό, αφετέρου έχουμε λάβει μαζί σας μέρος και στις πιο σεβαστές ιερές συνήθειες και θυσίες και στις ωραιότερες γιορτές και έχουμε γίνει συγχορευτές και συσπουδαστές και συστρατιώτες σας και μαζί σας έχουμε κινδυνεύσει πολλές φορές και στην ξηρά και στη θάλασσα για χάρη της κοινής μας σωτηρίας και ελευθερίας. [4.21] Στο όνομα των θεών των πατέρων και μητέρων μας και στο όνομα της συγγένειάς μας εξ αίματος και εξ αγχιστείας και των συλλόγων μας –γιατί πολλοί από μας αυτά τα έχουμε κοινά–, σεβόμενοι και θεούς και ανθρώπους, σταματήστε να προξενείτε ζημιά στην πατρίδα και μην υπακούτε στους ανοσιώτατους Τριάκοντα, οι οποίοι λόγω προσωπικών συμφερόντων παρά λίγο να φονεύσουν μέσα σε οκτώ μήνες περισσότερους Αθηναίους απ' όσους όλοι οι Πελοποννήσιοι μαζί επί δέκα χρόνια πολέμου.

[4.22] Αν και ήταν δυνατό σε μας να ζούμε ειρηνικά ως ελεύθεροι πολίτες, αυτοί ξεκίνησαν μεταξύ μας το χειρότερο και το δυσχερέστερο και τον πιο ανόσιο και τον πιο μισητό για θεούς και ανθρώπους εμφύλιο πόλεμο. Όμως να ξέρετε ότι όχι μόνον εσείς αλλά και εμείς για όσους σήμερα σκοτώσαμε –για κάποιους απ' αυτούς– χύσαμε πολλά δάκρυα».

Ο κήρυκας έτσι περίπου μίλησε· οι υπόλοιποι αρχηγοί οδήγησαν τους στρατιώτες τους πάλι πίσω στην Αθήνα και εξαιτίας του ότι άκουγαν

δρες τους και τους οδήγησαν πίσω στην πόλη. [4.23] Την άλλη μέρα οι Τριάντα συγκεντρώθηκαν στην αίθουσα των συνεδριάσεων, ταπεινωμένοι κι εγκαταλειμμένοι· ανάμεσα στους Τρεις Χιλιάδες πάλι, στα διάφορα σημεία όπου είχαν τοποθετηθεί, ξέσπασαν παντού διαφωνίες: όσοι ευθύνονταν για σοβαρότερα αδικήματα, και γι' αυτό φοβόνταν, υποστήριζαν με πάθος ότι δεν έπρεπε να υποχωρήσουν στους επαναστάτες· όσοι πάλι δεν είχαν κανένα κρίμα στη συνείδησή τους σκέφτονταν για λογαριασμό δικό τους –κι εξηγούσαν και στους άλλους– ότι αυτές οι συμφορές ήταν περιττές κι ότι δεν έπρεπε να υπακούουν τους Τριάντα, μήτε να τους αφήσουν να καταστρέψουν την πόλη. Τελικά αποφάσισαν με ψηφοφορία να τους καθαιρέσουν και να εκλέξουν άλλους άρχοντες· κι όρισαν δέκα, έναν από κάθε φυλή.

προσακούειν τοὺς μεθ' αὐτῶν ἀπήγαγον εἰς τὸ ἄστυ.

[4.23] Τῇ δ' ὑστεραίᾳ οἱ μὲν τριάκοντα πάνυ δὴ ταπεινοὶ καὶ ἔρημοι συνεκάθηον ἐν τῷ συνεδρίῳ· τῶν δὲ τρισχιλίων ὅπου ἕκαστοι τεταγμένοι ἦσαν, πανταχοῦ διεφέροντο πρὸς ἀλλήλους. Ὅσοι μὲν γὰρ ἐπεποιήκεσάν τι βιαιότερον καὶ ἐφοβοῦντο, ἐντόως ἔλεγον ὡς οὐ χρεὶ καθυφίεσθαι τοῖς ἐν Πειραιεῖ· ὅσοι δὲ ἐπίστευον μηδὲν ἡδίκηκεναι, αὐτοὶ τε ἀνελογίζοντο καὶ τοὺς ἄλλους ἐδίδασκον ὡς οὐδὲν δέοιντο τούτων τῶν κακῶν, καὶ τοῖς τριάκοντα οὐκ ἔφασαν χρῆναι πείθεσθαι οὐδ' ἐπιτρέπειν ἀπολύναι τὴν πόλιν. Καὶ τὸ τελευταῖον ἐψηφίσαντο ἐκείνους μὲν καταπαῦσαι, ἄλλους δὲ ἐλέεσθαι. Καὶ εἶλοντο δέκα, ἕνα ἀπὸ φυλῆς.

τέτοιου είδους πράγματα.

[4.23] Την επόμενη μέρα οι Τριάκοντα πολύ ταπεινωμένοι και εγκαταλειμμένοι παρευρέθησαν στην αίθουσα συνεδριάσεων· οι τρεις χιλιάδες από την άλλη, όπου βρισκόταν ο καθένας τους, σε όλα τα μέρη της πόλης διαφώνουσαν μεταξύ τους. Γιατί όσοι είχαν διαπράξει βιαιότερες πράξεις και φοβούνταν, υποστήριζαν έντονα ότι δεν έπρεπε να υποχωρήσουν σε αυτούς που βρίσκονταν στον Πειραιά· όσοι αφετέρου πίστευαν ότι δεν είχαν διαπράξει κανένα αδίκημα, οι ίδιοι συλλογίζονταν και προσπαθούσαν να πείσουν και τους άλλους ότι δεν χρειαζόταν να υποφέρουν αυτά τα δεινά και έλεγαν ότι δεν πρέπει να υπακούσουν στους Τριάκοντα ούτε να τους επιτρέψουν να καταστρέψουν την πόλη. Και στο τέλος αποφάσισαν να καθαιρέσουν εκείνους από την εξουσία και να εκλέξουν άλλους. Και εξέλεξαν δέκα, έναν από κάθε φυλή.

Μετάφραση Ρ. Ρούφου

[4.37] Αφού όμως ξεκίνησαν αυτοί για τη Λακεδαιμόνα, έστειλαν αντιπροσώπους κι οι επίσημοι κυβερνήτες της Αθήνας, λέγοντας ότι είναι έτοιμοι να παραδοθούν οι ίδιοι και να παραδώσουν και τα τείχη τους στην απόλυτη διάκριση των Λακεδαιμονίων· είχαν όμως την απαίτηση, δήλωναν, μια και οι επαναστάτες έλεγαν πως είναι φίλοι των Λακεδαιμονίων, να παραδώσουν κι εκείνοι τον Πειραιά και τη Μουνιχία. [4.38] Αφού τους άκουσαν όλους οι έφοροι κι η Συνέλευση, έστειλαν στην Αθήνα μια δεκαπενταμελή αντιπροσωπεία μ' εντολή να συνεργαστεί με τον Πausanías για συμφιλίωση με τους καλύτερους δυνατούς όρους. Με τη μεσολάβησή τους συμφιλιώθηκαν οι Αθηναίοι και συμφώνησαν να ζήσουν στα σπίτια τους – όλοι εκτός από τους Τριάντα, τους Έντεκα και τους δέκα πρώην άρχοντες του Πειραιά· τέλος αποφασίστηκε πως όποιος από τους ολιγαρχικούς φοβόταν, θα πήγαινε να ζήσει στην Ελευσίνα.

[4.39] Αφού τέλειωσαν αυτά ο Πausanías αποστράτευσε τις δυνάμεις του, ενώ οι επαναστάτες ανέβηκαν με τα όπλα τους στην Ακρόπολη κι έκαναν θυσία στην Αθηνά. Όταν κατέβηκαν, οι στρατηγοί συγκάλεσαν Συνέλευση όπου μίλησε ο Θρασύβουλος:

Αρχαίο Κείμενο

[4.37] Ἐπεὶ μέντοι οὗτοι ὄχοντο εἰς Λακεδαίμονα, ἔπεμπον δὴ καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ κοινοῦ ἐκ τοῦ ἄστεως λέγοντας ὅτι αὐτοὶ μὲν παραδιδόασιν καὶ τὰ τείχη ἃ ἔχουσι καὶ σφᾶς αὐτοὺς Λακεδαιμονίοις χρῆσθαι ὃ τι βούλονται· ἀξιοῦν δ' ἔφασαν καὶ τοὺς ἐν Πειραιεῖ, εἰ φίλοι φασὶν εἶναι Λακεδαιμονίοις, παραδιδόναι τὸν τε Πειραιᾶ καὶ τὴν Μουνιχίαν. [4.38] Ἀκούσαντες δὲ πάντων αὐτῶν οἱ ἔφοροι καὶ οἱ ἔκκλητοι, ἐξέπεμψαν πεντεκαίδεκα ἄνδρας εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ ἐπέταξαν σὺν Πausanίᾳ διαλλάξαι ὅπῃ δύναιντο κάλλιστα. Οἱ δὲ διήλλαξαν ἐφ' ᾧτε εἰρήνην μὲν ἔχειν ὡς πρὸς ἀλλήλους, ἀπιέναι δὲ ἐπὶ τὰ ἑαυτῶν ἕκαστον πλὴν τῶν τριάκοντα καὶ τῶν ἑνδεκα καὶ τῶν ἐν Πειραιεῖ ἀρξάντων δέκα. Εἰ δὲ τινες φοβοῖντο τῶν ἐξ ἄστεως, ἔδοξεν αὐτοῖς Ἐλευσίνα κατοικεῖν.

[4.39] Τούτων δὲ περανθέντων Πausanίας μὲν διῆκε τὸ στράτευμα, οἱ δ' ἐκ τοῦ Πειραιῶς ἀνελθόντες σὺν τοῖς ὄπλοις εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἔθυσαν τῇ Ἀθηνᾷ. Ἐπεὶ δὲ κατέβησαν ἔκκλησίαν ἐποίησαν οἱ στρατηγοί, ἔνθα δὴ ὁ Θρασύβουλος ἔλεξεν·

Μετάφραση συντακτικής ομάδας

[4.37] Αφού αυτοί αναχώρησαν στη Λακεδαίμονα, έστειλαν αντιπροσώπους οι αρμόδιοι του επίσημου κράτους (= ολιγαρχικοί) της πόλης να πουν ότι αυτοί θα παραδώσουν και τα τείχη, τα οποία κατέχουν, και τους εαυτούς τους στους Λακεδαιμονίους, για να τους κάνουν ό,τι ήθελαν· ισχυρίζονταν όμως ότι είχαν την αξίωση και αυτοί που βρίσκονταν στον Πειραιά, αν είναι, όπως λένε, φίλοι των Λακεδαιμονίων, να παραδώσουν τον Πειραιά και τη Μουνιχία. [4.38] Αφού άκουσαν όλα αυτά οι έφοροι και η επιτροπή εκλεγμένων αντιπροσώπων της Απέλλας, έστειλαν στην Αθήνα δεκαπέντε άνδρες και διέταξαν με την επίβλεψη του Πausanías να συμφιλιώσουν τους αντιμαχόμενους με όποιο τρόπο μπορούσαν καλύτερα. Αυτοί τους συμφιλίωσαν υπό τον όρο να κάνουν ειρήνη μεταξύ τους και ο καθένας να πάει στο σπίτι του εκτός από τους Τριάκοντα και τους Έντεκα και τους Δέκα άρχοντες του Πειραιά. Όσοι απ' αυτούς που προέρχονταν από την πόλη φοβούνταν, αποφασίστηκε να κατοικήσουν στην Ελευσίνα. [4.39] Αφού αυτά τελείωσαν, ο Πausanías αφενός διέλυσε το στράτευμα, οι άλλοι αφετέρου ανέβηκαν από τον Πειραιά ένοπλοι προς την ακρόπολη και θυσίασαν στην Αθηνά. Μόλις κατέβηκαν, συγκάλεσαν συμβούλιο οι στρατηγοί, όπου ο Θρασύβουλος μίλησε:

[4.40] «Εσάς, που ανήκετε στην ολιγαρχική παράταξη», είπε, «σας συμβουλεύω να καταλάβετε ποιοι είστε – και θα καταλάβετε καλύτερα, αν καθίσετε να σκεφτείτε τι είναι που σας κάνει τόσο υπεροπτικούς, ώστε να θέλετε να μας εξουσιάζετε. Τάχα είστε περισσότερο δίκαιοι; Μα ο λαός ποτέ δεν σας αδίκησε για χρηματικό συμφέρον, κι ας είναι πιο φτωχός από σας – ενώ εσείς, οι πιο πλούσιοι απ' όλους, έχετε κάνει πολλές κακοήθειες για το κέρδος. Αφού λοιπόν δεν σας διακρίνει δικαιοσύνη, σκεφτείτε μήπως έχετε λόγο να καμαρώνετε για την παλικαριά σας. [4.41] Αλλά τι καλύτερο κριτήριο υπάρχει, από το πώς πολεμήσαμε αναμεταξύ μας; Ή μήπως θα πείτε ότι μας ξεπερνάτε σ' εξυπνάδα – εσείς που είχατε και τείχη και όπλα και χρήματα, και τους Πελοποννησίους για συμμάχους, κι όμως νικηθήκατε από μας που τίποτα δεν είχαμε απ' αυτά; Τάχα νομίζετε ότι πρέπει να υπερηφανεύεστε για την υποστήριξη των Λακεδαιμονίων; Γιατί; Όπως παραδίδει κάποιος δεμένο από τον λαιμό ένα σκυλί που δαγκώνει, έτσι κι εκείνοι σας παραδώσαν στον αδικημένο τούτο λαό, πριν σηκωθούν να φύγουν!

[4.42] Όμως από σας, φίλοι, ζητάω να μην παραβείτε κανέναν από τους όρκους που δώσατε. Ίσα ίσα, κοντά στις άλλες αρετές σας να δείξετε ότι είστε και πιστοί στον όρκο σας και θεοφοβούμενοι!»

[4.40] Ὑμῖν, ἔφη, ὦ ἐκ τοῦ ἄστεως ἄνδρες, συμβουλεύω ἐγὼ γνῶναι ὑμᾶς αὐτούς. Μάλιστα δ' ἂν γνοίητε, εἰ ἀναλογίσαισθε ἐπὶ τίνι ὑμῖν μέγα φρονητέον ἐστίν, ὥστε ἡμῶν ἄρχειν ἐπιχειρεῖν. Πότερον δικαιοτέροί ἐστε; Ἄλλ' ὁ μὲν δῆμος πενέστερος ὑμῶν ὢν οὐδὲν πώποτε ἔνεκα χρημάτων ὑμᾶς ἠδίκηκεν· ὑμεῖς δὲ πλουσιώτεροι πάντων ὄντες πολλὰ καὶ αἰσχροῦ ἔνεκα κερδῶν πεποηήκατε. Ἐπεὶ δὲ δικαιοσύνης οὐδὲν ὑμῖν προσήκει, σκέψασθε εἰ ἄρα ἐπ' ἀνδρεία ὑμῖν μέγα φρονητέον· [4.41] καὶ τίς ἂν καλλίων κρίσις τούτου γένοιτο ἢ ὡς ἐπολεμήσαμεν πρὸς ἀλλήλους; Ἄλλὰ γνώμη φαίητ' ἂν προέχειν, οἱ ἔχοντες καὶ τεῖχος καὶ ὅπλα καὶ χρήματα καὶ συμμάχους Πελοποννησίους ὑπὸ τῶν οὐδὲν τούτων ἐχόντων περιείληφθε; Ἄλλ' ἐπὶ Λακεδαιμονίοις δὴ οἴεσθε μέγα φρονητέον εἶναι; Πῶς, οἶγε ὥσπερ τοὺς δάκνοντας κύνας κλοιῶ δῆσαντες παραδιδόασιν, οὕτω κάκεῖνοι ὑμᾶς παραδόντες τῷ ἠδίκημένῳ τούτῳ δήμῳ οἴχονται ἀπιόντες;

[4.42] Οὐ μέντοι γε ὑμᾶς, ὦ ἄνδρες, ἀξιῶ ἐγὼ ὢν ὁμωμόκατε παραβῆναι οὐδέν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο πρὸς τοῖς ἄλλοις καλοῖς ἐπιδείξαι, ὅτι καὶ εὖορκοι καὶ ὄσιοί ἐστε.

Εἰπὼν δὲ ταῦτα καὶ ἄλλα τοιαῦτα, καὶ ὅτι οὐδὲν δέοι ταραττε-

[4.40] «Πολίτες», είπε, «σας συμβουλεύω να γνωρίσετε τους εαυτούς σας. Θα μπορούσατε προπαντός να τους γνωρίσετε, αν αναλογιστείτε για ποιο λόγο καυχιέστε τόσο πολύ, ώστε να επιχειρείτε να γίνετε αρχηγοί μας. Είστε μήπως δικαιοτέροι; Αλλά ο λαός, αν και είναι φτωχότερος από σας, ποτέ ως τώρα δεν σας αδίκησε με σκοπό τα χρήματα· εσείς αντίθετα, αν και είστε πλουσιότεροι απ' όλους, έχετε διαπράξει πολλά και αίσχρα με σκοπό το κέρδος. Αφού καμιά σχέση δεν έχετε με τη δικαιοσύνη, σκεφτείτε αν πρέπει τουλάχιστο να καυχιέστε για την ανδρεία σας. [4.41] Και ποια καλύτερη απόδειξη θα μπορούσε να υπάρξει γι' αυτό παρά ο τρόπος με τον οποίο πολεμήσαμε μεταξύ μας; Αλλά θα μπορούσατε να ισχυριστείτε ότι υπερέχετε ως προς την ευφυΐα, οι οποίοι έχοντας τείχος και όπλα και χρήματα και συμμάχους τους Πελοποννησίους έχετε νικηθεί απ' αυτούς που δεν έχουν τίποτα απ' όλα αυτά; Αλλά αλήθεια νομίζετε ότι πρέπει να καυχιέστε, επειδή έχετε τους Λακεδαιμονίους; Πώς είναι δυνατό, αφού βέβαια αυτοί, όπως παραδίδουν (οι άνθρωποι) τους σκύλους που δαγκώνουν, αφού τους δέσουν μ' ένα κλοιό απ' το λαιμό, σας παρέδωσαν στον αδικημένο αυτό λαό και έφυγαν βιαστικά;

[4.42] Όμως, άνδρες, δεν έχω την αξίωση να παραβείτε κανέναν απ' τους όρκους σας αλλά εκτός των άλλων θετικών σας στοιχείων να επιδείξετε κι αυτό, ότι δηλαδή και σέβεστε και τηρείτε τον όρκο σας».

Αυτά είπε κι άλλα παρόμοια, κι ότι δεν πρέπει να υπάρξει καμιά αναταραχή, παρά να εφαρμοστεί το παλιό πολίτευμα· κατόπιν διέλυσε τη Συνέλευση. [4.43] Εκείνο τον καιρό διόρισαν άρχοντες και ξανάρχισαν ομαλή πολιτική ζωή. Αργότερα ωστόσο, μαθαίνοντας ότι οι ολιγαρχικοί της Ελευσίνας στρατολογούσαν ξένους μισθοφόρους, έκαναν γενική επιστράτευση εναντίον τους. Τους στρατηγούς των ολιγαρχικών τους σκότωσαν όταν παρουσιάστηκαν για διαπραγματεύσεις, στους άλλους όμως έστειλαν φίλους και συγγενείς τους που τους έπεισαν να συμφιλιωθούν. Τότε πήραν όρκους ότι σ' αλήθεια δεν θα κρατήσουν κακία αναμεταξύ τους, και σήμερα ακόμα ζουν όλοι μαζί σαν συμπολίτες κι οι δημοκρατικοί έχουν τηρήσει πιστά τους όρκους τους.

σθαι, ἀλλὰ τοῖς νόμοις τοῖς ἀρχαίοις χρῆσθαι, ἀνέστησε τὴν ἐκκλησίαν.

[4.43] Καὶ τότε μὲν ἀρχὰς καταστησάμενοι ἐπολιτεύοντο· ὑστέρῳ δὲ χρόνῳ ἀκούσαντες ξένους μισθοῦσθαι τοὺς Ἐλευσίνοι, στρατευσάμενοι πανδημεὶ ἐπ' αὐτοὺς τοὺς μὲν στρατηγούς αὐτῶν εἰς λόγους ἐλθόντας ἀπέκτειναν, τοῖς δὲ ἄλλοις εἰσπέμψαντες τοὺς φίλους καὶ ἀναγκαίους ἔπεισαν συναλλαγῆναι. Καὶ ὁμόσαντες ὄρκους ἧ μὴν μὴ μνησικακήσειν, ἔτι καὶ νῦν ὁμοῦ τε πολιτεύονται καὶ τοῖς ὄρκοις ἐμμένει ὁ δῆμος.

Αφού είπε αυτά και άλλα παρόμοια και ότι δεν πρέπει να δημιουργήσουν καμιά άλλη ταραχή αλλά να εφαρμόζουν τους αρχαίους νόμους, διέλυσε τη συνέλευση.

[4.43] Και τότε, αφού εδραίωσαν τη νέα εξουσία, ζούσαν σε ελεύθερο πολίτευμα· το επόμενο όμως χρονικό διάστημα, επειδή άκουσαν ότι αυτοί που διέμεναν στην Ελευσίνα συγκέντρωναν ξένους μισθοφόρους, εκστράτευσαν εναντίον τους με όλες τους τις δυνάμεις και τους στρατηγούς τους που ήρθαν για διάλογο τους σκότωσαν, τους άλλους όμως, αφού έστειλαν σ' αυτούς φίλους και συγγενείς, τους έπεισαν να συμφιλιωθούν. Και αφού ορκίστηκαν αληθινά να μην κρατούν κακία, ακόμη και τώρα ζουν μαζί σε ελεύθερο καθεστώς και ο λαός μένει πιστός στους όρκους.

Μετάφραση Α. Βλάχου

[24.1] Η Επίδαμνος είναι πολιτεία που βρίσκεται στο δεξί χέρι καθώς μπαίνει κανείς στον Ιόνιο κόλπο και γειτονεύει με τους βαρβάρους Ταυλαντίους που ανήκουν στην Ιλλυρική φυλή. [24.2] Οι Κερκυραίοι την είχαν χτίσει –αποικία τους– αλλά ιδρυτής της ήταν ο Φάλιος του Ερατοκλείδου, Κορίνθιος το γένος, απόγονος του Ηρακλή. Κατά το αρχαίο έθιμο οι Κερκυραίοι τον είχαν μετακαλέσει από την μητρόπολη για την περίπτωση. Μεταξύ των αποίκων ήσαν και μερικοί Κορίνθιοι και άλλοι Δωριείς. [24.3] Με τον καιρό η Επίδαμνος έγινε πολιτεία ισχυρή και πολυάριθμη, [24.4] αλλά μετά από εμφυλίους σπαραγμούς που κράτησαν, καθώς λέγεται, πολλά χρόνια, ένας πόλεμος με τους γειτονικούς βαρβάρους κατάστρεψε την δύναμη της Επιδάμνου και την στέρησε από την ισχύ της. [24.5] Λίγα χρόνια προτού αρχίσει ο σημερινός πόλεμος, ο λαός της Επιδάμνου εξόρισε τους ολιγαρχικούς, οι οποίοι ενώθηκαν με τους βαρβάρους και έκαναν ληστρικές επιδρομές εναντίον της πολιτείας και από στεριά και από θάλασσα. [24.6] Οι κάτοικοί της βρέθηκαν σε δύσκολη θέση κ' έστειλαν πρέσβεις στην Κέρκυρα, που ήταν μητρόπολή τους, ζητώντας της να μην παρακολουθεί αδιάφορη την σιγανή καταστροφή τους, αλλά να τους βοηθήσει να συμβιβαστούν με τους εξοριστούς και να κάνουν ειρήνη με τους βαρβάρους. [24.7] Οι Επιδάμνιοι πρέσβεις παρουσίασαν τα αιτήματά τους καθισμένοι, σαν ικέτες, στον ναό της Ήρας, αλλά οι Κερκυραίοι δεν δέχτηκαν την ικεσία τους και τους απόπεμψαν άπρακτους.

Μετάφραση Α. Βλάχου

[25.1] Όταν οι Επιδάμνιοι έμαθαν ότι δεν έπρεπε να περιμένουν καμιά βοήθεια από την Κέρκυρα, μη ξέροντας τί να κάνουν για ν' αντιμετωπίσουν την κατάσταση, έστειλαν στους Δελφούς για να ρωτήσουν τον θεό αν έπρεπε να παραδώσουν την πολιτεία τους στους Κορινθίους που ήσαν ιδρυτές της και να προσπαθήσουν να επιτύχουν κάποια προστασία. Ο Θεός αποκρίθηκε να παραδώσουν την πόλη τους στους Κορινθίους και να τους αναγνωρίσουν ηγεμόνες τους. [25.2] Οι Επιδάμνιοι πήγαν στην Κόρινθο και, κατά την παραγγελία του μαντείου, παραδώνταν την πόλη τους στους Κορινθίους, αναφέροντας τον χρισμό, υπενθυμίζοντας ότι ο ιδρυτής της Επιδάμνου ήταν Κορίνθιος και ζητώντας να μην αδιαφορήσουν οι Κορίνθιοι για την τύχη τους, αλλά να τους βοηθήσουν. [25.3] Οι Κορίνθιοι υποσχέθηκαν να βοηθήσουν, τόσο επειδή ήταν δικαίωμά τους –αφού πίστευαν ότι η Επίδαμνος ήταν δική τους αποικία όσο και των Κερκυραίων– όσο και επειδή μισούσαν τους Κερκυραίους οι οποίοι, αν και δικοί τους άποικοι, παραμελούσαν την μητρόπολή τους. [25.4] Και πραγματικά οι Κερκυραίοι ούτε στις κοινές δημόσιες τελετές τους έδιναν τα συνηθισμένα δώρα, ούτε στις θυσίες πρόσφεραν σε Κόρινθο τις πρώτες τιμές όπως οι άλλες αποικίες, αλλά τους περιφρονούσαν, γιατί τότε η Κέρκυρα ήταν από τις πλουσιότερες ελληνικές πολιτείες και ισχυρότερη από την Κόρινθο σε πολεμικό εξοπλισμό. Όσο για το ναυτικό, καυχόνταν ότι είχαν μεγάλη υπεροχή, επειδή οι Φαίακες, πρώτοι κάτοικοι της Κέρκυρας, ήσαν ονομαστοί για την ναυτική τους τέχνη. Αυτό, άλλωστε, τους έκανε να οργανώσουν τις ναυτικές τους δυνάμεις και είχαν στόλο ισχυρό. Όταν άρχισε ο πόλεμος είχαν εκατόν είκοσι καράβια.

Μετάφραση Α. Βλάχου

[26.1] Οι Κορίνθιοι, έχοντας όλες αυτές τις αφορμές, έστειλαν ευχαρίστως βοήθεια στην Επίδαμνο διατάζοντας φρουρά από Αμπρακιώτες, Λευκαδίτες και δικούς τους να συνοδεύσουν όσους εποίκους θ' αποφάσιζαν να πάνε στην Επίδαμνο. [26.2] Πορεύτηκαν από στεριά έως την Απολλωνία, αποικία των Κορινθίων, από φόβο των Κερκυραίων, που θα τους είχαν εμποδίσει αν είχαν πάει από θάλασσα.

[26.3] Όταν οι Κερκυραίοι έμαθαν ότι άποικοι και στρατιώτες είχαν φτάσει στην Επίδαμνο και ότι η αποικία είχε παραδοθεί στην Κόρινθο, εξοργίστηκαν κ' έστειλαν μία μοίρα, είκοσι πέντε καράβια, που αργότερα την ενίσχυσαν με άλλα πλοία, ζητώντας απειλητικά από τους Επιδαμνίους να διώξουν την Κορινθιακή φρουρά και τους νέους εποίκους και να δεχθούν πάλι τους εξορίστους. Οι εξόριστοι αυτοί είχαν πάει στην Κέρκυρα, όπου είχαν δείξει τους τάφους των προγόνων τους, για ν' αποδείξουν την συγγενεία τους, και είχαν ζητήσει βοήθεια για να γυρίσουν στην πατρίδα τους. [26.4] Αλλά οι Επιδάμνιοι δεν δέχτηκαν κανέναν από τους όρους και τότε οι Κερκυραίοι εκστρατεύσαν εναντίον τους με σαράντα καράβια. Είχαν μαζί τους τους εξορίστους Επιδαμνίους για να τους αποκαταστήσουν, και τους Ιλλυριούς, με τους οποίους είχαν συμμαχήσει. [26.5] Στρατοπέδευσαν μπροστά στην Επίδαμνο και έβγαλαν προκήρυξη ότι, όσοι Επιδάμνιοι και ξένοι ήθελαν, μπορούσαν να φύγουν απείραχτοι, ειδημή θα τους θεωρούσαν εχθρούς.

Μετάφραση Α. Βλάχου

[27.1] Η προκήρυξη δεν είχε κανένα αποτέλεσμα και τότε οι Κερκυραίοι άρχισαν την πολιορκία της πολιτείας, που είναι χτισμένη σε ισθμό. Στο μεταξύ οι Κορίνθιοι που είχαν ειδοποιηθεί από αποσταλμένους ότι η Επίδαμνος πολιορκείται, άρχισαν να ετοιμάζουν εκστρατεία και προκήρυξαν νέα αποστολή αποίκων. Όποιος ήθελε μπορούσε να φύγει και θα είχε τα ίδια ακριβώς δικαιώματα με τους πολίτες της Επίδαμνου. Όσοι δεν θα ήθελαν να φύγουν αμέσως, αλλά επιθυμούσαν να πάνε αργότερα στην Επίδαμνο, μπορούσαν να περιμένουν καταθέτοντας εγγύηση πενήντα κορινθιακές δραχμές. Πολλοί ήσαν εκείνοι που έφυγαν, αλλά και πολλοί εκείνοι που κατάθεσαν εγγύηση. [27.2] Οι Κορίνθιοι ζήτησαν κι από τα Μέγαρα βοήθεια, ναυτική συνοδεία, μήπως οι Κερκυραίοι τους εμποδίσουν με τον στόλο τους. Τα Μέγαρα άρχισαν να ετοιμάζουν οκτώ καράβια και οι Παλής της Κεφαλληνίας τέσσερα. Οι Κορίνθιοι ζήτησαν βοήθεια και από την Επίδαυρο που τους έστειλε πέντε καράβια, από την Ερμιόνη που τους έστειλε ένα, από την Τροιζήνα που έστειλε δύο, από την Λευκάδα που τους έστειλε δέκα και από τους Αμπρακιώτες που έστειλαν οκτώ. Από τους Θηβαίους και τους Φλειασίους ζήτησαν χρήματα και από τους Ηλείους και χρήματα και καράβια χωρίς πληρώματα. Οι ίδιοι οι Κορίνθιοι ετοιμάζαν τριάντα καράβια και τρεις χιλιάδες οπλίτες.

Μετάφραση Α. Βλάχου

[28.1] Όταν οι Κερκυραίοι πληροφορήθηκαν όλες αυτές τις προετοιμασίες, έστειλαν στην Κόρινθο πρέσβεις που πήραν μαζί τους αντιπροσώπους της Σπάρτης και της Σικυώνος και ζήτησαν από τους Κορινθίους ν' αποσύρουν τον στρατό τους και τους αποίκους από την Επίδαμνο, αφού δεν είχαν κανένα δικαίωμα επάνω στην πολιτεία. [28.2] Πρόσθεσαν, όμως, ότι, αν οι Κορίνθιοι ισχυριστούν ότι έχουν δικαιώματα, τότε θα ήσαν πρόθυμοι να υποβάλουν την διαφορά τους σε διαιτησία, στην Πελοπόννησο, από πόλεις που θα τις όριζαν από συμφώνου και οι δύο. Την αποικία θα την κρατούσε εκείνος από τους δύο στον οποίο θα επιδικαζόταν. Είπαν, επίσης, ότι ήσαν πρόθυμοι να υποβάλουν την διαφορά τους στο Μαντείο των Δελφών. [28.3] Πόλεμο δεν ήθελαν ν' αρχίσουν, αλλά σε αντίθετη περίπτωση, θα αναγκάζονταν –είπαν– και αυτοί, κάτω από την πίεση της ανάγκης, και για να προστατέψουν τα συμφέροντά τους, ν' ανατρέψουν τις συμμαχίες τους και να συμμαχήσουν με άλλους τους οποίους δεν ήθελαν για φίλους. [28.4] Οι Κορίνθιοι τους αποκρίθηκαν ότι, αν οι Κερκυραίοι αποσύρουν από την Επίδαμνο και τον στόλο τους και τους βαρβάρους, τότε θα ήσαν πρόθυμοι να συζητήσουν, και τούτο επειδή δεν θα ήταν ανεκτό η Επίδαμνος να πολιορκείται, ενώ θα γίνεται η διαιτησία. [28.5] Οι Κερκυραίοι αποκρίθηκαν ότι δέχονται εάν και οι Κορίνθιοι ανακαλέσουν τους δικούς τους από την Επίδαμνο. Πρόσθεσαν ότι δέχονται επίσης να μείνουν επί τόπου οι δύο παρατάξεις, αλλά να γίνει ανακωχή έως ότου τελειώσει η διαιτησία.

Μετάφραση Α. Βλάχου

[29.1] Οι Κορίνθιοι, όμως, δεν δέχτηκαν καμιά από τις προτάσεις, αλλά όταν ο στόλος τους ετοιμάστηκε και έφτασαν και οι σύμμαχοί τους, έστειλαν πρώτα ένα κήρυκα για να κηρύξει τον πόλεμο στους Κερκυραίους και ξεκίνησαν για την Επίδαμνο με εβδομήντα πέντε καράβια και δύο χιλιάδες οπλίτες για να πολεμήσουν τους Κερκυραίους. [29.2] Αρχηγοί του στόλου ήσαν ο Αριστέας του Πελλίχου, ο Καλλικράτης του Καλλίου και ο Τιμάνωρ του Τιμάνθους. Αρχηγοί του στρατού ήσαν ο Αρχέτιμος του Ευρυτίμου και ο Ισαρχίδης του Ισάρχου. [29.3] Όταν έφτασαν στο Άκτιον της Ανακτορίας γης, όπου βρίσκεται ο ναός του Απόλλωνος, στο στόμιο του Αμπρακικού κόλπου, οι Κερκυραίοι τους έστειλαν, με βάρκα, ένα κήρυκα για να τους αποτρέψουν να προχωρήσουν εναντίον τους. Ταυτόχρονα επιβίβασαν τα πληρώματά τους στα καράβια που είχαν ετοιμάσει, ενισχύοντας τα παλιά με αρμούς ώστε να είναι πλόιμα και επισκευάζοντας τα άλλα. [29.4] Όταν ο κήρυκας γύρισε χωρίς να τους φέρει ικανοποιητική απάντηση των Κορινθίων, τα καράβια τους, ογδόντα τον αριθμό, γιατί άλλα σαράντα πολιορκούσαν την Επίδαμνο, ήσαν έτοιμα, έπλευσαν εναντίον του εχθρού, παρατάχθηκαν και ναυμάχησαν. [29.5] Νίκησαν οι Κερκυραίοι και βούλιαξαν δέκα πέντε κορινθιακά καράβια. Συνέπεσε, την ίδια μέρα, οι Κερκυραίοι που πολιορκούσαν την Επίδαμνο να την αναγκάσουν να παραδοθεί με όρο οι ξένοι άποικοι να πουληθούν δούλοι και οι Κορίνθιοι άποικοι να μείνουν αιχμάλωτοι, έως ότου πάρουν νεότερη απόφαση.

Μετάφραση Α. Βλάχου

[30.1] Μετά την ναυμαχία οι Κερκυραίοι έστησαν τρόπαιο στο ακρωτήριο Λευκίμμη της Κέρκυρας και σκότωσαν όλους τους άλλους αιχμαλώτους εκτός από τους Κορινθίους, τους οποίους φυλάκισαν. [30.2] Αργότερα, όταν οι Κορίνθιοι και οι σύμμαχοί τους, νικημένοι, έφυγαν επιστρέφοντας στις πολιτείες τους, οι Κερκυραίοι κυριάρχησαν σ' όλη εκείνη την περιοχή. Πήγαν στην Λευκάδα, κορινθιακή αποικία, και ρήμαξαν την γη και πυρπόλησαν την Κυλλήνη, λιμάνι των Ηλείων, επειδή είχαν βοηθήσει την Κόρινθο με καράβια και χρήματα. [30.3] Για μεγάλο χρονικό διάστημα μετά την ναυμαχία οι Κερκυραίοι κυριαρχούσαν στο πέλαγος εκείνο κάνοντας επιδρομές εναντίον των συμμάχων της Κορίνθου και βλάπτοντάς τους έως ότου οι Κορίνθιοι, επειδή υπόφεραν οι σύμμαχοί τους, έστειλαν στρατό και στόλο και έστησαν στρατόπεδα στο Άκτιον και στο ακρωτήριο Χειμέριο της Θεσπρωτίδος για να προστατεύσουν την Λευκάδα και τις άλλες συμμαχικές πολιτείες. [30.4] Οι Κερκυραίοι έστησαν και αυτοί στρατόπεδο στην Λευκίμμη όπου είχαν στόλο και στρατό. Κανείς όμως από τους δύο αντιπάλους δεν έκανε επίθεση. Όλο το καλοκαίρι έμειναν αντιμέτωποι και, όταν ήρθε ο χειμώνας, γύρισαν ο καθένας στη βάση του.

Μετάφραση Α. Βλάχου

[31.1] Για δύο ολόκληρα χρόνια οι Κορίνθιοι, οργισμένοι με τον πόλεμο της Κέρκυρας, ναυπηγούσαν καράβια κ' ετοίμαζαν, με όλες τους τις δυνάμεις, ναυτική εκστρατεία. Ναυτολογούσαν πληρώματα από την Πελοπόννησο και από την υπόλοιπη Ελλάδα προσφέροντας καλό μισθό. [31.2] Άμα πληροφορήθηκαν τις προετοιμασίες αυτές, οι Κερκυραίοι, που δεν είχαν συμμαχία με καμιά ελληνική πόλη ούτε ήσαν μέλη της Αθηναϊκής ή της Σπαρτιατικής Συμμαχίας, φοβήθηκαν και αποφάσισαν να έρθουν στην Αθήνα, να επιδιώξουν να γίνουν σύμμαχοι και να προσπαθήσουν να επιτύχουν κάποια βοήθεια. [31.3] Αλλά και οι Κορίνθιοι, όταν το έμαθαν, ήρθαν και αυτοί στην Αθήνα με πρεσβεία για να εμποδίσουν να βοηθήσει ο αθηναϊκός στόλος τον κερκυραϊκό, πράγμα που θα τους εμπόδιζε να τερματίσουν νικηφόρα τον πόλεμο. [31.4] Έγινε Εκκλησία του Δήμου και η κάθε πλευρά είπε τα επιχειρήματά της. Οι Κερκυραίοι είπαν, περίπου, τα ακόλουθα:

Μετάφραση Α. Βλάχου

[44.1] Αυτά περίπου είπαν οι Κορίνθιοι. Οι Αθηναίοι, αφού άκουσαν και τις δύο αντιπροσωπείες, συγκάλεσαν δύο φορές Εκκλησία του Δήμου. Στην πρώτη διαγράφηκε η τάση να δεχτούν τα επιχειρήματα των Κορινθίων, αλλά στην δεύτερη άλλαξαν γνώμη. Δεν έκαναν, όμως, πραγματική συμμαχία με τους Κερκυραίους, πράγμα που θα σήμαινε ότι θα είχαν κοινούς εχθρούς και κοινούς φίλους (γιατί τότε, αν οι Κερκυραίοι ζητούσαν την βοήθειά τους σε εκστρατεία εναντίον της Κορίνθου, τούτο θα σήμαινε το τέλος της τριαντάχρονης συνθήκης ειρήνης με τους Πελοποννησίους) αλλά έκαναν αμυντική συμμαχία για αμοιβαία βοήθεια σε περίπτωση επίθεσης εναντίον της Κερκύρας ή της Αθήνας και των συμμάχων της. [44.2] Πήραν την απόφαση αυτή, γιατί είχαν την πεποίθηση ότι ο πόλεμος με τους Πελοποννησίους ήταν αναπόφευκτος και δεν ήθελαν να εγκαταλείψουν την Κέρκυρα (που είχε τόσο σημαντική ναυτική δύναμη) στο έλεος της Κορίνθου, αλλά επιζητούσαν να προκαλέσουν όσο το δυνατόν περισσότερες συγκρούσεις μεταξύ τους, ώστε, αν ποτέ αναγκαστούν να πολεμήσουν με την Κόρινθο και τις άλλες ναυτικές πολιτείες, να τις βρουν εξασθενημένες. Έβλεπαν επίσης ότι η Κέρκυρα είναι σε εξαιρετικά κατάλληλη θέση για την ακτοπλοΐα προς την Ιταλία και την Σικελία.

Μετάφραση Α. Βλάχου

[70.1] Οι ταραχές, στην Κέρκυρα, είχαν αρχίσει από τότε που είχαν γυρίσει οι Κερκυραίοι που είχαν αιχμαλωτιστεί από τους Κορινθίους στις ναυτικές επιχειρήσεις γύρω απ' την Επίδαμνο. Τυπικά τους είχαν απελευθερώσει επειδή οι πρόξενοι είχαν δώσει εγγυήσεις οκτακόσια τάλαντα, στην πραγματικότητα, όμως, επειδή τους είχαν πείσει οι Κορίνθιοι να επιχειρήσουν να κάνουν την Κέρκυρα σύμμαχο της Κορίνθου. Άρχισαν αυτοί να ενεργούν πλησιάζοντας τους πολίτες και προσπαθώντας να τους πείσουν ότι έπρεπε η Κέρκυρα ν' αποσπαστεί από την αθηναϊκή συμμαχία. [70.2] Έφτασαν τότε ένα αθηναϊκό κ' ένα κορινθιακό καράβι με πρέσβεις το καθένα. Έγινε δημοσία συζήτηση και, μετά από ψηφοφορία, οι Κερκυραίοι αποφάσισαν να μείνουν σύμμαχοι των Αθηναίων σύμφωνα με τους όρους της συνθήκης, αλλά να διατηρούν, όπως και πριν, φιλικές σχέσεις με τους Πελοποννησίους. [70.3] Αρχηγός των δημοκρατικών ήταν τότε ο Πειθίας, πρόξενος των Αθηναίων. Οι πρώην αιχμάλωτοι, φίλοι των Κορινθίων, του έκαναν μήνυση με την κατηγορία ότι θέλει να υποδουλώσει την Κέρκυρα στους Αθηναίους. [70.4] Ο Πειθίας αθωώθηκε κ' έκανε μήνυση εναντίον πέντε απ' τους πλουσιότερους αντιπάλους

Αρχαίο Κείμενο

[70.1] Οἱ γὰρ Κερκυραῖοι ἔστασίαζον, ἐπειδὴ οἱ αἰχμάλωτοι ἦλθον αὐτοῖς οἱ ἐκ τῶν περὶ Ἐπίδαμνον ναυμαχιῶν ὑπὸ Κορινθίων ἀφεθέντες, τῷ μὲν λόγῳ ὀκτακοσίων τάλαντων τοῖς προξένοις διηγγυημένοι, ἔργῳ δὲ πεπεισμένοι Κορινθίοις Κέρκυραν προσποιῆσαι. Καὶ ἔπρασσον οὗτοι, ἕκαστον τῶν πολιτῶν μετιόντες, ὅπως ἀποστήσωσιν Ἀθηναίων τὴν πόλιν. [70.2] Καὶ ἀφικομένης Ἀττικῆς τε νεῶς καὶ Κορινθίας πρέσβεις ἀγουσῶν καὶ ἐς λόγους καταστάντων ἐψηφίσαντο Κερκυραῖοι Ἀθηναίοις μὲν ξύμμαχοι εἶναι κατὰ τὰ ξυγκείμενα, Πελοποννησίους δὲ φίλοι ὥσπερ καὶ πρότερον. [70.3] Καὶ (ἦν γὰρ Πειθίας ἐθελοπρόξενός τε τῶν Ἀθηναίων καὶ τοῦ δήμου προειστήκει) ὑπάγουσιν αὐτὸν οὗτοι οἱ ἄνδρες ἐς δίκην, λέγοντες Ἀθηναίοις τὴν Κέρκυραν καταδουλοῦν. [70.4] Ὁ δὲ ἀποφυγῶν ἀνθυπάγει αὐτῶν τοὺς πλουσιωτάτους πέντε ἄνδρας, φάσκων τέμνειν χάρακας ἐκ τοῦ τε Διὸς

Μετάφραση Ε. Λαμπρίδη

[70.1] Οι Κερκυραίοι είχαν επαναστατήσει όταν γύρισαν ανάμεσά τους οι αιχμάλωτοι που είχαν πιάσει οι Κορίνθιοι στις ναυμαχίες γύρω στην Επίδαμνο και τώρα τους άφησαν ελεύτερους. Τυπικά είχαν ελευθερωθεί επειδή οι πρόξενοι είχαν εγγυηθεί γι' αυτούς με οκτακόσια τάλαντα, ουσιαστικά όμως επειδή τους είχαν πείσει οι Κορίνθιοι να φέρουν την Κέρκυρα με το μέρος τους, κι αυτοί ραδιουργούσαν, πιάνοντας τον κάθε πολίτη χωριστά, για να κάνουν την πολιτεία ν' αποστατήσει από τους Αθηναίους. [70.2] Έφτασε τότε ένα Αττικό καράβι κ' ένα Κορινθιακό, φέρνοντας και τα δυο πρεσβείες, κι αφού έγινε μεγάλη συζήτηση ψήφισαν οι Κερκυραίοι να μείνουν σύμμαχοι των Αθηναίων σύμφωνα με την ισχύουσα συνθήκη, και με τους Πελοποννησίους να γίνουν φίλοι, όπως ήταν και πρωύτερα. [70.3] Αλλά τον Πειθία, που ήταν εθελοντής πρόξενος των Αθηναίων και αρχηγός του δημοκρατικού κόμματος, τον εμήνυσαν στο δικαστήριο οι πρώην αιχμάλωτοι, με την κατηγορία πως προσπαθεί να υποδουλώσει την Κέρκυρα στους Αθηναίους. [70.4] Αυτός, αφού αθωώθηκε, έκανε αντιμήνυση στους πέντε πιο πλούσιους απ' αυτούς, κατηγορώντας τους πως είχαν κόψει βέργες για στηρίγματα κλημάτων από τα ιερά τεμένη του Δία και του Αλκί-

του με την κατηγορία ότι για να στηρίζουν τα κλήματά τους, έκοβαν βέργες από τους ιερούς περιβόλους του Διός και του Αλκίνου. Κατά τον νόμο, για κάθε βέργα το πρόστιμο ήταν ένας στατήρας. [70.5] Οι κατηγορούμενοι καταδικάστηκαν κ' έτρεξαν και κάθισαν ικέτες στους ναούς, ζητώντας να πληρώσουν με δόσεις το πρόστιμο, επειδή το ποσό ήταν πολύ μεγάλο. Ο Πειθίας, που ήταν μέλος της Βουλής, την έπεισε να εφαρμόσει τον νόμο. [70.6] Οι πέντε που είχαν καταδικαστεί, δεν είχαν πια κανένα νόμιμο μέσο και όταν πληροφορήθηκαν ότι ο Πειθίας είχε σκοπό, όσο ήταν βουλευτής, να πείσει τους συμπολίτες του να κάνουν επιθετική και αμυντική συμμαχία με τους Αθηναίους, οπλίστηκαν με κοντοσπάθια, όρμησαν ξαφνικά μέσα στην Βουλή και σκότωσαν τον Πειθία και άλλους εξήντα βουλευτές και ιδιώτες. Λίγοι από τους οπαδούς του Πειθία κατόρθωσαν να καταφύγουν στο αθηναϊκό καράβι που ήταν ακόμη στο λιμάνι.

τοῦ τεμένους καὶ τοῦ Ἀλκίνου· ζημία δὲ καθ' ἑκάστην χάρακα ἐπέκειτο στατήρ. [70.5] Ὀφλόντων δὲ αὐτῶν καὶ πρὸς τὰ ἱερά ἱκετῶν καθεζομένων διὰ πλῆθος τῆς ζημίας, ὅπως ταξάμενοι ἀποδώσιν, ὁ Πειθίας (ἐτύγχανε γὰρ καὶ βουλῆς ὦν) πείθει ὥστε τῷ νόμῳ χρήσασθαι. [70.6] Οἱ δ' ἐπειδὴ τῷ τε νόμῳ ἐξείργοντο καὶ ἅμα ἐπυνθάνοντο τὸν Πειθίαν, ἕως ἔτι βουλῆς ἐστὶ, μέλ- λειν τὸ πλῆθος ἀναπέσειν τοὺς αὐτοὺς Ἀθηναίους φίλους τε καὶ ἐχθροὺς νομίζειν, ξυνίσταντό τε καὶ λαβόντες ἐγχειρίδια ἐξαπι- ναίως ἐς τὴν βουλὴν ἐσελθόντες τὸν τε Πειθίαν κτείνουσι καὶ ἄλ- λους τῶν τε βουλευτῶν καὶ ιδιωτῶν ἐς ἐξήκοντα· οἱ δὲ τινες τῆς αὐτῆς γνώμης τῷ Πειθίᾳ ὀλίγοι ἐς τὴν Ἀττικὴν τριήρη κατέφυγον ἔτι παροῦσαν.

νοου· πρόστιμο για κάθε βέργα ήταν κατά το νόμο ένας στατήρας. [70.5] Κι όταν αυτοί καταδικάστηκαν στο πρόστιμο, πήγαν και κάθισαν ικέτες στα ιερά, επειδή το πρόστιμο ήταν πολύ βαρύ κ' έταζαν να το πληρώσουν με δόσεις· ο Πειθίας όμως, (που ήταν και βουλευτής) έπεισε τη Βουλή να εφαρμόσουν το νόμο κατά γράμμα. [70.6] Οι δικασμένοι όμως, βλέποντας από το αποτέλεσμα της δίκης πως αποκλείεται να εφαρμόσουν το σχέδιό τους, κ' έχοντας συνάμα πληροφορηθεί πως όσο ήταν βουλευτής ο Πειθίας σχεδίαζε να μεταπείσει το λαό να 'χουν τους ίδιους φίλους κ' εχτρούς με την Αθήνα συνωμότησαν, και κρατώντας κοντά σπαθιά, μπαίνουν ξαφνικά μέσα στη βουλή και σκοτώνουν τον Πειθία κι άλλους βουλευτές και ιδιώτες ως εξήντα. Μερικοί άλλοι, όχι πολλοί, που είχαν τα ίδια φρονήματα με τον Πειθία, κατέφυγαν στο Αττικό πολεμικό, που ήταν ακόμα στο λιμάνι.

Μετάφραση Α. Βλάχου

[71.1] Μετά απ' αυτό οι συνωμότες συγκάλεσαν τον λαό της Κέρκυρας και είπαν ότι τα όσα έγιναν ήσαν για το συμφέρον του νησιού και ότι τώρα πια λίγος ήταν ο φόβος να υποδουλωθούν από τους Αθηναίους. Στο μέλλον θα ήσαν ουδέτεροι και δεν θα δέχονταν κανέναν από τους εμπολέμους. Δεν θα επιτρέπαν παρά μόνο σ' ένα καράβι κάθε φορά να έρχεται και θα θεωρούσαν την παρουσία περισσότερων караβιών σαν εχθρική πράξη. Αυτά πρότειναν κι ανάγκασαν τον λαό να τα δεχτεί. [71.2] Έστειλαν αμέσως πρέσβεις στην Αθήνα για να εξηγήσουν όσο το δυνατόν καλύτερα τα όσα είχαν συμβεί και για να πείσουν όσους Κερκυραίους είχαν καταφύγει εκεί, να μην κινηθούν εχθρικά και τούτο επειδή φοβόνταν αντεπανάσταση.

[72.1] Αλλά όταν έφτασαν στην Αθήνα οι απεσταλμένοι, οι Αθηναίοι, θεωρώντας τους επαναστάτες, τους πήραν και αυτούς, και όσους άλλους πρόσφυγες είχαν πιάσει, και τους πήγαν στην Αίγινα.

[72.2] Στο μεταξύ έφτασε στην Κέρκυρα καράβι κορινθιακό με Λακεδαιμονίους πρέσβεις και οι ολιγαρχικοί που ήσαν στην εξουσία έκαναν επίθεση εναντίον των δημοκρατικών και τους νίκησαν στην

Αρχαίο Κείμενο

[71.1] Δράσαντες δὲ τοῦτο καὶ ξυγκαλέσαντες Κερκυραίους εἶπον ὅτι ταῦτα καὶ βέλτιστα εἶη καὶ ἥκιστ' ἂν δουλωθεῖεν ὑπ' Ἀθηναίων, τό τε λοιπὸν μηδετέρους δέχεσθαι ἀλλ' ἢ μιᾶ νηὶ ἡσυχάζοντας, τὸ δὲ πλεόν πολέμιον ἡγεῖσθαι. Ὡς δὲ εἶπον, καὶ ἐπικυρῶσαι ἠνάγκασαν τὴν γνώμην. [71.2] Πέμπουσι δὲ καὶ ἐς τὰς Ἀθήνας εὐθύς πρέσβεις περὶ τῶν πεπραγμένων διδάξοντας ὡς ξυνέφερε καὶ τοὺς ἐκεῖ καταπεφευγότας πείσοντας μηδὲν ἀνεπιτήδειον πράσσειν, ὅπως μὴ τις ἐπιστροφή γένηται.

[72.1] Ἐλθόντων δὲ οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς τε πρέσβεις ὡς νεωτερίζοντας ξυλλαβόντες, καὶ ὄσους ἔπεισαν, κατέθεντο ἐς Αἴγινα.

[72.2] Ἐν δὲ τούτῳ τῶν Κερκυραίων οἱ ἔχοντες τὰ πράγματα ἐλθούσης τριήρους Κορινθίας καὶ Λακεδαιμονίων πρέσβεων

Μετάφραση Ε. Λαμπρίδη

[71.1] Αφού τα 'καναν αυτά, κάλεσαν σύναξη των Κερκυραίων, και είπαν πως αυτό που έγινε ήταν το καλύτερο, και πως μόνο μ' αυτό τον τρόπο ήτανε δυνατό ν' αποφύγουν την υποδούλωση στους Αθηναίους, κι από δω και μπρος να μείνουν ουδέτεροι και να μη δέχονται κανέναν από τους δυο στον τόπο τους παρά αν έρχονται μ' ένα μόνο καράβι, οποιαδήποτε όμως μεγαλύτερη δύναμη να τη θεωρούν εχτρική. [71.2] Κ' έστειλαν αμέσως πρέσβεις και στην Αθήνα να τους αναπτύξουν πως όσα είχαν γίνει ήτανε για το συμφέρον όλων, και να ορμηνέψουν όσους Κερκυραίους είχαν καταφύγει εκεί να μην ενεργήσουν για τίποτα επιζήμιο στον τόπο για να μη δημιουργηθεί απότομη αλλαγή καθεστώτος στην Κέρκυρα.

[72.1] Όταν όμως έφτασαν, οι Αθηναίοι τους θεωρήσαν ως υποκινητές της επανάστασης και τους συνέλαβαν, και μαζί με όσους είχαν πειστεί στα λόγια τους τους πήγαν και τους απίθωσαν στην Αίγινα. [72.2] Στο μεταξύ οι ολιγαρχικοί που είχαν τώρα στα χέρια τους την κατάσταση στην Κέρκυρα, όταν έφτασε κ' ένα πολεμικό από την Κόρινθο και πρέσβεις των Λακεδαιμονίων, ρίχτηκαν καταπάνω

συμπλοκή που έγινε. [72.3] Όταν όμως νύκτωσε οι δημοκρατικοί καταφύγαν στην ακρόπολη και στ' άλλα υψώματα της πολιτείας όπου συγκεντρώθηκαν και οχυρώθηκαν. Κρατούσαν και το Υλλαϊκό λιμάνι. Οι ολιγαρχικοί έπιασαν την αγορά (γύρω από την οποία κατοικούσαν οι περισσότεροι), και το γειτονικό λιμάνι που βλέπει προς την απέναντι στεριά.

[73.1] Την επομένη έγιναν μερικές μικροσυγκρούσεις κ' έστειλαν και οι δύο παρατάξεις αντιπροσώπους στην ύπαιθρο για να προσεταιριστούν τους δούλους με υπόσχεση την ελευθερία. Οι περισσότεροι από τους δούλους πήγαν με το μέρος των δημοκρατικών, ενώ οκτακόσιοι μισθοφόροι ήρθαν απ' την αντικρινή στεριά να ενισχύσουν τους ολιγαρχικούς.

ἐπιτίθενται τῷ δήμῳ, καὶ μαχόμενοι ἐνίκησαν. [72.3] Ἀφικομένης δὲ νυκτὸς ὁ μὲν δῆμος ἐς τὴν ἀκρόπολιν καὶ τὰ μετέωρα τῆς πόλεως καταφεύγει καὶ αὐτοῦ ξυλλεγεὶς ἰδρῦθη, καὶ τὸν Ὑλλαϊκὸν λιμένα εἶχον· οἱ δὲ τὴν τε ἀγορὰν κατέλαβον, οὐπὲρ οἱ πολλοὶ ᾤκουν αὐτῶν, καὶ τὸν λιμένα τὸν πρὸς αὐτῇ καὶ πρὸς τὴν ἡπειρον.

[73.1] Τῇ δ' ὑστεραία ἠκροβολίσαντό τε ὀλίγα καὶ ἐς τοὺς ἀγροὺς περιέπεμπον ἀμφοτέρω, τοὺς δούλους παρακαλοῦντές τε καὶ ἐλευθερίαν ὑπισχνόμενοι· καὶ τῷ μὲν δήμῳ τῶν οἰκετῶν τὸ πλῆθος παρεγένετο ξύμμαχον, τοῖς δ' ἑτέροις ἐκ τῆς ἡπίρου ἐπίκουροι ὀκτακόσιοι.

στους δημοκρατικούς και τους νίκησαν στη συμπλοκή που έγινε. [72.3] Όταν όμως ενύκτωσε, ο λαός κατέφυγε στην Ακρόπολη και τα ψηλώματα της πολιτείας, κι αφού μαζεύτηκαν, εγκαταστάθηκαν εκεί· είχαν στα χέρια τους και το Υλλαϊκό λιμάνι. Οι άλλοι πάλι έπιασαν την αγορά, όπου έμεναν οι περισσότεροί τους, και το γειτονικό λιμάνι, που βλέπει προς την απέναντι στεριά.

[73.1] Την άλλη μέρα έγιναν μερικές μικροσυμπλοκές κ' έστειλαν κ' οι δυο ομάδες ανθρών να τριγυρίσουν τα χωριά για να προσπαθήσουν να φέρουν τους δούλους με το μέρος τους, τάζοντάς τους να τους λευτερώσουν· οι περισσότεροι δούλοι πήγανε σύμμαχοι με τους δημοκρατικούς, στους ολιγαρχικούς όμως ήρθαν μισθοφόροι από την απέναντι στεριά, οκτακόσιοι.

Μετάφραση Α. Βλάχου

[74.1] Πέρασε μία μέρα και μετά έγινε νέα μάχη, στην οποία νίκησαν οι δημοκρατικοί, επειδή είχαν θέσεις οχυρές και αριθμητική υπεροχή. Και οι γυναίκες ακόμα τους βοήθησαν με πολλή τόλμη ρίχνοντας κεραμίδια από τις στέγες των σπιτιών κι αντέχοντας στην ταραχή της μάχης με θάρρος που δεν είναι φυσικό για το φύλο τους. [74.2] Η μάχη κρίθηκε κατά το δειλινό και τότε οι ολιγαρχικοί φοβήθηκαν μήπως οι δημοκρατικοί επάνω στην ορμή τους κάνουν έφοδο, πιάσουν το λιμάνι και τους σκοτώσουν όλους. Για να τους εμποδίσουν έβαλαν φωτιά στα σπίτια τους και στα κοινόχρηστα κτίρια. Δεν λογάριασαν ούτε την δική τους ούτε τις ξένες περιουσίες. Έτσι κάηκαν πολλά εμπορεύματα κι αν είχε φυσήξει άνεμος θα είχε καεί ολόκληρη η πολιτεία.

[74.3] Σταμάτησε η μάχη και οι δύο παρατάξεις έμειναν σ' επιφυλακή όλη τη νύχτα. Μετά την νίκη των δημοκρατικών, το κορινθιακό καράβι έφυγε κρυφά απ' το λιμάνι και οι περισσότεροι από τους μισθοφόρους έφυγαν κι αυτοί κρυφά στην απέναντι ακτή.

Αρχαίο Κείμενο

[74.1] Διαλιπούσης δ' ἡμέρας μάχη αὖθις γίγνεται καὶ νικᾷ ὁ δῆμος χωρίων τε ἰσχύι καὶ πλήθει προύχων· αἱ τε γυναῖκες αὐτοῖς τολμηρῶς ξυνεπελάβοντο βάλλουσαι ἀπὸ τῶν οἰκιῶν τῷ κεράμῳ καὶ παρὰ φύσιν ὑπομένουσαι τὸν θόρυβον. [74.2] Γενομένης δὲ τῆς τροπῆς περὶ δειλὴν ὀψίαν, δείσαντες οἱ ὀλίγοι μὴ αὐτοβοεῖ ὁ δῆμος τοῦ τε νεωρίου κρατήσειεν ἐπελθὼν καὶ σφᾶς διαφθείρειεν, ἐμπιπᾶσι τὰς οἰκίας τὰς ἐν κύκλῳ τῆς ἀγορᾶς καὶ τὰς ξυνοικίας, ὅπως μὴ ἦ ἔφοδος, φειδόμενοι οὔτε οἰκείας οὔτε ἀλλοτρίας, ὥστε καὶ χρήματα πολλὰ ἐμπόρων κατεκαύθη καὶ ἡ πόλις ἐκινδύνευσε πᾶσα διαφθαρῆναι, εἰ ἄνεμος ἐπεγένετο τῇ φλογὶ ἐπίφορος ἐς αὐτήν.

[74.3] Καὶ οἱ μὲν παυσάμενοι τῆς μάχης ὡς ἑκάτεροι ἡσυχάσαντες τὴν νύκτα ἐν φυλακῇ ἦσαν· καὶ ἡ Κορινθία ναῦς τοῦ δήμου κεκρατηκός τε ὑπεξανήγετο, καὶ τῶν ἐπικούρων οἱ πολλοὶ ἐς τὴν ἠπειρον λαθόντες διεκομίσθησαν.

Μετάφραση Ε. Λαμπρίδη

[74.1] Κι αφού πέρασε κι αυτή η μέρα έγινε πάλι μάχη και νίκησαν οι δημοκρατικοί, γιατί είχαν το πλεονέκτημα πως κρατούσαν τα πιο ισχυρά μέρη κ' είχαν περισσότερο κόσμο μαζί τους· ως κ' οι γυναίκες τούς βοηθούσαν παλληκαρίσια, πετώντας κεραμίδια από τις στέγες των σπιτιών, κι αντέχοντας στην ταραχή καλύτερα απ' ό,τι συνήθως ταιριάζει στο φυσικό τους. [74.2] Κι όταν γύρισε η μάχη ενάντια τους αργά το σούρουπο, φοβήθηκαν οι ολιγαρχικοί μήπως ορμήσει ο λαός σε γιουρούσι κι αρπάξει και τ' οπλοστάσιο και τους καταστρέψει ολότελα, γι' αυτό βάλανε φωτιά στα σπίτια τους γύρω στην αγορά, και στις λαϊκές πολυκατοικίες, για να μην τους γίνει επίθεση, χωρίς να λυπηθούν ούτε τα δικά τους ούτε τα ξένα σπίτια, έτσι πού καταστράφηκαν και πολλές αποθήκες γεμάτες εμπόρευμα, και παρά λίγο θα χαλιόταν όλη η πολιτεία αν σηκωνόταν άνεμος ευνοϊκός για να ξαπλωθεί η πυρκαγιά.

[74.3] Σταμάτησε λοιπόν η μάχη κ' οι δυο μερίδες έμειναν στις θέσεις τους χωρίς να επιχειρήσουν τίποτ' άλλο, αλλά βρίσκονταν σ' επιφυλακή όλη τη νύχτα· το Κορινθιακό πολεμικό άμα επικράτησαν οι δημοκρατικοί, έκανε πανιά στα κρυφά και βγήκε από το λιμάνι, κ' οι περισσότεροι μισθοφόροι πέρασαν απέναντι χωρίς να τους πάρουν είδηση.

Μετάφραση Α. Βλάχου

[75.1] Την επομένη έφτασε από την Ναύπακτο ο Αθηναίος στρατηγός Νικόστρατος του Διειτρέφους, με δώδεκα καράβια και πεντακόσιους Μεσσηνίους οπλίτες. Διαπραγματεύτηκε με τις δύο παρατάξεις και τις έπεισε να συμφιλιωθούν. Συμφωνήθηκε να δικάσουν τους δέκα πρωταίτους –που είχαν άλλωστε φύγει αμέσως απ' την πόλη– και να μην πειράξουν κανέναν άλλον. Θα έκαναν σπονδές μεταξύ τους και συμμαχία με τους Αθηναίους. [75.2] Αφού τα πέτυχε όλα αυτά, ο Νικόστρατος ετοιμαζόταν να φύγει, αλλά οι αρχηγοί των δημοκρατικών τον έπεισαν να τους αφήσει πέντε καράβια του, ώστε ν' αποθαρρυνθούν οι αντίπαλοί τους να κάνουν κίνημα. Σ' αντάλλαγμα θα του έδιναν πέντε κερκουραϊκά καράβια με δικά τους πληρώματα. [75.3] Ο Νικόστρατος συμφώνησε και τότε οι δημοκρατικοί άρχισαν να στρατολογούν τους αντιπάλους τους για πληρώματα. Αλλά αυτοί φοβήθηκαν μήπως τους στείλουν στην Αθήνα και κάθισαν ικέτες στο ιερό των Διοσκούρων. [75.4] Ο Νικόστρατος θέλησε να τους καθησυχάσει και να τους πείσει να σηκωθούν απ' εκεί, αλλά δεν το κατάφερε και τότε οι δημοκρατικοί, με πρόφαση ότι η άρνησή τους αυτή να φύγουν με τον στόλο, φανέρωνε ότι είχαν κακούς

Αρχαίο Κείμενο

[75.1] Τῆ δὲ ἐπιγιγνομένη ἡμέρᾳ Νικόστρατος ὁ Διειτρέφους Ἀθηναίων στρατηγὸς παραγίγνεται βοηθῶν ἐκ Ναυπάκτου δώδεκα ναυσὶ καὶ Μεσσηνίων πεντακοσίοις ὀπλίταις· ζύμβασίν τε ἔπρασσε καὶ πείθει ὥστε ζυγχωρῆσαι ἀλλήλοις δέκα μὲν ἄνδρας τοὺς αἰτιωτάτους κρῖναι, οἳ οὐκέτι ἔμειναν, τοὺς δ' ἄλλους οἰκεῖν σπονδὰς πρὸς ἀλλήλους ποιησαμένους καὶ πρὸς Ἀθηναίους, ὥστε τοὺς αὐτοὺς ἐχθροὺς καὶ φίλους νομίζειν. [75.2] Καὶ ὁ μὲν ταῦτα πράξας ἔμελλεν ἀποπλεύσεσθαι· οἱ δὲ τοῦ δήμου προστάται πείθουσιν αὐτὸν πέντε μὲν ναῦς τῶν αὐτοῦ σφίσι καταλιπεῖν, ὅπως ἦσσόν τι ἐν κινήσει ὧσιν οἱ ἐναντίοι, ἴσας δὲ αὐτοῖ πληρώσαντες ἐκ σφῶν αὐτῶν ζυμπέμψειν. [75.3] Καὶ ὁ μὲν ξυνεχώρησεν, οἱ δὲ τοὺς ἐχθροὺς κατέλεγον ἐς τὰς ναῦς. δείσαντες δὲ ἐκεῖνοι μὴ ἐς τὰς Ἀθήνας ἀποπεμφθῶσι καθίζουσιν ἐς τὸ τῶν Διοσκόρων ἱερόν. [75.4] Νικόστρατος δὲ αὐτοὺς ἀνίστη τε καὶ παρεμυθεῖτο. Ὡς δ' οὐκ ἔπειθεν, ὁ δῆμος ὀπλισθεὶς ἐπὶ τῆ προφάσει ταύτῃ, ὡς οὐδὲν αὐτῶν ὑγιὲς διανοουμένων τῆ

Μετάφραση Ε. Λαμπρίδη

[75.1] Την άλλη μέρα φτάνει από τη Ναύπακτο ο Νικόστρατος ο γιος του Διειτρέφη, στρατηγός των Αθηναίων, με δώδεκα πολεμικά και πεντακόσιους βαριά αρματωμένους Μεσσηνίους στρατιώτες· και διαπραγματεύεται και με τις δυο μερίδες και τους πείθει να συμβιβαστούν, και να κάνουν αμοιβαίες παραχωρήσεις ώστε να δικαστούν μόνο δέκα άντρες, οι κυριότεροι ένοχοι, που το 'σκασαν ευθύς, κ' οι άλλοι να μείνουν στα σπίτια τους απείραχτοι, και να κλείσουν συμφωνία αναμεταξύ τους, και να γίνουν με τους Αθηναίους πέρα για πέρα σύμμαχοι, ώστε να 'χουν τους ίδιους εκτρούς και φίλους. [75.2] Τότε λοιπόν αυτός, αφού τα κανόνισε όλα με τις ενέργειες που έκανε, σκόπευε να φύγει· αλλά οι αρχηγοί του δήμου τον έπεισαν να τους αφήσει εκεί πέντε καράβια του, για να μην έχουν όρεξη οι αντίπαλοι να ξαναρχίσουν τις ταραχές, κι αντί γι' αυτά του έταξαν να επανδρώσουν αυτοί άλλα τόσα δικά τους και να τα στείλουν μαζί με τ' Αθηναϊκά. [75.3] Συμφώνησε ο Νικόστρατος, αυτοί όμως στρατολόγησαν για τα καράβια τούς πολιτικούς τους αντιπάλους. Κ' επειδή εκείνοι φοβήθηκαν μην τους στείλουν στην Αθήνα, πήγαν και κάθισαν ικέτες στο ιερό των Διοσκούρων. [75.4] Ο Νικόστρατος ο ίδιος προσπάθησε να τους ξεσηκώσει από κει και να τους καθησυχάσει. Επειδή όμως δεν κατόρθωσε να τους πείσει, ο δήμος οπλίστηκε μ' αυτή την πρόφαση, συμπεραίνοντας πως κάτι κακό είχαν στο

σκοπούς, πήγαν στα σπίτια τους, τους πήραν τα όπλα και θα είχαν σκοτώσει μερικούς που έτυχε να βρουν στα σπίτια, αν ο Νικόστρατος δεν τους είχε εμποδίσει. [75.5] Βλέποντας τι γινόταν, οι άλλοι κατέφυγαν στον ναό της Ἡρας, ικέτες. Δεν ήσαν λιγότεροι από τετρακόσιους. Οι δημοκρατικοί φοβήθηκαν μήπως οι τετρακόσιοι αυτοί κινηθούν, τους έπεισαν να σηκωθούν από κει και τους μεταφέραν στο νησί αντίκρυ στο Ηραίο, όπου τους έστειλαν και τρόφιμα.

τοῦ μὴ ξυμπλεῖν ἀπιστία, τὰ τε ὄπλα αὐτῶν ἐκ τῶν οἰκιῶν ἔλαβε καὶ αὐτῶν τινὰς οἷς ἐπέτυχον, εἰ μὴ Νικόστρατος ἐκώλυσε, διέφθειραν ἄν. [75.5] Ὅρωντες δὲ οἱ ἄλλοι τὰ γινόμενα καθίζουσιν ἐς τὸ Ἡραῖον ἰκέται καὶ γίνονται οὐκ ἐλάσσους τετρακοσίων. Ὁ δὲ δῆμος δείσας μὴ τι νεωτερίσωσιν ἀνίστησί τε αὐτοὺς πείσας καὶ διακομίζει ἐς τὴν πρὸ τοῦ Ἡραίου νῆσον, καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἐκεῖσε αὐτοῖς διεπέμπετο.

νου τους που δυσπιστούσαν κι αρνιούνταν να υπηρετήσουνε στα καράβια, και τους πήραν τα όπλα από τα σπίτια τους, κ' έπεισαν και μερικούς που βρήκαν μακριά από τους βωμούς, και θα τους σκότωναν αν δεν τους εμπόδιζε ο Νικόστρατος. [75.5] Και βλέποντας οι άλλοι, που δεν είχανε στρατολογηθεί, το τι γινόταν, πάνε και κάθονται ικέτες στο Ηραίο, κ' ήταν περισσότεροι από τετρακόσιους. Οι δημοκράτες φοβήθηκαν τότε μην κάνουν κίνημα και τους ξεσήκωσαν και τους μετακόμισαν στο νησί που είναι απέναντι στο Ηραίο, και τους έστειλαν εκεί ό,τι χρειαζονταν.

Μετάφραση Α. Βλάχου

[76.1] Στο σημείο αυτό βρίσκονταν τα πράγματα όταν, την τέταρτη ή πέμπτη μέρα μετά την μεταφορά των τετρακοσίων στο νησί, έφτασαν από την Κυλλήνη, όπου είχαν αγκυροβολήσει μετά την επιστροφή τους από την Ιωνία, πενήντα τρία πελοποννησιακά καράβια. Αρχηγός τους ήταν, όπως και πριν, ο Αλκίδας, αλλά μαζί του –σύμβουλός του– ήταν κι ο Βρασίδης. Αγκυροβόλησαν στα Σύβοτα, λιμάνι στην αντικρινή ηπειρωτική ακτή και, με την αυγή, ξεκίνησαν για την Κέρκυρα.

[77.1] Οι Κερκυραίοι, ταραγμένοι και φοβισμένοι με την κατάσταση που επικρατούσε στην πολιτεία και με την άφιξη του εχθρικού στόλου, άρχισαν να ετοιμάζουν βιαστικά εξήντα καράβια. Μόλις ήταν έτοιμο το καθένα, το έστελναν εναντίον του εχθρού παρ' όλον ότι οι Αθηναίοι τους συμβούλευαν να βγουν πρώτοι αυτοί στο πέλαγος και ύστερα ν' ακολουθήσουν, συγκεντρωμένα, τα κερκυραϊκά καράβια. [77.2] Καθώς ζύγνωναν τον εχθρικό στόλο σκόρπια τα καράβια, δύο αυτομόλησαν αμέσως, ενώ σε άλλα, τα πληρώματα άρχισαν να χτυπιούνται μεταξύ τους. Όλα αυτά γίνονταν με πολλήν αταξία. [77.3] Οι Πελοποννήσιοι, βλέποντας την ταραχή, παράταξαν

Αρχαίο Κείμενο

[76.1] Τῆς δὲ στάσεως ἐν τούτῳ οὔσης τετάρτη ἢ πέμπτη ἡμέρα μετὰ τὴν τῶν ἀνδρῶν ἐς τὴν νῆσον διακομιδὴν αἱ ἐκ τῆς Κυλλήνης Πελοποννησίων νῆες, μετὰ τὸν ἐκ τῆς Ἰωνίας πλοῦν ἔφορμοι οὔσαι, παραγίγνονται τρεῖς καὶ πεντήκοντα· ἦρχε δὲ αὐτῶν Ἀλκίδας, ὅσπερ καὶ πρότερον, καὶ Βρασίδης αὐτῷ ξύμβουλος ἐπέπλει. Ὅρμισάμενοι δὲ ἐς Σύβοτα λιμένα τῆς ἠπειροῦ ἅμα ἔφ' ἐπέπλεον τῇ Κερκύρα.

[77.1] Οἱ δὲ πολλῶν θορύβῳ καὶ πεφοβημένοι τὰ τ' ἐν τῇ πόλει καὶ τὸν ἐπίπλουν παρεσκευάζοντό τε ἅμα ἐξήκοντα ναῦς καὶ τὰς αἰεὶ πληρουμένας ἐξέπεμπον πρὸς τοὺς ἐναντίους, παραινούντων Ἀθηναίων σφᾶς τε ἔᾶσαι πρῶτον ἐκπλεῦσαι καὶ ὕστερον πάσαις ἅμα ἐκείνους ἐπιγενέσθαι. [77.2] Ὡς δὲ αὐτοῖς πρὸς τοῖς πολεμίοις ἦσαν σποράδες αἱ νῆες, δύο μὲν εὐθὺς ἠὲ αυτομόλησαν, ἐν ἐτέραις δὲ ἀλλήλοις οἱ ἐμπλέοντες ἐμάχοντο, ἦν δὲ οὐδεὶς κόσμος τῶν ποιουμένων. [77.3] Ἰδόντες δὲ οἱ Πελοποννήσιοι τὴν ταραχὴν εἴκοσι μὲν ναυσὶ

Μετάφραση Ε. Λαμπρίδη

[76.1] Ενώ λοιπόν οι εσωτερικές ταραχές της Κέρκυρας βρίσκονταν σ' αυτό το σημείο, την τέταρτη ή πέμπτη μέρα μετά τη μεταφορά των ολιγαρχικών στο νησί, φτάνουν τα καράβια των Πελοποννησίων από την Κυλλήνη όπου έμεναν αγκυροβολημένα μετά το ταξίδι τους από την Ιωνία. Κ' ήταν όλα πενήντα τρία. Τα διοικούσε ο Αλκίδας, όπως και πρωτύτερα, κι ο Βρασίδης ταξίδευε μαζί του σα σύμβουλος. Αφού έριξαν άγκυρα στα Σύβοτα, το λιμάνι στην αντικρινή στεριά, ξεκίνησαν για να χτυπήσουν την Κέρκυρα την άλλη μέρα μόλις ξημέρωσε.

[77.1] Οι Κερκυραίοι, σε μεγάλη ταραχή και φόβο τόσο για όσα είχαν γίνει στην πολιτεία όσο κι από την άφιξη των караβιών, άρχισαν να ετοιμάζουε βιαστικά εξήντα καράβια και μόλις ετοιμαζόταν το καθένα με ολόκληρο το πλήρωμά του, το 'στελναν έξω ενάντια στον εχτρό, ενώ οι Αθηναίοι τους ορμήνευαν να τους αφήσουν ν' αρμενίσουν εναντίά τους πρώτα αυτοί, κ' ύστερα να προχωρήσουν οι Κερκυραίοι μ' όλα τους τα καράβια μαζί. [77.2] Καθώς όμως βρέθηκαν τα Κερκυραϊκά μπροστά στον εχτρό σκόρπια, δυο απ' αυτά αμέσως αυτομόλησαν προς τον εχτρό, ενώ μέσα σε μερικά άλλα πολεμούσαν αναμεταξύ τους όσοι αποτελούσαν το πλήρωμα· και δεν υπήρχε καμιά τάξη σ' αυτά που γίνονταν. [77.3]

είκοσι καράβια εναντίον των Κερκυραίων και όλα τα άλλα εναντίον των δώδεκα αθηναϊκών. Δυο απ' αυτά ήσαν η Σαλαμινία και η Πάραλος.

πρὸς τοὺς Κερκυραίους ἐτάξαντο, ταῖς δὲ λοιπαῖς πρὸς τὰς δώδεκα ναῦς τῶν Ἀθηναίων, ὧν ἦσαν αἱ δύο Σαλαμινία καὶ Πάραλος.

Όταν είδαν οι Πελοποννήσιοι την αναστάτωση, χώρισαν είκοσι δικά τους καράβια να πάρουνε θέση αντίκρου στα Κερκυραϊκά, και με τ' άλλα στράφηκαν ενάντια στα δώδεκα Αττικά, που τα δυο τους ήταν η Σαλαμινία κ' η Πάραλος.

Μετάφραση Α. Βλάχου

[78.1] Οι Κερκυραίοι, επιτιθέμενοι άτεχνα και λίγοι λίγοι, βρέθηκαν σε δύσκολη θέση. Οι Αθηναίοι, από φόβο μην περικυκλωθούν, επειδή τα εκθρικά καράβια ήσαν πολύ περισσότερα, δεν έκαναν επίθεση σ' ολόκληρο τον στόλο, ούτε στο κέντρο της εκθρικής παράταξης, αλλά χτύπησαν μια από τις πτέρυγες και βούλιαξαν ένα καράβι. Τότε οι Πελοποννήσιοι σχημάτισαν κυκλική παράταξη και οι Αθηναίοι άρχισαν να πλέουν γύρω τους προσπαθώντας να τους προκαλέσουν σύγχυση. [78.2] Όταν το είδαν οι Πελοποννήσιοι που είχαν παραταχθεί εναντίον των Κερκυραίων, φοβήθηκαν μήπως ξαναγίνει εκείνο που είχαν πάθει στην Ναύπακτο, και πήγαν γρήγορα να βοηθήσουν. Όταν ενώθηκαν τα καράβια, άρχισαν επίθεση εναντίον των Αθηναίων [78.3] που υποχώρησαν με την πρύμνη. Θέλοντας να δώσουν τον καιρό στους Κερκυραίους να μπουν στο λιμάνι πριν απ' αυτούς, υποχωρούσαν αργά αργά μπροστά σ' ολόκληρο τον παραταγμένο εκθρικό στόλο. [78.4] Έτσι εξελίχθηκε η ναυμαχία αυτή που τέλειωσε με την δύση του ήλιου.

Αρχαίο Κείμενο

[78.1] Καὶ οἱ μὲν Κερκυραῖοι κακῶς τε καὶ κατ' ὀλίγας προσπίπτοντες ἔταλαιπώρουν τὸ καθ' αὐτούς· οἱ δ' Ἀθηναῖοι φοβούμενοι τὸ πλῆθος καὶ τὴν περικύκλωσιν ἀθρόαις μὲν οὐ προσέπιπτον οὐδὲ κατὰ μέσον ταῖς ἐφ' ἑαυτοὺς τεταγμέναις, προσβαλόντες δὲ κατὰ κέρας καταδύουσι μίαν ναῦν. Καὶ μετὰ ταῦτα κύκλον ταξαμένων αὐτῶν περιέπλεον καὶ ἐπειρῶντο θορυβεῖν. [78.2] Γνόντες δὲ οἱ πρὸς τοῖς Κερκυραίοις καὶ δείσαντες μὴ ὄπερ ἐν Ναυπάκτῳ γένοιτο, ἐπιβοηθοῦσι, καὶ γενόμεναι ἀθρόαι αἱ νῆες ἅμα τὸν ἐπίπλουν τοῖς Ἀθηναίοις ἐποιοῦντο. [78.3] Οἱ δ' ὑπεχώρουν ἤδη πρύμναν κρουόμενοι καὶ ἅμα τὰς τῶν Κερκυραίων ἐβούλοντο προκαταφυγεῖν ὅτι μάλιστα, ἑαυτῶν σχολῆ τε ὑποχωρούντων καὶ πρὸς σφᾶς τεταγμένων τῶν ἐναντίων. [78.4] Ἡ μὲν οὖν ναυμαχία τοιαύτη γενομένη ἐτελεύτα ἐς ἡλίου δύσιν.

Μετάφραση Ε. Λαμπρίδη

[78.1] Επειδή οι Κερκυραίοι ρίχνονταν απάνω στα εκθρικά χωρίς τέχνη και λίγοι-λίγοι κακοπάθαιναν και νικήθηκαν στο δικό τους μέρος της ναυμαχίας. Οι Αθηναίοι πάλι, επειδή φοβούνται μην κυκλωθούν από τα εκθρικά καράβια που ήταν πολλά, δεν έκαναν επίθεση σ' όλα τα καράβια μαζί, ούτε στη μέση εκείνων που ήταν ταγμένα απέναντί τους, αλλά τα χτυπούσαν από τα πλάγια, και βύθισαν ένα καράβι. Και ύστερ' απ' αυτό, καθώς οι εκθροί ήταν παραταγμένοι σε κύκλο αρμένιζαν οι Αθηναίοι γύρω-γύρω τους και πάσκιζαν να τα ρίξουνε σε σύγχυση. [78.2] Όταν το πήραν αυτό είδηση, όσα είχαν ταχτεί να πολεμήσουν τους Κερκυραίους, κ' επειδή φοβήθηκαν μην ξαναγίνει ό,τι είχαν πάθει στη Ναύπακτο, έτρεξαν να βοηθήσουν τ' άλλα, κι όταν μαζεύτηκαν όλα μαζί, κάνουν έφοδο καταπάνω στ' Αθηναϊκά. [78.3] Τότε οι Αθηναίοι άρχισαν να κάνουν πίσω με την πρύμνη, γιατί ήθελαν συνάμα να προφτάσουν οι Κερκυραίοι, όσο ήταν μπορετό, να καταφύγουνε στο λιμάνι πριν απ' αυτούς, αφού αυτοί οι ίδιοι υποχωρούσαν αργά, κι ολόκληρος ο εκθρικός στόλος ήταν ταγμένος να τους πολεμήσει. [78.4] τέτοιας λογής λοιπόν έγινε εκείνη η ναυμαχία και τέλειωσε καθώς βασίλευε ο ήλιος.

Μετάφραση Α. Βλάχου

[79.1] Οι Κερκυραίοι φοβήθηκαν μήπως ο εκθρός, με το θάρρος της επιτυχίας του, κάνει επίθεση εναντίον της πολιτείας ή πάει στο νησί να περισώσει τους ολιγαρχικούς που ήσαν εκεί ή επιχειρήσει τίποτε άλλο. Γι' αυτό πήραν τους ολιγαρχικούς από το νησί και τους πήγαν πάλι στο Ηραίο και όρισαν επιφυλακή σ' όλη την πολιτεία. [79.2] Αλλά οι Πελοποννήσιοι δεν τόλμησαν να χτυπήσουν την Κέρκυρα, παρ' όλον ότι είχαν νικήσει στην ναυμαχία. Πήραν τα δεκατρία κερκυραϊκά καράβια που είχαν αιχμαλωτίσει και γύρισαν στην αντικρινή ηπειρωτική ακτή, στο μέρος από όπου είχαν ξεκινήσει. [79.3] Και την επομένη δεν έκαναν επίθεση εναντίον της πολιτείας, παρ' όλον ότι οι Κερκυραίοι βρίσκονταν σε μεγάλη ταραχή και είχαν μεγάλο φόβο και παρ' όλον ότι, όπως λένε, ο Βρασίδης προσπάθησε επίμονα να πείσει τον Αλκίδα, που είχε την αποφασιστική γνώμη. Πήγαν, όμως, στο ακρωτήριο Λευκίμμη, όπου έκαναν απόβαση και ρήμαξαν τα χωράφια.

[80.1] Στο μεταξύ οι δημοκρατικοί της Κερκύρας, που είχαν πάντα τον φόβο μην τους επιτεθεί ο πελοποννησιακός στόλος, άρχισαν διαπραγματεύσεις με τους ικέτες και τους άλλους ολιγαρχικούς, για να

Αρχαίο Κείμενο

[79.1] Καὶ οἱ Κερκυραῖοι δέισαντες μὴ σφίσιν ἐπιπλεύσαντες ἐπὶ τὴν πόλιν ὡς κρατοῦντες οἱ πολέμιοι ἢ τοὺς ἐκ τῆς νήσου ἀναλάβωσιν ἢ καὶ ἄλλο τι νεωτερίωσι, τοὺς τε ἐκ τῆς νήσου πάλιν ἐς τὸ Ἡραῖον διεκόμισαν καὶ τὴν πόλιν ἐφύλασσον. [79.2] Οἱ δ' ἐπὶ μὲν τὴν πόλιν οὐκ ἐτόλμησαν πλεῦσαι κρατοῦντες τῇ ναυμαχίᾳ, τρεῖς δὲ καὶ δέκα ναῦς ἔχοντες τῶν Κερκυραίων ἀπέπλευσαν ἐς τὴν ἡπειρον, ὄθεν περ ἀνηγάγοντο. [79.3] Τῇ δ' ὕστεραία ἐπὶ μὲν τὴν πόλιν οὐδὲν μᾶλλον ἐπέπλεον, καί περ ἐν πολλῇ ταραχῇ καὶ φόβῳ ὄντας καὶ Βρασίδου παραινούντος, ὡς λέγεται, Ἀλκίδα, ἰσοψήφου δὲ οὐκ ὄντος· ἐπὶ δὲ τὴν Λευκίμμη τὸ ἀκρωτήριον ἀποβάντες ἐπόρθουν τοὺς ἀγρούς.

[80.1] Ὁ δὲ δῆμος τῶν Κερκυραίων ἐν τούτῳ περιδεὴς γινόμενος μὴ ἐπιπλεύσωσιν αἱ νῆες, τοῖς τε ἰκέταις ἦσαν ἐς λόγους καὶ τοῖς ἄλλοις, ὅπως σωθήσεται ἡ πόλις, καὶ τινὰς

Μετάφραση Ε. Λαμπρίδη

[79.1] Επειδή όμως φοβήθηκαν οι Κερκυραίοι μήπως έρθουν οι εκτροί στην πολιτεία σα νικητές που ήταν και είτε πάρουν τους δικούς τους από το νησί, είτε κάνουν κανένα άλλο πραξικόπημα, ξεσήκωσαν πάλι τους ολιγαρχικούς και τους μετέφεραν πίσω στο Ηραίο, ενώ συγχρόνως έβαλαν φρουρές στην πολιτεία. [79.2] Αυτοί όμως δεν τόλμησαν ν' αρμενίσουν ενάντια στην πολιτεία, μ' όλο που είχαν νικήσει στη ναυμαχία και είχαν πιάσει δεκατρία καράβια των Κερκυραίων, αλλά έφυγαν γυρίζοντας στο λιμάνι της απέναντι στεριάς απ' όπου είχαν σηκώσει άγκυρα το πρωί. [79.3] Την άλλη μέρα πάλι δεν αρμένισαν κατά την πολιτεία, αν και οι Κερκυραίοι βρίσκονταν σε μεγάλη αναστάτωση και φόβο, κι ο Βρασίδης τους παρακινούσε να το κάνουν, καθώς λένε, όμως η ψήφος του δεν είχε το ίδιο βάρος με του Αλκίδα· έκαμαν όμως απόβαση στο ακρωτήρι της Λευκίμνης και ρήμαξαν τα γύρω χωράφια.

[80.1] Στο μεταξύ οι δημοκρατικοί στην Κέρκυρα είχαν πάθει τέτοιοι πανικοί μην έρθουν κατά την πολιτεία τα εκτρικά καράβια, ώστε άρχισαν διαπραγματεύσεις τόσο με τους ικέτες, στο Ηραίο,

βρεθεί τρόπος να σωθεί η πολιτεία. Ἐπεισαν μερικούς να μπουν πληρώματα στα καράβια και κατόρθωσαν να επανδρώσουν τριάντα. [80.2] Οι Πελοποννήσιοι, όμως, αφού έως το μεσημέρι ρήμαξαν την γη, έφυγαν. Όταν έπεσε η νύχτα πληροφορήθηκαν με φωτεινά σήματα ότι στόλος από εξήντα αθηναϊκά καράβια ερχόταν απ' την Λευκάδα. Τα έστειλαν οι Αθηναίοι με αρχηγό τον Ευρυμέδοντα του Θουκλέους, όταν πληροφορήθηκαν τις ταραχές της Κέρκυρας και όταν έμαθαν ότι ο στόλος του Αλκίδα επρόκειτο να πάει στο νησί.

αὐτῶν ἔπεισαν ἐς τὰς ναῦς ἐσβῆναι· ἐπλήρωσαν γὰρ ὄμως τριάκοντα προσδεχόμενοι τὸν ἐπίπλουν. [80.2] Οἱ δὲ Πελοποννήσιοι μέχρι μέσου ἡμέρας δηώσαντες τὴν γῆν ἀπέπλευσαν, καὶ ὑπὸ νύκτα αὐτοῖς ἐφρυκτωρήθησαν ἐξήκοντα νῆες Ἀθηναίων προσπλέουσαι ἀπὸ Λευκάδος· ἃς οἱ Ἀθηναῖοι πυνθανόμενοι τὴν στάσιν καὶ τὰς μετ' Ἀλκίδου ναῦς ἐπὶ Κέρκυραν μελλούσας πλεῖν ἀπέστειλαν καὶ Εὐρυμέδοντα τὸν Θουκλέους στρατηγόν.

όσο και με άλλους ολιγαρχικούς παράγοντες για να βρεθεί τρόπος να σωθεί η πολιτεία. Κ' έπεισαν μερικούς απ' αυτούς να μπούνε στα καράβια· κ' έτσι όμως μόλις κατόρθωσαν να επανδρώσουν τριάντα. [80.2] Οι Πελοποννήσιοι πάλι, αφού ρήμαξαν τα χωράφια ως το μεσημέρι, γύρισαν πίσω στα Σύβοτα, και κατά το βράδυ έλαβαν είδηση με φωτεινά σήματα πως αρμενίζουν κατά κει εξήντα Αθηναϊκά καράβια, που έρχονται από τη Λευκάδα· αυτά τα έστειλαν οι Αθηναίοι μόλις πληροφορήθηκαν την εσωτερική αναταραχή στην Κέρκυρα, και πως τα καράβια του Αλκίδα σκόπευαν να πάνε κατά κει· και στρατηγό μαζί τους έστειλαν τον Ευρυμέδοντα, το γιο του Θουκλή.

Μετάφραση Α. Βλάχου

[81.1] Οι Πελοποννήσιοι έφυγαν γρήγορα, νύχτα, αρμενίζοντας κοντά στην ακτή, και γύρισαν στις βάρσεις τους. Έσυραν τα καράβια τους επάνω απ' τον ισθμό της Λευκάδας για να μην κάνουν τον γύρο του νησιού και τους δουν οι Αθηναίοι. Έτσι ξέφυγαν. [81.2] Όταν οι Κερκυραίοι πληροφορήθηκαν ότι πλησιάζει αθηναϊκός στόλος και ότι τα εκθρικά καράβια είχαν φύγει, έμπασαν κρυφά μέσα στην πολιτεία τους Μεσσηνίους που έως τότε είχαν μείνει έξω από τα τείχη. Έδωσαν διαταγή στον στόλο που είχαν ετοιμάσει, να πάει στο Υλλαϊκό λιμάνι και, ενώ τα καράβια αρμενίζαν προς τα εκεί, οι δημοκρατικοί άρχισαν να σφάζουν όσους βρήκαν από τους αντιπάλους τους. Έσφαξαν και όσους είχαν μπει στα καράβια, αφού τους έπεισαν ν' αποβιβαστούν. Πήγαν και στον ναό της Ήρας κι έπεισαν πενήντα ολιγαρχικούς να βγουν για να δικαστούν κανονικά και τους καταδίκασαν όλους σε θάνατο. [81.3] Οι περισσότεροι, όμως, από τους ικέτες, βλέποντας τα όσα γίνονταν, άρχισαν να σκοτώνουν ο ένας τον άλλον μέσα στον ιερό περίβολο. Μερικοί κρεμάστηκαν από τα δέντρα και άλλοι αυτοκτόνησαν με άλλους τρόπους. [81.4] Επτά ολόκληρες μέρες, όσες έμεινε ο Ευρυμέδων με τα καράβια του, οι Κερκυραίοι εξα-

Αρχαίο Κείμενο

[81.1] Οί μὲν οὖν Πελοποννήσιοι τῆς νυκτὸς εὐθὺς κατὰ τάχος ἐκομίζοντο ἐπ' οἴκου παρὰ τὴν γῆν· καὶ ὑπερενεγκόντες τὸν Λευκαδίων ἰσθμὸν τὰς ναῦς, ὅπως μὴ περιπλέοντες ὀφθῶσιν, ἀποκομίζονται. [81.2] Κερκυραῖοι δὲ αἰσθόμενοι τὰς τε Ἄττικὰς ναῦς προσπλευούσας τὰς τε τῶν πολεμίων οἰχομένας, λαβόντες τοὺς τε Μεσσηνίους ἐς τὴν πόλιν ἤγαγον πρότερον ἔξω ὄντας, καὶ τὰς ναῦς περιπλεῦσαι κελεύσαντες ἄς ἐπλήρωσαν ἐς τὸν Ὑλλαϊκὸν λιμένα, ἐν ὧσφ περιεκομίζοντο, τῶν ἐχθρῶν εἶ τινα λάβοιεν, ἀπέκτεινον· καὶ ἐκ τῶν νεῶν ὄσους ἔπεισαν ἐσβῆναι ἐκβιβάζοντες ἀπεχρῶντο, ἐς τὸ Ἡραιὸν τε ἐλθόντες τῶν ἰκετῶν ὡς πεντήκοντα ἄνδρας δίκην ὑποσχεῖν ἔπεισαν καὶ κατέγνωσαν πάντων θάνατον. [81.3] Οἱ δὲ πολλοὶ τῶν ἰκετῶν, ὅσοι οὐκ ἐπέισθησαν, ὡς ἐώρων τὰ γιγνόμενα, διέφθειρον αὐτοῦ ἐν τῷ ἱερῷ ἀλλήλους, καὶ ἐκ τῶν δένδρων τινὲς ἀπήγχοντο, οἱ δ' ὡς ἕκαστοι ἐδύναντο ἀνηλοῦντο. [81.4] Ἡμέρας τε ἑπτὰ, ἄς ἀφικόμενος ὁ Εὐρυμέδων ταῖς ἐξήκοντα ναυσὶ παρέμεινε, Κερκυραῖοι σφῶν αὐτῶν

Μετάφραση Ε. Λαμπρίδη

[81.1] Ευθύς τότε οι Πελοποννήσιοι, αρμενίζοντας νύχτα και ξυστά στη στεριά, ξεκίνησαν να γυρίσουνε στον τόπο τους όσο μπορούσαν πιο γρήγορα. Και πέρασαν τα καράβια πάνω από τον ισθμό της Λευκάδας σερνάμενα στη στεριά, για να μην κάνουν το γύρο του νησιού και τους ιδούν. [81.2] Οι Κερκυραίοι πάλι, μόλις το πήραν είδηση πως πλησιάζουν τ' Αττικά καράβια και φεύγουν τα εκθρικά, έμπασαν μέσα στην πολιτεία κρυφά τους Μεσσηνίους που τους κρατούσαν πρωτύτερα απ' όξω και πρόσταξαν τα πλοία που είχαν επανδρώσει ν' αρμενίσουνε γύρω προς τον Υλλαϊκό κόλπο· κ' ενώ αυτά έλαμναν προς τα εκεί άρχισαν να σκοτώνουν όποιον προσωπικό τους εκτρώ τύχαιναν να πιάσουν κι από τα καράβια κατέβασαν όσους είχαν πείσει να μπούνε να υπηρετήσουν και τους σκότωσαν κι αυτούς. Πηγαίνοντας και στο Ηραίο έπεισαν πενήντα ικέτες να υποβληθούνε σε δίκη και τους καταδίκασαν όλους σε θάνατο. [81.3] Οι περισσότεροι όμως ικέτες, όσοι δεν είχαν αφήσει το ιερό, βλέποντας το τι γινόταν, σκότωσαν ο ένας τον άλλον, εκεί που βρίσκονταν μέσα στο ιερό, και μερικοί κρεμάστηκαν από τα δέντρα, κι άλλοι αυτοκτόνησαν με άλλους τρόπους, όπως μπορούσε ο καθένας. [81.4] Και για εφτά μέρες, όσες έμεινε ο Ευρυμέδων με τα εζήντα καράβια του από την ημέρα που εφτάσε, οι Κερ-

κολούθησαν να σκοτώνουν όσους συμπολίτες τους θεωρούσαν εχθρούς. Τους κατηγορούσαν ότι θέλησαν να καταλύσουν την δημοκρατία, αλλά πολλοί σκοτώθηκαν από προσωπικά μίσση και άλλοι, που είχαν δανείσει χρήματα, σκοτώθηκαν από τους οφειλέτες τους. [81.5] Ο θάνατος πήρε χίλιες μορφές και, ό,τι φρικαλέο γίνεται σ' αυτές τις περιστάσεις, έγινε στην Κέρκυρα, κι ακόμα χειρότερα. Πατέρας σκότωνε το παιδί του, άρπαζαν ικέτες απ' τους ναούς και τους σκότωναν εκεί μπροστά, και άλλους τους έχτισαν μέσα στο ιερό του Διονύσου και τους άφησαν να πεθάνουν εκεί.

τοὺς ἐχθροὺς δοκοῦντας εἶναι ἐφόνευον, τὴν μὲν αἰτίαν ἐπιφέροντες τοῖς τὸν δῆμον καταλύουσιν, ἀπέθανον δέ τινες καὶ ἰδίας ἔχθρας ἔνεκα, καὶ ἄλλοι χρημάτων σφίσιν ὀφειλομένων ὑπὸ τῶν λαβόντων· [81.5] πᾶσά τε ἰδέα κατέστη θανάτου, καὶ οἶον φιλεῖ ἐν τῷ τοιοῦτῳ γίγνεσθαι, οὐδὲν ὅτι οὐ ξυνέβη καὶ ἔτι περαιτέρω. καὶ γὰρ πατήρ παῖδα ἀπέκτεινε καὶ ἀπὸ τῶν ἱερῶν ἀπεσπῶντο καὶ πρὸς αὐτοῖς ἐκτείνοντο, οἱ δέ τινες καὶ περιοικοδομηθέντες ἐν τοῦ Διονύσου τῷ ἱερῷ ἀπέθανον.

κυραίοι σκότωναν όσους νόμιζαν πως ήταν εχτροί τους, προβάλλοντας ως πρόφαση, πως αυτοί ήθελαν να καταλύσουν τη δημοκρατία, αλλά πολλοί θανατώθηκαν κι από ιδιωτικά μίσση, κι άλλοι από ανθρώπους, που είχαν πάρει δανεικά απ' αυτούς, ακριβώς για τα χρήματα που τους χρωστούσαν· [81.5] ο θάνατος πήρε χίλιες μορφές κ' έγιναν όλες οι φρικαλεότητες που γίνονται συνήθως σε τέτοιες περιστάσεις κι ακόμα χειρότερα. Δεν έμεινε ωμότητα που να μην τη διαπράξουν και ξεπεράστηκαν όλες οι γνωστές απαισιότητες. Και πατέρας σκότωνε το γιο, κι από τα ιερά τούς αποτραβούσανε με τη βία, ή τους σκότωναν ενώ αγκάλιαζαν τους βωμούς, και μερικοί πέθαναν ή τους θάψανε ζωντανούς στο ιερό του Διονύσου, που το 'χτισαν γύρω-γύρω με τείχος οι εχτροί τους για να μη βγει κανείς.

Μετάφραση Α. Βλάχου

[30.1] Μετά απ' αυτά, και ενώ είχε περάσει το μισό καλοκαίρι, ξεκίνησε η εκστρατεία για την Σικελία. Προηγουμένως είχε δοθεί διαταγή, στους περισσότερους συμμάχους, στα σιταγωγά πλοία, στα μεταγωγικά και στην υπόλοιπη εφοδιοπομπή που ακολουθούσε, να συγκεντρωθούν στην Κέρκυρα, ώστε να περάσουν όλοι μαζί το Ιόνιο πέλαγος έως το ακρωτήριο Ιαπυγία. Οι Αθηναίοι και όσοι σύμμαχοί τους ήσαν στην Αθήνα, κατέβηκαν μια ορισμένη μέρα, με την αυγή, στον Πειραιά, και μπήκαν στα καράβια για να φύγουν. [30.2] Κατέβηκε μαζί όλος σχεδόν ο πληθυσμός της πολιτείας, πολίτες και ξένοι. Οι Αθηναίοι αποχαιρετούσαν τους δικούς τους, άλλοι τους φίλους τους, άλλοι τους συγγενείς τους, άλλοι τους γιους τους. Βάδιζαν με ελπίδες και θρήνους μαζί, γιατί θα είχαν βέβαια, νέες κατακτήσεις, αλλά τους δικούς τους ίσως να μην τους ξανάβλεπαν, γιατί αναλογίζονταν το μάκρος του ταξιδιού που θα έκαναν όσοι έφευγαν από την πατρίδα τους.

Αρχαίο Κείμενο

[30.1] Μετά δὲ ταῦτα θέρους μεσοῦντος ἤδη ἡ ἀναγωγὴ ἐγένετο ἐς τὴν Σικελίαν. Τῶν μὲν οὖν ξυμμάχων τοῖς πλείστοις καὶ ταῖς σιταγωγοῖς ὀλκάσι καὶ τοῖς πλοίοις καὶ ὅση ἄλλη παρασκευὴ ξυνείπετο πρότερον εἴρητο ἐς Κέρκυραν ξυλλέγεσθαι ὡς ἐκεῖθεν ἀθρόοις ἐπὶ ἄκραν Ἰαπυγίαν τὸν Ἴόνιον διαβαλοῦσιν· αὐτοὶ δ' Ἀθηναῖοι καὶ εἴ τινες τῶν ξυμμάχων παρήσαν, ἐς τὸν Πειραιᾶ καταβάντες ἐν ἡμέρᾳ ῥητῆ ἅμα ἕφ' ἐπλήρουν τὰς ναῦς ὡς ἀναξόμενοι. [30.2] Ξυγκατέβη δὲ καὶ ὁ ἄλλος ὄμιλος ἅπας ὡς εἶπεῖν ὁ ἐν τῇ πόλει καὶ ἀστῶν καὶ ξένων, οἱ μὲν ἐπιχώριοι τοὺς σφετέρους αὐτῶν ἕκαστοι προπέμποντες, οἱ μὲν ἑταίρους, οἱ δὲ ξυγγενεῖς, οἱ δὲ υἱεῖς, καὶ μετ' ἐλπίδος τε ἅμα ἰόντες καὶ ὀλοφυρμῶν, τὰ μὲν ὡς κτήσοιντο, τοὺς δ' εἴ ποτε ὄψοιντο, ἐνθυμούμενοι ὅσον πλοῦν ἐκ τῆς σφετέρας ἀπεστέλλοντο.

Μετάφραση Ε. Λαμπρίδη

[30.1] Ὑστερα απ' αυτά, στα μισά πια του καλοκαιριού, άρχισαν να ξεκινάν για τη Σικελία. Στα περισσότερα καράβια των συμμάχων και στα φορτηγά που μετέφεραν το σιτάρι και σ' άλλα πλεούμενα κι όλη την άλλη νηοπομπή που ακολουθούσε την εκστρατεία είχε δοθεί η εντολή να μαζευτούνε στην Κέρκυρα με το σκοπό να περάσουν το Ιόνιο πέλαγος όλοι μαζί προς το ακρωτήρι Ιαπυγία· οι Αθηναίοι οι ίδιοι κι όσοι λίγοι σύμμαχοι βρίσκονταν στην Αθήνα κατέβηκαν στον Πειραιά την ορισμένη μέρα και μπήκαν ως πληρώματα στα καράβια γιατί επρόκειτο να σηκώσουν άγκυρα. [30.2] Και μαζί τους κατέβηκε και σχεδόν ολόκληρος ο πληθυσμός σα να πούμε, της πολιτείας, τόσο οι πολίτες, όσο κ' οι ξένοι, οι εντόπιοι βέβαια για να ξεπροβοδίσει ο καθένας τους δικούς του, άλλοι συντρόφους, άλλοι συγγενείς, άλλοι γιους, και βάδιζαν μ' ελπίδες μαζί και θρήνους, ελπίζοντας να κυριέψουνε μεγάλα μέρη και κλαίγοντας από το φόβο μη δεν τους ξανάβλεπαν πια, γιατί στοχάζονταν σε πόσο μακρύ ταξίδι από τον τόπο τους τους έστελναν.

Μετάφραση Α. Βλάχου

[31.1] Και την ώρα εκείνη που είχε έρθει η στιγμή του αποχωρισμού για ν' αντιμετωπίσουν τον κίνδυνο, συλλογίζονταν τα δεινά του πολέμου περισσότερο παρά όταν αποφάσιζαν την εκστρατεία, αλλά έπαιρναν πάλι θάρρος, βλέποντας μπροστά στα μάτια τους το πλήθος της προετοιμασίας, που φανέρωνε πόσο μεγάλη ήταν η δύναμή τους την εποχή εκείνη. Οι ξένοι, και ο υπόλοιπος λαός είχαν πάει για να δουν το θέαμα, με την σκέψη ότι ήταν κάτι το εξαιρετικό που, και με την φαντασία ακόμα, ήταν δύσκολο να το συλλάβει κανείς. Πραγματικά η εκστρατεία αυτή ήταν η δαπανηρότερη και η λαμπρότερη από όλες, υπερπόντιες, είχαν οργανωθεί έως τότε από μια μόνο πολιτεία και με δυνάμεις καθαρά ελληνικές. [31.2] Σε αριθμό караβιών και οπλιτών δεν ήσαν μικρότερες ούτε η εκστρατεία του Περικλή εναντίον της Επιδάουρου, ούτε η εκστρατεία του Άγνωνος εναντίον της Ποτιδαίας. Τέσσερις χιλιάδες οπλίτες και τριακόσιοι ιππείς Αθηναίοι, εκατό αθηναϊκά καράβια, πενήντα καράβια από την Λέσβο και την Χίο και σύμμαχοι πολλοί είχαν ξεκινήσει τότε, [31.3] αλλά είχαν πάει σε κοντινή εκστρατεία και με μέτρια προετοιμασία. Ενώ τώρα ο στόλος έφευγε για πολύν καιρό και ήταν καλά εφοδιασμένος, ανάλογα με τις ανάγκες, και με καράβια και πεζικό. Ο

Αρχαίο Κείμενο

[31.1] Καὶ ἐν τῷ παρόντι καιρῷ, ὡς ἤδη ἔμελλον μετὰ κινδύνων ἀλλήλους ἀπολιπεῖν, μᾶλλον αὐτοὺς ἐσῆι τὰ δεινὰ ἢ ὅτε ἐψηφίζοντο πλεῖν· ὅμως δὲ τῇ παρουσίᾳ ῥώμῃ, διὰ τὸ πλῆθος ἐκάστων ὧν ἐώρων, τῇ ὄψει ἀνεθάρσουν. Οἱ δὲ ξένοι καὶ ὁ ἄλλος ὄχλος κατὰ θεὰν ἤκεν ὡς ἐπ' ἀξιοχρεῶν καὶ ἄπιστον διάνοιαν. Παρασκευὴ γὰρ αὕτη πρώτη ἐκπλεύσασα μιᾶς πόλεως δυνάμει Ἑλληνικῇ πολυτελεστάτῃ δὴ καὶ εὐπρεπεστάτῃ τῶν ἐς ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐγένετο. [31.2] Ἀριθμῶ δὲ νεῶν καὶ ὀπλιτῶν καὶ ἡ ἐς Ἐπίδαυρον μετὰ Περικλέους καὶ ἡ αὕτη ἐς Ποτειδαίαν μετὰ Ἄγνωνος οὐκ ἐλάσσων ἦν· τετράκις γὰρ χίλιοι ὀπλίται αὐτῶν Ἀθηναίων καὶ τριακόσιοι ἰππῆς καὶ τριῆρεις ἑκατόν, καὶ Λεσβίων καὶ Χίων πεντήκοντα, καὶ ζύμμαχοι ἔτι πολλοὶ ξυνέπλευσαν. [31.3] Ἄλλα ἐπὶ τε βραχεὶ πλῶ ὠρμήθησαν καὶ παρασκευῆ φαύλη, οὗτος δὲ ὁ στόλος ὡς χρόνιός τε ἐσόμενος καὶ κατ' ἀμφοτέρω, οὗ ἂν δέη, καὶ ναυσὶ καὶ πεζῷ ἅμα ἐξαρτυθεὶς, τὸ μὲν ναυτικὸν μεγάλας δαπάναις τῶν τε τριηράρχων καὶ τῆς πόλεως ἐκπο-

Μετάφραση Ε. Λαμπρίδη

[31.1] Και τη στιγμή εκείνη, στο σημείο που ήταν πια να χωριστούν για να ριχτούνε στον κίνδυνο, τους έρχονταν στο νου η φοβέρα του πολέμου περισσότερο παρά την ώρα που ψήφιζαν για την εκστρατεία· έπαιρναν όμως πάλι κουράγιο από το θέαμα, βλέποντας με τα ίδια τους τα μάτια πόσο μεγάλα και δυνατά ήταν όλα. Οι ξένοι πάλι και το υπόλοιπο πλήθος πήγαιναν να θαμάξουν με την ιδέα πως ήταν κάτι αξιομνημόνευτο, κι απίστευτο και με τη φαντασία ακόμα. Γιατί αυτός ο στόλος και ο καταρτισμός του ήταν ο πρώτος που ξεκινούσε από μια μόνο πολιτεία με αποκλειστικά ελληνικές δυνάμεις και ήταν ο πιο πολυέξοδος και ο πιο λαμπρά καταρτισμένος απ' όλους που είχαν εκστρατεύσει ποτέ ως την εποχή εκείνη. [31.2] Σε αριθμό караβιών και στρατιωτών δεν ήταν κατώτερες ούτε η εκστρατεία ενάντια στην Επίδαυρο με τον Περικλή, ούτε η άλλη στην Ποτειδαία με τον Άγωνα· γιατί είχαν τότε πάει τέσσερις χιλιάδες βαριά αρματωμένοι στρατιώτες από την ίδια την Αθήνα και τριακόσιοι καβαλάρηδες κ' εκατό πολεμικά, και άλλα πενήντα Χιώτικα και Μυτιληναϊκά, κι ακόμα κι άλλοι σύμμαχοι πολλοί· [31.3] αλλά είχαν ξεκινήσει για μικρό θαλασσινό ταξίδι και με πολύ πρόχειρη εξάρτυση· τούτη όμως η εκστρατεία ξεκινούσε με την προϋπόθεση πως θα κρατούσε πολύ καιρό, κ'

στόλος είχε ετοιμαστεί με μεγάλα έξοδα και του δημοσίου και των τριηραρχών. Το δημόσιο έδινε μια δραχμή την ημέρα σε κάθε ναύτη και προμήθευε εξήντα γρήγορα πολεμικά χωρίς πληρώματα και σαράντα οπλαταγωγά με επίλεκτα πληρώματα. Οι τριήραρχοι έδιναν από δικά τους πρόσθετο μισθό στους κωπηλάτες της πρώτης σειράς και στους ειδικευμένους ναύτες και είχαν στολίσει και διαρρυθμίσει με πολυτέλεια τα καράβια. Ο καθένας τους είχε κάνει κάθε προσπάθεια χωρίς να λογαριάζει τα έξοδα, ώστε το δικό του καράβι να ξεχωρίζει σε πολυτέλεια και ταχύτητα. Στο πεζικό είχαν διαλέξει επίλεκτους στρατιώτες από ελεγμένους καταλόγους και συναγωνίζονταν ποιος θα έχει τα καλύτερα όπλα και την ωραιότερη εξάρτυση. [31.4] Κατέληξε έτσι να αμιλλώνται μεταξύ τους, ο καθένας όπου είχε ταχθεί, και κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να νομίζει κανείς ότι ετοιμάζεται περισσότερο μια επίδειξη δύναμης και μεγαλείου προς τους άλλους Έλληνες, παρά μια εκστρατεία εναντίον εχθρού. [31.5] Πραγματικά, αν υπολόγιζε κανείς τις δημόσιες δαπάνες και τα έξοδα του κάθε ιδιώτη που έφευγε —όσα, δηλαδή, είχε κιόλας ξοδέψει η πολιτεία και όσα είχε προκαταβάλει στους στρατηγούς που έφευγαν, αλλά και όσα οι ιδιώτες είχαν ξοδέψει για την ετοιμασία τους, και μαζί όσα έμελλαν να ξοδέψουν και ακό-

νηθέν, τοῦ μὲν δημοσίου δραχμὴν τῆς ἡμέρας τῷ ναύτῃ ἐκάστῳ διδόντος καὶ ναῦς παρασχόντος κενὰς ἐξήκοντα μὲν ταχείας, τεσσαράκοντα δὲ ὀπλαταγωγούς καὶ ὑπηρεσίας ταύταις τὰς κρατίστας, τῶν <δὲ> τριηράρχων ἐπιφοράς τε πρὸς τῷ ἐκ δημοσίου μισθῷ διδόντων τοῖς θρανίταις τῶν ναυτῶν καὶ ταῖς ὑπηρεσίαις καὶ τᾶλλα σημεῖοις καὶ κατασκευαῖς πολυτελέσι χρησαμένων, καὶ ἐς τὰ μακρότατα προθυμηθέντος ἐνὸς ἐκάστου ὅπως αὐτῷ τινὶ εὐπρέπεια τε ἢ ναῦς μάλιστα προέξει καὶ τῷ ταχυναυτεῖν, τὸ δὲ πεζὸν καταλόγοις τε χρηστοῖς ἐκκριθὲν καὶ ὄπλων καὶ τῶν περὶ τὸ σῶμα σκευῶν μεγάλῃ σπουδῇ πρὸς ἀλλήλους ἀμιλληθέν. [31.4] Ξυνέβη δὲ πρὸς τε σφᾶς αὐτοὺς ἅμα ἔριν γενέσθαι, ᾧ τις ἕκαστος προσετάχθη, καὶ ἐς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας ἐπίδειξιν μᾶλλον εἰκασθῆναι τῆς δυνάμεως καὶ ἐξουσίας ἢ ἐπὶ πολεμίους παρασκευῆν. [31.5] Εἰ γὰρ τις ἐλογίσατο τὴν τε τῆς πόλεως ἀνάλωσιν δημοσίαν καὶ τῶν στρατευομένων τὴν ἰδίαν, τῆς μὲν πόλεως ὅσα τε ἤδη προετετελέκει καὶ ἂ ἔχοντας τοὺς στρατηγούς ἀπέστελλε, τῶν δὲ ιδιωτῶν ἅ τε περὶ τὸ σῶμά τις καὶ τριήραρχος ἐς τὴν ναῦν ἀνηλώκει καὶ ὅσα ἔτι ἔμελλεν ἀναλώσειν, χωρὶς δ' ἂ εἰκὸς ἦν καὶ ἄνευ τοῦ ἐκ τοῦ δημοσίου μισθοῦ πάντα τινὰ

ἦταν εφοδιασμένη με όλα όσα θα χρειαζόνταν και για τα δύο, για τα καράβια και για το πεζικό· το ναυτικό είχε προετοιμαστεί με μεγάλα έξοδα, τόσο της πολιτείας όσο και των πλοιαρχών κάθε πολεμικού, γιατί το δημόσιο από τη μια μεριά έδινε σε κάθε ναύτη μια δραχμή την ημέρα και προμήθευε και τα καράβια χωρίς ξάρτια, εξήντα γοργοτάξιδα και σαράντα για τη μεταφορά του στρατού, και όλους τους κωπηλάτες γι' αυτά διαλέγοντας τους καλύτερους, ενώ οι πλοίαρχοι έδιναν πρόσθετο επίδομα στους θρανίτες από τους ναύτες, εξόν από το μισθό που έπαιρναν από το δημόσιο και σ' όλα τ' άλλα είχαν προμηθέψει πλούσιες γοργόνες και άλλα ξάρτια, και είχε δείξει ο καθένας ζήλο ως εκεί που δεν παίρνει να ξεχωρίσει το δικό του καράβι με κάποιο χτυπητό γνώρισμα και με τη γρηγοράδα του. Στο πεζικό πάλι είχαν οι άντρες ξεδιαλεχτεί από τους καταλόγους των πιο γενναίων και δυνατών νέων, και παράβγαιναν μεταξύ τους πολύ σοβαρά ποιος θα είχε τα καλύτερα άρματα και τα πιο ωραία στολίδια γύρω στο σώμα του. [31.4] Και κατέληξε και μεταξύ τους να μαλώνουν στη δουλειά που είχε ταχθεί ο καθένας και θα μπορούσε κανείς να συμπεράνει πως επρόκειτο περισσότερο για επίδειξη της δύναμης και του μεγαλείου της Αθήνας στους άλλους Έλληνες, παρά για προετοιμασία εκστρατείας ενάντια σ' εχθρούς. [31.5] Γιατί αν λογάριάζε κανείς τι είχε ξοδέ-

μα όσα, εκτός από τον δημόσιο μισθό, ήταν φυσικό να πάρει ο καθένας μαζί του για την μακροχρόνια συντήρησή του και όσα έπαιρναν μαζί τους, είτε έμποροι, είτε στρατιώτες, για να τα εμπορευτούν— θα έβρισκε ότι πάρα πολλά τάλαντα έβγαιναν από την πολιτεία. [31.6] Η εκστρατεία φημίστηκε πολύ όχι μόνο επειδή προκαλούσε έκπληξη η τόλμη της και θαυμασμό η λαμπρότητά της, αλλά κ' επειδή ήταν δυσανάλογα μεγάλη προς τον εχθρό εναντίον του οποίου ξεκινούσε, καθώς κ' επειδή ήταν το μακρύτερο ταξίδι κατά θάλασσα μακριά από την πατρίδα και το αναλάμβαναν έχοντας την ελπίδα να κυριέψουν εδάφη πολύ εκτεταμένα, αν τα σύγκρινε κανείς με τα όσα είχαν.

παρασκευάσασθαι έφόδιον ώς επί χρόνια στρατείαν, και όσα επί μεταβολή τις ή στρατιώτης ή έμπορος έχων έπλει, πολλά αν τάλαντα ηύρέθη εκ της πόλεως τα πάντα εξαγόμενα. [31.6] Και ό στόλος ούχ ήσσον τόλμης τε θάμβει και όψεως λαμπρότητι περιβόητος έγένετο ή στρατιάς προς ούς έπήςαν ύπερβολή, και ότι μέγιστος ήδη διάπλους από της οικείας και επί μεγίστη έλπίδι των μελλόντων προς τα ύπάρχοντα έπεχειρήθη.

ψει η πολιτεία από το δημόσιο ταμείο κι όσοι έπαιρναν μέρος στην εκστρατεία από τα δικά τους, η πολιτεία δηλαδή όσα είχε κιόλας πληρώσει κι όσα είχε δώσει να 'χουνε μαζί τους οι στρατηγοί που έστελνε, οι ιδιώτες πάλι όσα είχε ξοδέψει ο καθένας για τον προσωπικό του οπλισμό κι ο κάθε τριήραρχος για το καράβι του κι όσα έμελλε ακόμα να ξοδέψει, κ' εξόν απ' αυτά όσα ήταν επόμενο να είχε προμηθευτεί ο καθένας ανεξάρτητα από το μισθό που έπαιρνε από το δημόσιο, προμήθεια που θα του χρειάζονταν για το ταξίδι, με την ιδέα πως η εκστρατεία θα διαρκούσε πολύν καιρό· κι ακόμη όσα πράματα έπαιρνε μαζί του κάθε έμπορος ή στρατιώτης που σκόπευε να πουλήσει στην ανάγκη, θα 'βρισκε πολλά τα τάλαντα που έβγαιναν από την πολιτεία. [31.6] Και το εκστρατευτικό σώμα που ξεκινούσε στάθηκε πιο ξακουστό για το σάσισμα που προκαλούσε η τόλμη του και για το λαμπρό θέαμα που παρουσίαζε παρά για την υπεροχή του απέναντι σε κείνους που πήγαινε να χτυπήσει· φημίστηκε επίσης γιατί ήταν το μεγαλύτερο ταξίδι μεσ' από την ανοικτή θάλασσα μακριά από την πατρίδα τους και γιατί το ανέλαβαν με την ελπίδα να κατακτήσουν τόσα μεγάλα μέρη σχετικά με όσα είχαν.

Μετάφραση Α. Βλάχου

[32.1] Όταν επιβιβάστηκαν όλα τα πληρώματα στα καράβια και φορτώθηκαν όλα όσα έπρεπε να πάν, η σάλπιγγα σήμανε σιωπή και άρχισαν να λέγονται οι συνηθισμένες πριν από κάθε ταξίδι ευχές, όχι όμως σε κάθε καράβι χωριστά, αλλά σ' όλα μαζί, με τον ρυθμό που έδινε ένας κήρυκας. Σ' όλο το στράτευμα είχαν αναμείξει κρασί σε κρατήρες και οι αξιωματικοί, όσο και οι σπλίτες, έκαναν σπονδές με χρυσά ή ασημένια δοχεία. [32.2] Από την στεριά συνευχόταν και το πλήθος οι πολίτες και όσοι άλλοι ήσαν εκεί από φιλία προς τους Αθηναίους. Αφού τραγούδησαν τον παιάνα, και τέλειωσαν τις σπονδές, ανοίχτηκαν στο πέλαγος ακολουθώντας στην αρχή μονή παράταξη, αλλά έως την Αίγινα τα καράβια παράβγαιναν μεταξύ τους σε ταχύτητα. Ενώ οι Αθηναίοι βιάζονταν να φτάσουν στην Κέρκυρα, όπου συγκεντρώνονταν και οι άλλες συμμαχικές δυνάμεις.

Αρχαίο Κείμενο

[32.1] Ἐπειδὴ δὲ αἱ νῆες πλήρεις ἦσαν καὶ ἐσέκειτο πάντα ἤδη ὅσα ἔχοντες ἔμελλον ἀνάξασθαι, τῇ μὲν σάλπιγγι σιωπὴ ὑπεσημάνθη, εὐχὰς δὲ τὰς νομιζομένας πρὸ τῆς ἀναγωγῆς οὐ κατὰ ναῦν ἐκάστην, ζύμπαντες δὲ ὑπὸ κήρυκος ἐποιοῦντο, κρατῆράς τε κεράσαντες παρ' ἅπαν τὸ στράτευμα καὶ ἐκπώμασι χρυσοῖς τε καὶ ἀργυροῖς οἷ τε ἐπιβάται καὶ οἱ ἄρχοντες σπένδοντες. [32.2] Ἐυνεπηύχοντο δὲ καὶ ὁ ἄλλος ὄμιλος ὁ ἐκ τῆς γῆς τῶν τε πολιτῶν καὶ εἴ τις ἄλλος εὖνους παρῆν σφίσιν. παιανίσαντες δὲ καὶ τελεώσαντες τὰς σπονδὰς ἀνήγοντο, καὶ ἐπὶ κέρως τὸ πρῶτον ἐκπλεύσαντες ἄμιλλαν ἤδη μέχρι Αἰγίνης ἐποιοῦντο. καὶ οἱ μὲν ἐς τὴν Κέρκυραν, ἔνθα περ καὶ τὸ ἄλλο στράτευμα τῶν ζυμμάχων ξυνελέγετο, ἠπειγόντο ἀφικέσθαι.

Μετάφραση Ε. Λαμπρίδη

[32.1] Όταν πια τα καράβια είχαν επανδρωθεί και είχαν φορτωθεί όλα όσα έμελλαν να 'χουν πριν ανοικτούνε στο πέλαγο, σαλπίστηκε το σήμα για να γίνει σιωπή, και έκαναν τις προσευχές που ήταν οι συνηθισμένες πριν από κάθε θαλασσινό ταξίδι, όχι κάθε καράβι χωριστά, αλλά όλα μαζί, με το κανονάρχισμα ενός κήρυκα κι από μεγάλα δοχεία όπου είχαν ανακατέψει το κρασί κοντά σε όλα τα τμήματα του στρατού έκαναν σπονδές τόσο οι απλοί στρατιώτες όσο και οι αξιωματικοί, ανασύροντας την προσφορά με χρυσά και ασημένια κροντήρια. [32.2] Κ' ένωσαν τη φωνή τους στις ίδιες προσευχές και το άλλο πλήθος οι άνθρωποι που τους έβλεπαν από τη στεριά, τόσο οι πολίτες όσο κι όποιοι άλλοι ήθελαν το καλό τους. Κι αφού τραγούδησαν τους παιάνες και τελείωσαν οι σπονδές ανοίχτηκαν στο πέλαγο, και ξεκινώντας πρώτα στη σειρά το ένα καράβι πίσω από το άλλο, άρχισαν ύστερα να παρατρέχουν ποιο θα φτάσει πρώτο στην Αίγινα. Έτσι βιάζονταν αυτοί να πάνε στην Κέρκυρα, όπου στο μεταξύ συγκεντρώνονταν και τα στρατεύματα των συμμάχων.

Μετάφραση Α. Βλάχου

[75.1] Μετά απ' αυτά, όταν ο Νικίας και ο Δημοσθένης θεώρησαν ότι είχε συμπληρωθεί η προετοιμασία, άρχισε ο στρατός να φεύγει την τρίτη μέρα μετά την ναυμαχία. [75.2] Ήταν τρομερό, από κάθε άποψη, να φεύγουν, αφού έχασαν ολόκληρο τον στόλο τους και, αντί να έχουν μεγάλες ελπίδες, ν' αντικρίζουν τώρα κίνδυνο για την ίδια τη ζωή τους και για την πολιτεία τους. Εγκαταλείποντας το στρατόπεδο, ένοιωθε ο καθένας μεγάλη κατάθλιψη για τα όσα έβλεπε και τα όσα σκεπτόταν. [75.3] Καθώς οι νεκροί ήσαν άταφοι, όταν κανείς αναγνώριζε έναν σύντροφο, τον έπιανε μεγάλη λύπη και φόβος και όσοι έμεναν πίσω ζωντανοί, οι τραυματίες και οι άρρωστοι, ήσαν για τους ζωντανούς πολύ πιο αξιολύπητοι, πιο αξιοθρήνητοι από τους σκοτωμένους. [75.4] Ξεσπούσαν σε θρήνους και σε ικεσίες και σκορπούσαν την αγωνία σε όσους έφευγαν και ζητούσαν να τους πάρουν μαζί, φωνάζοντας όσους από τους φίλους ή τους συντρόφους τους έβλεπαν. Αρπάζονταν από τους συσκηνήτες τους, καθώς αυτοί έφευγαν, και σέρνονταν πίσω τους όσο μπορούσαν. Όταν, εξαντλημένοι, δεν είχαν πια θέληση και δυνάμεις, έπεφταν με επικλήσεις στους θεούς και με κλάματα. Σκόρπισε τόσο κλάμα σ' όλο τον στρατό

Αρχαίο Κείμενο

[75.1] Μετά δὲ τοῦτο, ἐπειδὴ ἐδόκει τῷ Νικίᾳ καὶ τῷ Δημοσθένει ἰκανῶς παρεσκευάσθαι, καὶ ἡ ἀνάστασις ἤδη τοῦ στρατεύματος τρίτη ἡμέρα ἀπὸ τῆς ναυμαχίας ἐγίγνετο. [75.2] Δεινὸν οὖν ἦν οὐ καθ' ἓν μόνον τῶν πραγμάτων, ὅτι τὰς τε ναῦς ἀπολωλεκότες πάσας ἀπεχώρουν καὶ ἀντὶ μεγάλης ἐλπίδος καὶ αὐτοὶ καὶ ἡ πόλις κινδυνεύοντες, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἀπολείψει τοῦ στρατοπέδου ξυνέβαινε τῇ τε ὄψει ἐκάστῳ ἀλγεινὰ καὶ τῇ γνώμῃ αἰσθέσθαι. [75.3] Τῶν τε γὰρ νεκρῶν ἀτάφων ὄντων, ὁπότε τις ἴδοι τινὰ τῶν ἐπιτηδείων κείμενον, ἐς λύπην μετὰ φόβου καθίστατο, καὶ οἱ ζῶντες καταλειπόμενοι τραυματῖαι τε καὶ ἀσθενεῖς πολὺ τῶν τεθνεώτων τοῖς ζῶσι λυπηρότεροι ἦσαν καὶ τῶν ἀπολωλότων ἀθλιώτεροι. [75.4] Πρὸς γὰρ ἀντιβολίαν καὶ ὀλοφυρμὸν τραπόμενοι ἐς ἀπορίαν καθίστασαν, ἄγειν τε σφᾶς ἀξιοῦντες καὶ ἓνα ἕκαστον ἐπιβώμενοι, εἴ τινὰ πού τις ἴδοι ἢ ἑταίρων ἢ οἰκειῶν, τῶν τε ξυσκῆνων ἤδη ἀπιόντων ἐκκρεμαννύμενοι καὶ ἐπακολουθοῦντες ἐς ὅσον δύναιτο, εἴ τῳ δὲ προλίποι ἢ ῥώμῃ

Μετάφραση Ε. Λαμπρίδη

[75.1] Ὑστερ' απ' αυτά, όταν θεώρησαν ο Νικίας κι ο Δημοσθένης πως είχαν ετοιμαστεί όσο γινόταν καλύτερα, ξεσηκώθηκε πια κι ο στρατός να φύγει την τρίτη μέρα μετά τη ναυμαχία. [75.2] Και ήταν φοβερό, όχι από μια μόνον άποψη ή ένα περιστατικό, αλλ' απ' όλες τις άποψεις ότι έφευγαν έχοντας χάσει όλα τα καράβια κι ότι αντί για τις μεγάλες τους ελπίδες κιντύνευε τώρα η ίδια τους η ζωή και η ύπαρξη της πολιτείας, αλλά και την ώρα που εγκατέλειπαν το στρατόπεδο τύχαινε στον καθένα να νιώσει βαθύ πόνο γι' αυτά που έβλεπε κι αυτά που συλλογιόταν. [75.3] Επειδή δηλαδή είκανε μένει άθαφτοι κ' οι σκοτωμένοι, όποτε έβλεπε κανείς συγγενή ή φίλο να κείται στο χώμα σπάραζε από λύπηση και φόβο. Κ' οι ζωντανοί που παρατούσαν, οι λαβωμένοι κ' οι άρρωστοι προξενούσαν σ' όσους τους έβλεπαν ακόμα πιο βαθιά θλίψη κι από τους νεκρούς ακόμα, κ' η όψη τους ήταν πιο αξιοθρήνητη παρά των πεθαιμένων. [75.4] Γιατί άπλωναν τα χέρια ικετευτικά και θρηνούσαν, κ' έφερναν σε μεγάλη στενοχώρια όσους έφευγαν, γιατί ζητούσαν να τους πάρουνε μαζί τους και φώναζαν τον καθένα δυνατά αν έβλεπαν πουθενά δικό ή φίλο κι αρπάζονταν από τους συντρόφους της σκηνής τους σερνάμενοι πίσω τους όσο άντεχαν, κι όταν απόκανε κανενός η δύναμη και το κορμί, έπεφτε πίσω θρηνώντας μ' επικλήσεις

και τόση αγωνία, που δύσκολα άρχισαν να ξεκινούν παρόλο ότι άφηναν μιαν εχθρική γη και ότι ούτε δάκρυα δεν ήσαν αρκετά για τα όσα είχαν πάθει και τα όσα φοβόνταν ότι θα πάθουν. [75.5] Είχαν κ' ένα αίσθημα ντροπής και ενοχής. Δεν παρουσίαζαν άλλο παρά την εικόνα μιας πολιτείας –και μάλιστα μεγάλης– που νικήθηκε σε πολιορκία και πάει να ξεφύγει. Δεν ήσαν λιγότεροι από σαράντα χιλιάδες όσοι άρχισαν την πορεία. Απ' αυτούς οι περισσότεροι είχαν φορτωθεί ό,τι έκριναν χρήσιμο. Και οι οπλίτες και οι ιππείς, παρά την συνήθεια, εκτός από τα όπλα τους, είχαν φορτωθεί και αυτοί τα τρόφιμά τους, μερικοί από έλλειψη βοηθητικών, άλλοι επειδή δεν τους εμπιστεύονταν. Πολλές αυτομολίες βοηθητικών είχαν σημειωθεί και πριν, αλλά τη στιγμή εκείνη έγιναν πάρα πολλές. Αλλά και τα τρόφιμα που είχαν μαζί τους δεν ήσαν αρκετά, επειδή δεν υπήρχε πια σιτάρι στο στρατόπεδο. [75.6] Όλη τους η δυστυχία, παρόλον ότι ελαφρωνόταν ίσως από το γεγονός ότι ήταν κοινή για όλους, τους φαινόταν αβάσταχτη. Σκέπτονταν με πόση λαμπρότητα και πόση υπερηφάνεια είχαν αρχίσει, για να καταλήξουν σε τέτοιο αποτέλεσμα και σε τέτοια ταπείνωση. [75.7] Ποτέ άλλοτε δεν είχε συμβεί σε ελληνικό στρατό τόσο μεγάλη μεταστροφή της τύχης, γιατί ενώ είχαν πάει

και τὸ σῶμα, οὐκ ἄνευ ὀλίγων ἐπιθειαςμῶν καὶ οἰμωγῆς ὑπολειπόμενοι, ὥστε δάκρυσι πᾶν τὸ στράτευμα πλησθὲν καὶ ἀπορία τοιαύτη μὴ ῥαδίως ἀφορμαῖσθαι, καίπερ ἐκ πολεμίας τε καὶ μείζω ἢ κατὰ δάκρυα τὰ μὲν πεπονθότας ἤδη, τὰ δὲ περὶ τῶν ἐν ἀφανεῖ δεδιότας μὴ πάθωσιν. [75.5] Κατήφειά τέ τις ἅμα καὶ κατάμεμψις σφῶν αὐτῶν πολλή ἦν. Οὐδὲν γὰρ ἄλλο ἢ πόλει ἐκπεπολιορκημένη ἐφέκεσαν ὑποφευγούσῃ, καὶ ταύτῃ οὐ σμικρᾶ· μυριάδες γὰρ τοῦ ξύμπαντος ὄχλου οὐκ ἐλάσσους τεσσάρων ἅμα ἐπορεύοντο. Καὶ τούτων οἱ τε ἄλλοι πάντες ἔφερον ὅτι τις ἐδύνατο ἕκαστος χρήσιμον, καὶ οἱ ὀπλίται καὶ οἱ ἰππῆς παρὰ τὸ εἰωθὸς αὐτοὶ τὰ σφέτερα αὐτῶν σιτία ὑπὸ τοῖς ὄπλοις, οἱ μὲν ἀπορία ἀκολουθῶν, οἱ δὲ ἀπιστία· ἀπηυτομολήκεσαν γὰρ πάλαι τε καὶ οἱ πλείστοι παραχρήμα. Ἐφερον δὲ οὐδὲ ταῦτα ἱκανά· σίτος γὰρ οὐκέτι ἦν ἐν τῷ στρατοπέδῳ. [75.6] Καὶ μὴν ἡ ἄλλη αἰκία καὶ ἡ ἰσομοιρία τῶν κακῶν, ἔχουσά τινα ὅμως τὸ μετὰ πολλῶν κούφισιν, οὐδ' ὥς ῥαδία ἐν τῷ παρόντι ἐδοξάζετο, ἄλλως τε καὶ ἀπὸ οἴας λαμπρότητος καὶ αὐχήματος τοῦ πρώτου ἐς οἴαν τελευτήν καὶ ταπεινότητα ἀφῖκτο. [75.7] Μέγιστον γὰρ δὴ τὸ διάφορον τοῦτο [τῷ] Ἑλληνικῷ στρατεύματι ἐγένετο, οἷς ἀντὶ μὲν τοῦ ἄλλους δουλωσο-

προς τους θεούς και μ' αναφιλητά, έτσι που γέμισε κλάμα ὅλος ο στρατός, και βρίσκονταν απρόθυμοι να ξεκινήσουν με τη διάθεση που είχαν, μ' ὄλο που έφευγαν από εχτρικά χώματα κ' είχαν πάθει κιόλας συμφορές περ' απ' ὄσες ξεθυμαίνουνε με τα δάκρυα, και φοβούνταν για τα κρυμμένα μελλούμενα μην πάθουν κι άλλα και χειρότερα. [75.5] Και τους είχε πιάσει μελαγχολία και συνάμα κατηγορούσαν τον εαυτό τους. Γιατί δεν έμοιαζαν με τίποτ' άλλο τόσο πολύ, όσο με ολόκληρη πολιτεία που πάρθηκε με πολιορκία και πάει να ξεφύγει κρυφά· και πολιτεία μάλιστα μεγάλη. Γιατί ὄσοι βάδιζαν μαζί στην πορεία δεν ήταν λιγότεροι από σαράντα χιλιάδες άντρες· κι απ' αυτούς, τόσο οι άλλοι κουβαλούσαν ό,τι χρειαζόμενο μπορούσαν, ὄσο κ' οι βαριά αρματωμένοι κ' οι καθιάρηδες σήκωναν τις προμήθειές τους μόνοι τους, αντίθετα προς τη συνήθεια, άλλοι γιατί δεν είχαν ακολούθους, κι άλλοι γιατί δεν εμπιστεύονταν αυτούς που είχαν· γιατί πολλοί είχαν από καιρό αυτομολήσει προς τον εχτρό, κ' οι περισσότεροι τώρα τελευταία· αλλά κι ὄσα κουβαλούσαν δεν ήταν αρκετά, γιατί τρόφιμα δεν υπήρχαν καν στο στρατόπεδο. [75.6] Κι ὄλη η ἄλλη τους δυστυχία, και το πως ὄλων το μερτικό στις συμφορές ήταν το ίδιο, πράμα που έφερνε κάποια ξαλάφρωση, ὄμως και με τούτο λογαριαζόταν πολύ βαριά, και το περισσότερο καθώς στοχάζονταν από τι μεγαλοπρέπεια και περηφάνεια της αρχής είχανε φτάσει σε τέτοιο τέλος κ' εξευτελισμό. [75.7] Γιατί τούτη ήταν η μεγαλύτερη μετατροπή στην κατά-

να υποδουλώσουν άλλους, τώρα έφευγαν με τον φόβο μήπως οι ίδιοι υποδουλωθούν. Ενώ όταν έφευγαν με τα καράβια, τους συνόδευαν ευχές και παιάνες, τώρα γύριζαν με αντίθετου είδους φωνές, πεζοί, αντί να έχουν καράβια, και στηριγμένοι στο βαρύ πεζικό τους, αντί στο ναυτικό. Αλλά ο κίνδυνος που κρεμόταν πάνω τους ήταν τόσο μεγάλος, ώστε η δυστυχία τους τους φαινόταν υποφερτή.

μένους ἤκειν αὐτοὺς τοῦτο μᾶλλον δεδιότας μὴ πάθωσι ξυνέβη ἀπιέναι, ἀντὶ δ' εὐχῆς τε καὶ παιάνων, μεθ' ὧν ἐξέπλεον, πάλιν τούτων τοῖς ἐναντίοις ἐπιφημίσμασιν ἀφορμαῖσθαι, πεζοὺς τε ἀντὶ ναυβατῶν πορευομένους καὶ ὀπλιτικῶ προσέχοντας μᾶλλον ἢ ναυτικῶ. Ὅμως δὲ ὑπὸ μεγέθους τοῦ ἐπικρεμαμένου ἔτι κινδύνου πάντα ταῦτα αὐτοῖς οἰστὰ ἐφαίνετο.

στασή τους, που έτυχε ποτέ σ' Ελληνικό στρατό: αντί να γυρίζουν έχοντας υποτάξει άλλους, κατόντησε τώρα να φοβούνται μην το πάθουν οι ίδιοι, ακριβώς αυτό, κι αντί για τις ευχές και τα πολεμικά τραγούδια που συνόδευαν τότε το ξεκίνημά τους, ξανάφευγαν μέσα στην τέλεια αντίθετη χλαολή. Στοχάζονταν συνάμα πως πορεύονταν τώρα πεζή αντί ανεβασμένοι στα καράβια και πως στήριζαν τα θάρρη τους στο βαρύ πεζικό αντί για το ναυτικό. Μ' ολ' αυτά, σχετικά με το βάρος του κιντύνου που κρεμόταν ακόμα πάνωθ' τους, και τούτα ακόμα τους φαίνονταν υποφερτά.

Μετάφραση Α. Βλάχου

[76.1] Ο Νικίας, βλέποντας ότι ο στρατός είχε χάσει εντελώς το θάρρος του και ότι το ηθικό του είχε πέσει εντελώς, πήγαινε από μονάδα σε μονάδα, τους ενθάρρυνε και τους εγκαρδίωνε, όσο το επέτρεπαν οι περιστάσεις. Η προσπάθειά του να τους ωφελήσει όσο μπορούσε τον έκανε να υψώνει τη φωνή κάθε φορά που περνούσε μπρος από μια μονάδα και να μιλάει δυνατά, για να τους επηρεάσει πιο πολύ.

[77.1] «Αθηναίοι και σύμμαχοι! Ακόμα και στην κατάσταση που βρισκόμαστε πρέπει να διατηρούμε την ελπίδα. Και άλλοι έχουν σωθεί από χειρότερους κινδύνους. Και μην κατηγορείτε τους εαυτούς σας για τις συμφορές και τα όσα υποφέρετε σήμερα που δεν τα αξίζετε. [77.2] Εγώ ο ίδιος δεν είμαι σε καλύτερη κατάσταση από κανέναν από σας –βλέπετε πώς με έχει καταντήσει η αρρώστια– αλλά και κανείς, νομίζω, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι τον ευνόησε περισσότερο η τύχη από ό,τι ευνόησε εμένα, και στην ιδιωτική μου ζωή και στα άλλα. Αλλά τώρα, να που βρίσκομαι κι εγώ στον ίδιο κίνδυνο με τους πιο ταπεινούς από σας. Και όμως, όλη μου την ζωή

Αρχαίο Κείμενο

[76.1] Ὅρων δὲ ὁ Νικίας τὸ στράτευμα ἀθυμοῦν καὶ ἐν μεγάλῃ μεταβολῇ ὄν, ἐπιπαριῶν ὡς ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ἐθάρσυνέ τε καὶ παρεμυθεῖτο, βοῆ τε χρώμενος ἔτι μᾶλλον ἐκάστοις καθ' οὓς γίγνοιτο ὑπὸ προθυμίας καὶ βουλόμενος ὡς ἐπὶ πλεῖστον γεγωνίσκων ὠφελεῖν τι.

[77.1] «Καὶ ἐκ τῶν παρόντων, ὦ Ἀθηναῖοι καὶ ξύμμαχοι, ἐλπίδα χρῆ ἔχειν (ἤδη τινὲς καὶ ἐκ δεινοτέρων ἢ τοιῶνδε ἐσώθησαν), μηδὲ καταμέμφεσθαι ὑμᾶς ἄγαν αὐτοὺς μήτε ταῖς ξυμφοραῖς μήτε ταῖς παρὰ τὴν ἀξίαν νῦν κακοπαθίαις.

[77.2] Καγὼ τοι οὐδενὸς ὑμῶν οὔτε ῥώμῃ προφέρων (ἀλλ' ὁρᾶτε δὴ ὡς διάκειμαι ὑπὸ τῆς νόσου) οὔτ' εὐτυχία δοκῶν που ὕστερός του εἶναι κατὰ τὸν ἴδιον βίον καὶ ἐς τὰ ἄλλα, νῦν ἐν τῷ αὐτῷ κινδύνῳ τοῖς φαυλοτάτοις αἰωροῦμαι· καίτοι

Μετάφραση Ε. Λαμπρίδη

[76.1] Βλέποντας ο Νικίας το στρατό κυριευμένο από τέτοια κατάθλιψη να παρουσιάζει τόσο διαφορετική εντύπωση απ' ό,τι ήταν άλλοτε, πήγαινε από το ένα τάγμα στο άλλο και τους εγκαρδίωνε και τους παρηγορούσε όσο γινόταν, ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούσαν και υψώνοντας τη φωνή ακόμα περισσότερο σε κάθε τμήμα του στρατού που έφτανε, από τον πολύ του ζήλο και τον πόθο του να τους κάνει όσο πιο καλό μπορούσε με τη δυνατή του ομιλία, και τους μιλούσε πάνω-κάτω έτσι:

[77.1] «Ακόμα κι από την τωρινή κατάσταση, Αθηναίοι και σύμμαχοι πρέπει ν' αντλείτε ελπίδες, (κι άλλοι έχουνε σωθεί από χειρότερα) και να μη λέτε μέσα σας πως φταίτε σεις ούτε για τις συμφορές, ούτε για την κακοπάθηση που υποφέρετε τώρα, που δε σας αξίζουν. [77.2] Κ' εγώ ο ίδιος δεν είμαι πιο δυνατός ούτε από τον πιο αδύναμο από σας (γιατί βλέπετε πώς έχω καταντήσει από την αρρώστια), κ' ενώ στην καλοτυχιά μου ως τώρα δεν έπεφτα θαρρώ πίσω από κανένα, τόσο στην ιδιωτική μου ζωή, όσο και στη σταδιοδρομία μου γενικά, βρίσκομαι τώρα στον ίδιο κίνδυνο όσο κ' οι πιο ταπεινοί στρατιώτες· μ' όλο που πέρασα τη ζωή μου τιμώντας τους θεούς μ' όλες τις συνηθισμένες τελε-

τίμησα κατά τις συνήθειες τους θεούς, έκανα πολλά καλά σε ανθρώπους και δεν προκάλεσα τον φθόνο. [77.3] Γι' αυτό και είναι μεγάλες οι ελπίδες μου για το μέλλον και δεν με φοβίζουν τόσο οι συμφορές μας που δεν τις αξίζουμε. Και ίσως αυτές οι συμφορές σταματήσουν, γιατί αρκετά ο εχθρός ευνοήθηκε απ' την τύχη και αν ίσως εκστρατεύοντας, προκαλέσαμε τον φθόνο των θεών, αρκετά πια τιμωρηθήκαμε. [77.4] Και άλλοι ξεκίνησαν εναντίον ξένων και αφού έκαναν όσα είναι μέσα στην ανθρώπινη τάξη, έπαθαν ανεκτές συμφορές, και είναι τώρα φυσικό να ελπίζουμε ότι οι θεοί θα φανούν πιο ήπιοι απέναντί μας, γιατί τώρα αξίζουμε περισσότερο τον οίκτο τους παρά τον φθόνο τους. Κοιτάξτε όμως τους ίδιους τους εαυτούς σας: πολυάριθμοι οπλίτες, που θα πορευθείτε σε πυκνή παράταξη, μην παρασύρεστε από υπερβολική απελπισία και σκεφθείτε ότι σ' όποιο μέρος κι αν στρατοπεδεύσετε, θα δημιουργείτε ευθύς μια πολιτεία και ότι καμιά άλλη πολιτεία δεν υπάρχει στην Σικελία που να μπορεί εύκολα ν' αμυνθεί, αν της επιθεθείτε ή να σας διώξει αν έχετε εγκατασταθεί κάπου. [77.5] Για να είναι η πορεία μας ασφαλής και με τάξη, πρέπει εσείς να προσέξετε και να σκέπτεστε ο καθένας ότι όπου κι αν αναγκαστεί να πολεμήσει, εκεί και θα έχει πατρίδα και οχυρό, αν νικήσει. [77.6] Η πορεία θα είναι σύντομη και

πολλά μὲν ἐς θεοὺς νόμιμα δεδιήτημαι, πολλὰ δὲ ἐς ἀνθρώπους δίκαια καὶ ἀνεπίφθονα. [77.3] Ἄνθ' ὧν ἡ μὲν ἐλπίς ὄμως θρασεῖα τοῦ μέλλοντος, αἱ δὲ ξυμφοραὶ οὐ κατ' ἀξίαν δὴ φοβοῦσιν. Τάχα δὲ ἂν καὶ λωφήσειαν· ἱκανὰ γὰρ τοῖς τε πολεμίοις ἠτύχηται, καὶ εἴ τῳ θεῶν ἐπίφθονοι ἐστρατεύσαμεν, ἀποχρώντως ἤδη τετιμωρήμεθα. [77.4] Ἦλθον γὰρ που καὶ ἄλλοι τινὲς ἤδη ἐφ' ἑτέρους, καὶ ἀνθρώπεια δράσαντες ἀνεκτὰ ἔπαθον. Καὶ ἡμᾶς εἰκὸς νῦν τά τε ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἐλπίζειν ἠπιώτερα ἕξειν (οἴκτου γὰρ ἀπ' αὐτῶν ἀξιώτεροι ἤδη ἐσμὲν ἢ φθόνου), καὶ ὀρῶντες ὑμᾶς αὐτοὺς οἴοι ὀπλῖται ἅμα καὶ ὅσοι ξυντεταγμένοι χωρεῖτε μὴ καταπέπληχθε ἄγαν, λογίζεσθε δὲ ὅτι αὐτοὶ τε πόλις εὐθύς ἐστε ὅποι ἂν καθέζησθε καὶ ἄλλη οὐδεμία ὑμᾶς τῶν ἐν Σικελίᾳ οὔτ' ἂν ἐπιόντας δέξαιτο ῥαδίως οὔτ' ἂν ἰδρυθέντας που ἐξαναστήσειεν. [77.5] Τὴν δὲ πορείαν ὥστ' ἀσφαλῆ καὶ εὐτακτον εἶναι αὐτοὶ φυλάξατε, μὴ ἄλλο τι ἠγησάμενος ἕκαστος ἢ ἐν ᾧ ἂν ἀναγκασθῆ χωρίῳ μάχεσθαι, τοῦτο καὶ πατρίδα καὶ τεῖχος κρατήσας ἕξειν. [77.6] Σπουδῆ δὲ ὁμοίως καὶ νύκτα καὶ ἡμέραν ἔσται τῆς ὁδοῦ· τὰ γὰρ

τές και κάνοντας απέναντι στους ανθρώπους πολλές δίκαιες πράξεις, που να μη δίνουν καμιάν αφορμή στους φθονερούς. [77.3] Και για ολ' αυτά είναι οι ελπίδες μου για το μέλλον τολμηρά υψηλές, κι αν οι συμφορές με φοβίζουν, είναι γιατί δεν τις αξίζατε. Και μπορεί σύντομα να λουφάξουν· γιατί αρκετές καλοτυχιές είδαν ως τώρα οι εχτροί μας, κι αν όταν ξεκινήσαμε για την εκστρατεία προκαλέσαμε με την υπεροψία μας το φθόνο κανενός θεού, έχομε κιάλας τιμωρηθεί με το παραπάνω. [77.4] Κι άλλοι δηλαδή πριν από μας πήγαν να χτυπήσουν ξένους τόπους, κι αφού έκαναν τις αμαρτίες που είναι στη φύση του ανθρώπου, έπαθαν συμφορές, αλλά υποφερτές. Είναι λοιπόν φυσικό κ' εμείς τώρα να ελπίζομε πως θα μας δειχτούν πιο σπλαχνικοί οι θεοί (γιατί αξίζομε από μέρους τους τώρα πότερο τη λύπηση παρά το φθόνο), και βλέποντας τώρα το δικό σας στρατό, τι γενναίοι αρματωμένοι που είστε και πόσοι πορεύεστε μαζί σε παράταξη μάχης, δεν πρέπει να νιώθετε τόσο μεγάλη απελπισία, παρά να συλλογίζεστε πως εσείς οι ίδιοι θ' αποτελέσετε από την πρώτη στιγμή πολιτεία ολόκληρη όπου κι αν εγκατασταθείτε, κι άλλη καμιά από τις πολιτείες στη Σικελία δεν είναι άξια να σας αντιμετωπίσει εύκολα αν της επιθεθείτε, ούτε αν έχετε κιάλας εγκατασταθεί, μπορεί να σας ξεσηκώσει και να σας διώξει. [77.5] Και για να πραγματοποιηθεί η πορεία σας με ασφάλεια και τάξη, έχετε το νου σας και σεις οι ίδιοι, κι ο καθένας ας μη στοχάζεται άλλο τίποτα παρά πως σ' όποιο μέρος αναγκαστεί να πολεμήσει, αυτό, αν νικήσει, θα το 'χει και για πατρίδα και για φρούριο. [77.6] Και

μέρα και νύχτα, γιατί έχουμε λίγες προμήθειες. Και αν κατορθώσουμε να φτάσουμε σε φιλική περιοχή των Σικελών, οι οποίοι από φόβο των Συρακουσίων είναι ακόμη βέβαιοι φίλοι μας, τότε θα πρέπει να θεωρείτε τον εαυτό σας ασφαλισμένο. Τους στείλαμε άλλωστε μήνυμα και τους είπαμε να έρθουν να μας προϋπαντήσουν και να έχουν τρόφιμα μαζί τους.

[77.7] Με μια λέξη μάθετε, στρατιώτες, ότι είναι ανάγκη για σας να φανείτε ανδρείοι, γιατί δεν υπάρχει εδώ κοντά τόπος όπου να μπορείτε να καταφύγετε, αν δειλιάσετε. Και αν τώρα ξεφύγετε απ' τον εχθρό, θα μπορέσετε τότε όλοι να φθάσετε στα μέρη που ο καθένας θέλει να ξαναδεί και ιδιαίτερα οι Αθηναίοι θα μπορέσουν ν' ανορθώσουν παρόλον ότι τώρα έχει μειωθεί, την μεγάλη δύναμη της πολιτείας τους. Οι άνδρες αποτελούν την πολιτεία και όχι τα τείχη ή τα καράβια».

ἐπιτήδεια βραχέα ἔχομεν, καὶ ἦν ἀντιλαβώμεθά του φιλίου χωρίου τῶν Σικελῶν (οὗτοι γὰρ ἡμῖν διὰ τὸ Συρακοσίων δέος ἔτι βέβαιοι εἰσίν), ἤδη νομίζετε ἐν τῷ ἐχυρῷ εἶναι. προπέπεμπται δ' ὡς αὐτούς, καὶ ἀπαντᾶν εἰρημένον καὶ σιτία ἄλλα κομίζειν.

[77.7] Τὸ τε ξύμπαν γνῶτε, ὧ ἄνδρες στρατιῶται, ἀναγκαῖόν τε ὄν ὑμῖν ἀνδράσιν ἀγαθοῖς γίγνεσθαι ὡς μὴ ὄντος χωρίου ἐγγυς ὅποι ἂν μαλακισθέντες σωθείητε καί, ἦν νῦν διαφύγητε τοὺς πολεμίους, οἳ τε ἄλλοι τευξόμενοι ὧν ἐπιθυμεῖτέ που ἐπιδεῖν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τὴν μεγάλην δύναμιν τῆς πόλεως καίπερ πεπτωκυῖαν ἐπανορθώσοντες· ἄνδρες γὰρ πόλις, καὶ οὐ τείχη οὐδὲ νῆες ἀνδρῶν κεναί».

θα πορευόμαστε με την ίδια βιάση και μέρα και νύχτα· γιατί οι προμήθειές μας είναι λιγοστές, κι αν πιάσομε σε κανένα μέρος των Σικελών φιλικό μας (γιατί αυτοί μας έχουνε μείνει ακόμα σίγουροι φίλοι επειδή φοβούνται τους Συρακουσίους) μόνο τότε να πιστέψετε πως είμαστε κιάλας σε ασφαλισμένο τόπο. Τους έχομε κιάλας μηνύσει, μερικοί από το στρατό, να μας ανταμώσουνε στο δρόμο και να φέρουν τρόφιμα.

[77.7] Και μ' ένα λόγο, καταλάβετε το καλά, στρατιώτες μου, πως είναι απόλυτη ανάγκη να φανείτε παλληκάρια, γιατί δεν υπάρχει κοντά τόπος όπου αν δειλιάσετε, μπορεί να καταφύγετε και να σωθείτε· κι αν ξεφύγετε τώρα από τους εχθρούς, τόσο οι άλλοι θα κατορθώσετε ό,τι ποθεί η καρδιά σας, να ξαναϊδέιτε· κι όσοι είστε Αθηναίοι, θα ξαναστεριώσετε τη μεγάλη δύναμη της πολιτείας μας, μ' όλο που είναι τώρα πεσμένη τόσο χαμηλά. Γιατί το κράτος είναι οι άνθρωποι, κι όχι τα τειχιά ή τα καράβια».

Μετάφραση Α. Βλάχου

[84.1] Όταν ήρθε η μέρα, ο Νικίας άρχισε να βαδίζει με τον στρατό. Οι Συρακούσιοι και οι σύμμαχοι τον πίεζαν με τον ίδιο τρόπο, ρίχνοντας από παντού βέλη και ακόντια. [84.2] Οι Αθηναίοι βιάζονταν να φτάσουν στον ποταμό Ασσίναρο. Τους βίαζαν πολύ οι επιθέσεις που έκανε από παντού το πολυάριθμο ιππικό και οι άλλες μονάδες του εχθρού και νόμιζαν ότι θα είναι ευκολότερη η θέση τους αν περάσουν τον ποταμό, γιατί τους πίεζαν οι κακουχίες και η δίψα. [84.3] Και όταν έφτασαν στον ποταμό, έτρεξαν όλοι, χωρίς καμιά τάξη, και ο καθένας ήθελε να τον περάσει πρώτος. Καθώς ήταν και ο εχθρός κοντά, η διάβαση έγινε πολύ δύσκολη. Ήσαν αναγκασμένοι να προχωρούν πολλοί μαζί, έπεφταν ο ένας επάνω στον άλλο και καταπατιόνταν ή έπεφταν επάνω στα μικρά τους δόρατα και πέθαιναν αμέσως, ενώ άλλοι μπερδεύονταν μέσα στην εξάρτυσή τους και τους έπαιρνε το ρεύμα. [84.4] Οι Συρακούσιοι στάθηκαν στην απέναντι όχθη που ήταν απότομη κι από ψηλά έριχναν στους Αθηναίους. Οι περισσότεροι έπιναν ακόρταγα, ριγμένοι ανάκατα και σπρώχνοντας ο ένας τον άλλο στην κοίτη του ποταμού. [84.5] Οι Πελοποννήσιοι κατέβηκαν από πίσω τους και άρ-

Αρχαίο Κείμενο

[84.1] Νικίας δ' έπειδή ήμέρα έγένετο ήγε την στρατιάν· οί δέ Συρακόσιοι και οί ζύμμαχοι προσέκειντο τόν αυτόν τρόπον πανταχόθεν βάλλοντές τε και κατακοντίζοντες. [84.2] Καί οί Αθηναίοι ήπείγοντο πρός τόν Ασσίναρον ποταμόν, άμα μέν βιαζόμενοι ύπό τής πανταχόθεν προσβολής ίπέπων τε πολλών και τοῦ άλλου ὄχλου, οίόμενοι ρῆόν τι σφίσιν ἔσεσθαι, ήν διαβῶσι τόν ποταμόν, άμα δ' ύπό τής ταλαιπωρίας και τοῦ πιεῖν έπιθυμία. [84.3] Ὡς δέ γίνονται επ' αυτώ, έσπίπτουσιν ουδενί κόσμῳ ἔτι, αλλά πᾶς τέ τις διαβήναι αυτός πρώτος βουλόμενος και οί πολέμιοι επικείμενοι χαλεπήν ήδη την διάβασιν έποίουν· άθροοι γάρ αναγκαζόμενοι χωρεῖν επέπιπτόν τε άλλήλοις και κατεπάτου, περί τε τοῖς δορατίοις και σκεύεσιν οί μέν ευθύς διεφθείροντο, οί δέ έμπαλασσόμενοι κατέρρεον. [84.4] Ές τὰ επί θάτερα τε τοῦ ποταμοῦ παραστάντες οί Συρακόσιοι (ήν δέ κρημνώδες) ἔβαλλον άνωθεν τούς Αθηναίους, πίνοντάς τε τούς πολλούς

Μετάφραση Ε. Λαμπρίδη

[84.1] Ο Νικίας όμως μπήκε πάλι μπροστά σαν ξημέρωσε κι άρχισε να οδηγεί το στρατό του· οι Συρακούσιοι κ' οι σύμμαχοί τους τους επιτέθηκαν πάλι κατά τον ίδιο τρόπο, ρίχνοντας μέσα στην παράταξη τους πυκνά βέλη και ακόντια. [84.2] Και βιάζονταν οι Αθηναίοι να φτάσουν στον Ασσίναρο ποταμό, τόσο γιατί τους βασάνιζε η αδιάκοπη επίθεση από παντού, από τους πολλούς καβαλάρηδες και το άλλο πλήθος των ελαφρά οπλισμένων, όσο και γιατί νόμιζαν πως θα ξαλάφρωνε κάπως η θέση τους άμα περνούσαν τον ποταμό, συγχρόνως όμως από το μαρτύριο της δίψας και την επιθυμία να πιούμε νερό. [84.3] Και μόλις έφτασαν στην όχθη του, όρμησαν μέσα στο ποτάμι χωρίς τάξη πια καμιά, αλλά θέλοντας ο καθένας να περάσει πρώτος αυτός. Και οι εχτροί, κυνηγώντας τους κατά πόδι, έκαναν το πέρασμα πολύ δύσκολο· γιατί έτσι που ήταν αναγκασμένοι να προχωρούν πλήθος μαζί, έπεφτε ο ένας πάνω στον άλλο και πατούσαν όποιον έπεφτε χάμω, κι άλλοι χτυπιούνταν από τα ίδια τους τα κοντάρια και σκοτώνονταν αμέσως, κι άλλοι μπερδεύονταν στην αρματωσιά τους ή σ' όσα κουβαλούσαν και τους έπαιρνε το ρέμα μακριά. [84.4] Στο μεταξύ οι Συρακούσιοι φάνηκαν στην απέναντι όχθη του ποταμού, και τους χτυπούσαν κι από πάνω (γιατί ήταν γκρεμός), κ' οι Αθηναίοι έπιναν ακόμα χορ-

χισαν να σφάζουν κυρίως εκείνους που ήσαν στον ποταμό. Το νερό είχε αμέσως θολώσει, αλλά και λασπωμένο και κόκκινο απ' το αίμα, το έπιναν πάντα αχόρταγα. Οι περισσότεροι έπρεπε να πολεμήσουν για να πιουν.

ἀσμένους καὶ ἐν κοίλῳ ὄντι τῷ ποταμῷ ἐν σφίσιν αὐτοῖς ταρασσομένους. [84.5] Οἱ τε Πελοποννήσιοι ἐπικαταβάντες τοὺς ἐν τῷ ποταμῷ μάλιστα ἔσφαζον. καὶ τὸ ὕδωρ εὐθὺς διέφθαρτο, ἀλλ' οὐδὲν ἤσσον ἐπίνετό τε ὁμοῦ τῷ πληῶ ἡματωμένον καὶ περιμάχητον ἦν τοῖς πολλοῖς.

ταίνοντας τη δίψα τους, κουβαριασμένοι όλοι μαζί σε μια βαθύτερη γούβα του ποταμού, με μεγάλο σπρωξίδι κι ανακατωσούρα. [84.5] Κ' οι Πελοποννήσιοι κατέβηκαν τον απέναντι γκρεμό κι άρχισαν να σφάζουν όσους βρίσκονταν ακόμα μέσα στο ποτάμι. Το νερό είχε αμέσως θολώσει και μολευτεί, αλλά δεν έπιναν για τούτο με λιγότερη αχορτασιά νερό μαζί με ματωμένη λάσπη, κι ακόμα πολεμούσαν οι περισσότεροι αναμεταξύ τους γι' αυτό.

Μετάφραση Α. Βλάχου

[85.1] Τέλος, όταν πολλοί νεκροί είχαν στοιβαχτεί ο ένας απάνω στον άλλο μέσα στην κοίτη του ποταμού, και είχε καταστραφεί ο στρατός, ένα μέρος του στο ποτάμι και το άλλο —που είχε γλυτώσει, από το ιππικό— ο Νικίας παραδόθηκε στον Γύλιππο γιατί σ' αυτόν είχε περισσότερη εμπιστοσύνη παρά στους Συρακουσίους. Του είπε να τον κάνουν ό,τι θέλουν αυτός και οι Λακεδαιμόνιοι, αλλά να πάψουν να σκοτώνουν τους άλλους στρατιώτες. [85.2] Τότε ο Γύλιππος διέταξε να τους πιάσουν αιχμαλώτους. Τους υπόλοιπους, όσους οι Συρακούσιοι δεν απόκρυψαν (και δεν ήσαν λίγοι) τους πήραν ζωντανούς. Έστειλαν να καταδιώξουν και τους τριακόσιους εκείνους που είχαν διασπάσει τις φρουρές την νύχτα και τους έπιασαν. [85.3] Έτσι ο αριθμός των αιχμαλώτων που πιάστηκαν για λογαριασμό της πολιτείας δεν ήταν μεγάλος, αλλά ήσαν πολλοί εκείνοι τους οποίους είχαν κλέψει και ολόκληρη η Σικελία γέμισε απ' αυτούς, και τούτο επειδή δεν είχαν αιχμαλωτιστεί μετά από συνθηκολόγηση, όπως οι στρατιώτες του Δημοσθένη. [85.4] Αρκετά μεγάλος αριθμός είχε σκοτωθεί. Είχε γίνει εκεί μεγάλη σφαγή, η μεγαλύτερη στον Σικελικό πόλεμο. Πολλοί

Αρχαίο Κείμενο

[85.1] Τέλος δὲ νεκρῶν τε πολλῶν ἐπ' ἀλλήλοις ἤδη κειμένων ἐν τῷ ποταμῷ καὶ διεφθαρμένου τοῦ στρατεύματος τοῦ μὲν κατὰ τὸν ποταμόν, τοῦ δὲ καί, εἴ τι διαφύγοι, ὑπὸ τῶν ἰπέων, Νικίας Γυλίππῳ ἑαυτὸν παραδίδωσι, πιστεύσας μᾶλλον αὐτῷ ἢ τοῖς Συρακοσίοις· καὶ ἑαυτῷ μὲν χρήσασθαι ἐκέλευεν ἐκεῖνόν τε καὶ Λακεδαιμονίους ὅτι βούλονται, τοὺς δὲ ἄλλους στρατιώτας παύσασθαι φονεύοντας. [85.2] Καὶ ὁ Γύλιππος μετὰ τοῦτο ζωγρεῖν ἤδη ἐκέλευεν· καὶ τοὺς τε λοιποὺς ὅσους μὴ ἀπεκρύψαντο (πολλοὶ δὲ οὗτοι ἐγένοντο) ξυνεκόμισαν ζῶντας, καὶ ἐπὶ τοὺς τριακοσίους, οἱ τὴν φυλακὴν διεξήλθον τῆς νυκτός, πέμψαντες τοὺς διωζομένους ξυνέλαβον. [85.3] Τὸ μὲν οὖν ἄθροισθὲν τοῦ στρατεύματος ἐς τὸ κοινὸν οὐ πολὺ ἐγένετο, τὸ δὲ διακλαπὲν πολὺ, καὶ διεπλήσθη πᾶσα Σικελία αὐτῶν, ἅτε οὐκ ἀπὸ ξυμβάσεως ὥσπερ τῶν μετὰ Δημοσθένους ληφθέντων. [85.4] Μέρος δέ τι οὐκ ὀλίγον καὶ ἀπέθανεν· πλεῖστος γὰρ δὴ φόνος οὗτος καὶ οὐ-

Μετάφραση Ε. Λαμπρίδη

[85.1] Τέλος, τώρα που πολλοί νεκροί κείτονταν ο ένας πάνω στον άλλο μέσα στο νερό, κ' είχε χαλαστεί όλος ο στρατός, άλλοι στο ποτάμι, κι άλλοι, αν τυχόν ξέφευγαν μερικοί, είχαν σκοτωθεί από το ιππικό, παραδίνεται ο Νικίας στο Γύλιππο, έχοντας μεγαλύτερη εμπιστοσύνη σ' αυτόν, παρά στους Συρακουσίους· «εμένα, είπε, κάντε με, εσύ κ' οι Λακεδαιμόνιοι ό,τι θέλετε, άλλα πάψτε να σκοτώνετε τους άλλους στρατιώτες». [85.2] Κ' ύστερ' απ' αυτό, πρόσταξε ο Γύλιππος να τους πιάσουνε ζωντανούς· κ' έτσι συγκέντρωσαν τους περισσότερους, όσους δεν έκρυψαν οι Συρακούσιοι (και δεν ήτανε λίγοι αυτοί) ζωντανούς, και στέλνοντας μερικούς να καταδιώξουν τους τρακόσιους που είχαν ξεφύγει μεσ' απ' τους φρουρούς τη νύχτα, τους έπιασαν κι αυτούς. [85.3] Έτσι λοιπόν, όσοι απ' αυτό το στρατό συγκεντρώθηκαν στο γενικό στρατόπεδο των αιχμαλώτων, δεν ήταν πολλοί, όσους όμως είχανε κλέψει κρυφά ο ένας κι ο άλλος ήτανε πάρα πολλοί και γέμισε ολόκληρη η Σικελία απ' αυτούς, γιατί δεν τους είχανε συλλάβει ύστερ' από συνθηκολόγηση όπως το στρατό του Δημοσθένη, [85.4] και δεν ήτανε μικρό το τμήμα του στρατού που σκοτώθηκαν· γιατί το φονικό αυτό ήταν το μεγαλύτερο που

είχαν σκοτωθεί και στις άλλες πολλές επιθέσεις που τους έκαναν στο διάστημα της πορείας. Αλλά και πολλοί διέφυγαν, άλλοι την ίδια στιγμή και άλλοι αφού έμειναν δούλοι έναν καιρό και δραπέτευσαν βρίσκοντας καταφύγιο στην Κατάνη.

δενὸς ἐλάσσων τῶν ἐν τῷ [Σικελικῷ] πολέμῳ τούτῳ ἐγένετο. Καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις προσβολαῖς ταῖς κατὰ τὴν πορείαν συχναῖς γενομέναις οὐκ ὀλίγοι ἐτεθνήκεσαν. πολλοὶ δὲ ὅμως καὶ διέφυγον, οἱ μὲν καὶ παραυτίκα, οἱ δὲ καὶ δουλεύσαντες καὶ διαδιδράσκοντες ὕστερον· τούτοις δ' ἦν ἀναχώρησις ἐς Κατάνην.

στάθηκε στον πόλεμο τούτο, και δεν ήταν λιγότερο φριχτό από κανένα άλλο. Είχαν επίσης σκοτωθεί πολλοί στις διάφορες επιθέσεις που τους γίνονταν όλη την ώρα κατά την πορεία. Ξέφυγαν όμως και πολλοί, άλλοι αμέσως, κι άλλοι που δραπέτευσαν αφού έκαναν κάμποσον καιρό δούλοι· αυτοί έβρισκαν τέλος καταφύγιο στην Κατάνη.

Μετάφραση Α. Βλάχου

[86.1] Οι Συρακούσιοι και οι σύμμαχοί τους συγκεντρώθηκαν, πήραν μαζί τους όσο μπορούσαν περισσότερους αιχμαλώτους καθώς και τα λάφυρα και γύρισαν στην πολιτεία τους. [86.2] Όσους Αθηναίους και συμμάχους είχαν πιάσει, τους κατέβασαν στα λατομεία. Ήταν το ασφαλέστερο μέρος για να τους φυλακίσουν. Τον Νικία και τον Δημοσθένη τούς σκότωσαν, παρά την θέληση του Γυλίππου, ο οποίος θεωρούσε ότι θα ήταν ωραίο κατόρθωμα, μετά από τα τόσα άλλα, να οδηγούσε στην Σπάρτη αιχμαλώτους τους δύο στρατηγούς. [86.3] Ο ένας, ο Δημοσθένης, ήταν μεγάλος εκθρόος της εξαπίας των γεγονότων της Σφακτηρίας και της Πύλου, ενώ ο άλλος εξαιτίας των ίδιων γεγονότων ήταν πολύ αγαπητός της. Πραγματικά ο Νικίας είχε δείξει μεγάλη προθυμία για να πείσει τους Αθηναίους να κάνουν ειρήνη ώστε ν' απελευθερωθούν οι αιχμάλωτοι της Σφακτηρίας. [86.4] Γι' αυτό οι Λακεδαιμόνιοι τον συμπαθούσαν πολύ και γι' αυτό, κυρίως, παραδόθηκε, εμπιστευόμενος στον Γύλιππο. Αλλά, καθώς είπαν, μερικοί Συρακούσιοι που είχαν έρθει σε συνεννοήσεις μαζί του, φοβήθηκαν μήπως τον βασανίσουν και μαρτυρήσει, προκαλώντας τους

Αρχαίο Κείμενο

[86.1] Ξυναθροισθέντες δὲ οἱ Συρακόσιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι, τῶν τε αἰχμαλώτων ὅσους ἐδύναντο πλείστους καὶ τὰ σκῦλα ἀναλαβόντες, ἀνεχώρησαν ἐς τὴν πόλιν. [86.2] Καὶ τοὺς μὲν ἄλλους Ἀθηναίων καὶ τῶν ξυμμάχων ὁπόσους ἔλαβον κατεβίβασαν ἐς τὰς λιθοτομίας, ἀσφαλεστάτην εἶναι νομίσαντες τήρησιν, Νικίαν δὲ καὶ Δημοσθένη ἄκοντος τοῦ Γυλίππου ἀπέσφαξαν. Ὁ γὰρ Γύλιππος καλὸν τὸ ἀγώνισμα ἐνόμιζεν οἷ εἶναι ἐπὶ τοῖς ἄλλοις καὶ τοὺς ἀντιστρατήγους κομίσαι Λακεδαιμονίοις. [86.3] Ξυνέβαινε δὲ τὸν μὲν πολεμιώτατον αὐτοῖς εἶναι, Δημοσθένη, διὰ τὰ ἐν τῇ νήσῳ καὶ Πύλῳ, τὸν δὲ διὰ τὰ αὐτὰ ἐπιτηδειότατον· τοὺς γὰρ ἐκ τῆς νήσου ἄνδρας τῶν Λακεδαιμονίων ὁ Νικίας προθυμήθη, σπονδὰς πείσας τοὺς Ἀθηναίους ποιήσασθαι, ὥστε ἀφεθῆναι. [86.4] Ἄνθ' ὧν οἱ τε Λακεδαιμόνιοι ἦσαν αὐτῷ προσφιλεῖς κάκεινος οὐχ ἤκιστα διὰ τοῦτο πιστεύσας ἑαυτὸν τῷ Γυλίπῳ παρέδωκεν. Ἀλλὰ τῶν Συρακοσίων τινές, ὡς ἐλέγετο, οἱ μὲν

Μετάφραση Ε. Λαμπρίδη

[86.1] Αφού συγκεντρώθηκαν τότε οι Συρακούσιοι κ' οι σύμμαχοί τους, παίρνοντας μαζί τους όσους μπόρεσαν περισσότερους από τους αιχμαλώτους, καθώς και τα λάφυρα, ξεκίνησαν πίσω για την πολιτεία. [86.2] Τους άλλους Αθηναίους κι όσους έπιασαν από τους συμμάχους τους, τους κατέβασαν αμέσως στα λατομεία, θεωρώντας πως ήταν ο πιο σίγουρος τόπος να τους κρατήσουνε φυλακισμένους. Το Νικία όμως και το Δημοσθένη, μ' όλο που ο Γύλιππος δεν το ήθελε, τους έσφαξαν. Γιατί ο Γύλιππος θεωρούσε πως θα ήταν ένδοξο κατόρθωμα, αν, πρόσθετα στις άλλες του επιτυχίες, έφερνε στους Λακεδαιμονίους και τους δυο στρατηγούς που είχε νικήσει. [86.3] Και σύντυχε ο ένας τους, ο Δημοσθένης, να τους είναι ο πιο μισητός εκθρός, για όσα είχανε σταθεί στην Πύλο και στη Σφακτηρία, ο άλλος όμως, ακριβώς για τα ίδια γεγονότα, ο πιο αγαπητός· γιατί είχε δείξει μεγάλο ζήλο πείθοντας τους Αθηναίους να κλείσουν ειρήνη με τους Λακεδαιμονίους, ώστε ν' αφεθούν ελεύτεροι οι Λακεδαιμόνιοι στρατιώτες που είχαν συλληφθεί στο νησί. [86.4] Γι' αυτό τον τιμούσαν οι Λακεδαιμόνιοι πολύ, κι αυτός, από μέρους του, τους είχε μεγάλη εμπιστοσύνη, γι' αυτό παραδόθηκε στο Γύλιππο. Αλλά μερικοί από τους Συρακουσίους φοβήθηκαν, έτσι διαδίδεται, μήπως, επειδή είχαν έρθει σ' επικοινωνία μαζί του, θα τα μαρτυρούσε αν τον εβασάνιζαν,

έτσι δυσάρεστες περιπλοκές την στιγμή της επιτυχίας. Άλλοι, και περισσότερο απ' όλους οι Κορίνθιοι, φοβήθηκαν μήπως, επειδή ήταν πλούσιος άνθρωπος, εξαγοράσει μερικούς και δραπετεύσει και τους δημιουργήσει πάλι άλλα κακά. Αυτοί έπεισαν τους συμμάχους και τον θανάτωσαν. [86.5] Αυτά ήσαν τα αίτια για τα οποία τον εκτέλεσαν. Από τους Έλληνες του καιρού μου, ήταν ο λιγότερο άξιος να πάθει τέτοια συμφορά γιατί η διαγωγή του ήταν πάντα σύμφωνη με την αρετή.

δείσαντες, ὅτι πρὸς αὐτὸν ἐκεκοινολόγηντο, μὴ βασανιζόμενος διὰ τὸ τοιοῦτο ταραχὴν σφίσιν ἐν εὐπραγίᾳ ποιήσῃ, ἄλλοι δέ, καὶ οὐχ ἥκιστα οἱ Κορίνθιοι, μὴ χρήμασι δὴ πείσας τινάς, ὅτι πλούσιος ἦν, ἀποδρᾶ καὶ αὐθις σφίσι νεώτερόν τι ἀπ' αὐτοῦ γένηται, πείσαντες τοὺς ξυμμάχους ἀπέκτειναν αὐτόν. [86.5] Καὶ ὁ μὲν τοιαύτη ἦ ὅτι ἐγγύτατα τούτων αἰτία ἐτεθήκει, ἥκιστα δὴ ἄξιός ὢν τῶν γε ἐπ' ἐμοῦ Ἑλλήνων ἐς τοῦτο δυστυχίας ἀφικέσθαι διὰ τὴν πᾶσαν ἐς ἀρετὴν νενομισμένην ἐπιτήδευσιν.

και θα τους δημιουργούσε φασαρίες, τώρα που είχαν όλα τελειώσει καλά· άλλοι πάλι φοβούνταν, και περισσότερο απ' όλους οι Κορίνθιοι, μήπως δωροδοκήσει μερικούς, γιατί ήταν πλούσιος, και τον αφήσουν να ξεφύγει, και κάποτε, εξ αιτίας του, τους γίνει κανέν' άλλο κακό. Γι' αυτό έπεισαν τους συμμάχους και τον σκότωσαν. [86.5] Έτσι λοιπόν θανατώθηκε αυτός από κάποια τέτοια, ή παρόμοια αφορμή υποψίας, ο άνθρωπος που λιγότερο απ' όσους Έλληνες έζησαν στον καιρό μου άξιζε να φτάσει στην άκρα αυτή συμφορά· γιατί είχε φερθεί σ' όλη του τη ζωή ενάρετα σύμφωνα με τα καθιερωμένα.

Μετάφραση Α. Βλάχου

[87.1] Τον πρώτο καιρό οι Συρακούσιοι μεταχειρίστηκαν πολύ σκληρά τους αιχμαλώτους που είχαν στα λατομεία. Στοιβαγμένοι πολλοί μαζί σε μια στενή χαράδρα, μη έχοντας στέγη, υπόφεραν από τον ήλιο και την πνιγερή ζέστη στην αρχή και αργότερα από τις κρύες φθινοπωρινές νύχτες. Η μετάπτωση αυτή προκαλούσε πολλές αρρώστιες. [87.2] Ήσαν αναγκασμένοι να ζουν σε πολύ στενό χώρο, κάνοντάς τα όλα στο ίδιο μέρος. Στοιβάζαν τον ένα απάνω στον άλλον τους νεκρούς που πέθαιναν από τα τραύματά τους ή από τις αρρώστιες που προκαλούσαν οι μεταπτώσεις του καιρού ή άλλες παρόμοιες απίτες και η δυσσομία ήταν ανυπόφορη. Τους βασάνιζε η πείνα και η δίψα (για οκτώ μήνες τους έδιναν μια κοτύλη νερό και δυο κοτύλες σιτάρι) και όσα ήταν φυσικό να υποφέρουν άνθρωποι στοιβαγμένοι σε τέτοιο μέρος, όλα τα έπαθαν. [87.3] Κάπου εβδομήντα μέρες έζησαν έτσι στοιβαγμένοι όλοι μαζί. Μετά τους πούλησαν δούλους, εκτός από τους Αθηναίους και όσους Σικελιώτες και Ιταλιώτες είχαν εκστρατεύσει μαζί τους. [87.4] Είναι δύσκολο να πει κανείς με ακριβεία πόσοι είχαν πιαστεί αιχμάλωτοι, αλλά πάντως δεν ήσαν λιγότερο από

Αρχαίο Κείμενο

[87.1] Τοὺς δ' ἐν ταῖς λιθοτομίαις οἱ Συρακόσιοι χαλεπῶς τοὺς πρώτους χρόνους μετεχείρισαν. Ἐν γὰρ κοίλῳ χωρίῳ ὄντας καὶ ὀλίγῳ πολλοὺς οἳ τε ἥλιοι τὸ πρῶτον καὶ τὸ πνιγος ἔτι ἐλύπει διὰ τὸ ἀστέγαστον καὶ αἱ νύκτες ἐπιγιγνόμεναι τούναντίον μετοπωριναὶ καὶ ψυχραὶ τῇ μεταβολῇ ἐς ἀσθένειαν ἐνεωτέριζον, [87.2] πάντα τε ποιούντων αὐτῶν διὰ στενοχωρίαν ἐν τῷ αὐτῷ καὶ προσέτι τῶν νεκρῶν ὁμοῦ ἐπ' ἀλλήλοις ξυννενημένων, οἳ ἔκ τε τῶν τραυμάτων καὶ διὰ τὴν μεταβολὴν καὶ τὸ τοιοῦτον ἀπέθνησκον, καὶ ὅσμαι ἦσαν οὐκ ἀνεκτοί, καὶ λιμῷ ἄμα καὶ δίψῃ ἐπιέζοντο (ἐδίδοσαν γὰρ αὐτῶν ἐκάστῳ ἐπὶ ὀκτῶ μηνῶν κοτύλην ὕδατος καὶ δύο κοτύλας σίτου), ἄλλα τε ὅσα εἰκὸς ἐν τῷ τοιούτῳ χωρίῳ ἐμπεπτωκότας κακοπαθῆσαι, οὐδὲν ὅτι οὐκ ἐπεγένετο αὐτοῖς· [87.3] καὶ ἡμέρας μὲν ἑβδομήκοντά τινες οὕτω διητήθησαν ἀθρόοι· ἔπειτα πλὴν Ἀθηναίων καὶ εἴ τινες Σικελιωτῶν ἢ Ἰταλιωτῶν ξυνεστράτευσαν, τοὺς ἄλλους ἀπέδοντο. [87.4] Ἐλήφθησαν δὲ οἱ ξύμπαντες, ἀκριβεῖα μὲν χαλεπὸν ἐξειπεῖν,

Μετάφραση Ε. Λαμπρίδη

[87.1] Τους αιχμαλώτους στα λατομεία τους μεταχειρίστηκαν στην αρχή εξαιρετικά απάνθρωπα οι Συρακούσιοι. Γιατί καθώς ήτανε σε βαθύ λάκκο της γης και πολλοί μαζί σε στενό χώρο, τους έψηνε στην αρχή ο ήλιος και τους βασάνιζε η πνιγερή ζέστη, γιατί δεν είχαν σκεπή για σκιά· και οι φθινοπωρινές νύχτες που ακολούθησαν ήταν πολύ κρύες, και οι απότομες αυτές αλλαγές της θερμοκρασίας έφεραν πολλές αρρώστιες· [87.2] κι όλα τους τυραννούσαν από τη στενότητα του χώρου, όπου τα έκαναν όλα στριμωγμένοι όλοι στο ίδιο μέρος· κι ακόμα χειρότερα γιατί οι νεκροί στοιβάζονταν ο ένας απάνω στον άλλο κοντά στους ζωντανούς, όσοι πέθαιναν από τις λαβωματιές τους ή από τις αρρώστιες του καιρού κι άλλους τέτοιους λόγους, και η βρώμα ήταν ανυπόφορη· εξόν απ' αυτά τους βασάνιζε η πείνα και η δίψα (γιατί έδιναν στον καθένα επί οκτώ μήνες ένα κύπελλο νερό την ημέρα και δυο κύπελλα αλεύρι), κι όλα τ' άλλα, όσα είναι επόμενο να υποφέρουν άνθρωποι ριγμένοι σε τέτοιο τόπο, τίποτα δεν έμεινε που να μην το πάθουν. [87.3] Και πέρασαν έτσι κάπου εβδομήντα μέρες όλοι μαζί, έπειτα όμως εκτός από τους Αθηναίους, κι όσους τυχόν Σικελιώτες ή Ιταλιώτες είχαν πάρει μέρος στην εκστρατεία μαζί τους, όλους τους άλλους τους

επτά χιλιάδες. [87.5] Τα γεγονότα αυτά ήσαν τα σπουδαιότερα που σημειώθηκαν στον πόλεμο αυτόν και μάλιστα, καθώς νομίζω, από όσα γεγονότα είναι γνωστά απ' την παράδοση. Για τους νικητές ήταν περιλαμπρή νίκη, για τους νικημένους τρομερή καταστροφή. [87.6] Νικήθηκαν σε όλα και παντού και όλα τους τα παθήματα ήσαν μεγάλα. Ήταν, με την κυριολεξία, πανωλεθρία. Στρατός, στόλος, τίποτε δεν έμεινε που να μην χάθηκε κι από τόσους πολλούς που είχαν ξεκινήσει, ελάχιστοι κατόρθωσαν να γυρίσουν στην πατρίδα. Αυτά ήσαν τα γεγονότα της Σικελίας.

ὅμως δὲ οὐκ ἐλάσσους ἑπτακισχιλίων. [87.5] Ξυνέβη τε ἔργον τοῦτο [Ἑλληνικὸν] τῶν κατὰ τὸν πόλεμον τόνδε μέγιστον γενέσθαι, δοκεῖν δ' ἔμοιγε καὶ ὧν ἀκοῆ Ἑλληνικῶν ἴσμεν, καὶ τοῖς τε κρατήσασι λαμπρότατον καὶ τοῖς διαφθαρεῖσι δυστυχέστατον· [87.6] κατὰ πάντα γὰρ πάντως νικηθέντες καὶ οὐδὲν ὀλίγον ἐς οὐδὲν κακοπαθήσαντες πανωλεθρία δὴ τὸ λεγόμενον καὶ πεζὸς καὶ νῆες καὶ οὐδὲν ὅτι οὐκ ἀπώλετο, καὶ ὀλίγοι ἀπὸ πολλῶν ἐπ' οἴκου ἀπενόστησαν. ταῦτα μὲν τὰ περὶ Σικελίαν γενόμενα.

πούλησαν για δούλους. [87.4] Εἶχαν πιαστεί αιχμάλωτοι ὅλοι μαζί, ακριβῶς βέβαια θα ήταν αδύνατο να το καθορίσει κανείς, οπωσδήποτε ὅμως ὅχι λιγότεροι ἀπὸ εφτά χιλιάδες. [87.5] Ὅλη αὐτή η συμφορά ἦταν ἡ μεγαλύτερη που σύντυχε στο διάστημα του πολέμου αὐτοῦ, κ' ἐγὼ τουλάχιστο θαρρῶ καὶ σ' ὅλες τις Ἑλληνικές πολεμικές επιχειρήσεις ὡς ξέρομε ἀπ' ἀκουστά, καὶ που σάθηκε τόσο περίοξη για τους νικητές καὶ τόσο φοβερή γι' αὐτοὺς που χαλάστηκαν· [87.6] γιατί νικήθηκαν ἀπ' ὅλες τις ἀπόψεις, καὶ ολοκληρωτικά, καὶ κανένα τους πάθημα δεν ἦτανε σχετικό καὶ μικρό. Καὶ χάθηκαν ὅλα σε μια, κατὰ πῶς λένε, πανωλεθρία, καὶ το πεζικό καὶ ο στόλος καὶ δεν ἔμεινε τίποτα που να μην καταστράφηκε, καὶ πολὺ λίγοι ἀπὸ τους πολλοὺς που ξεκίνησαν κατάφεραν να γυρίσουν στην πατρίδα. Αυτά λοιπὸν ἦταν ὅσα ἐγίναν στη Σικελική ἐκστρατεία.

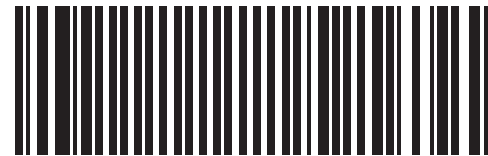

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.

Κωδικός βιβλίου: 0-22-0005

ISBN 978-960-06-2299-7

(01) 000000 0 22 0005 7